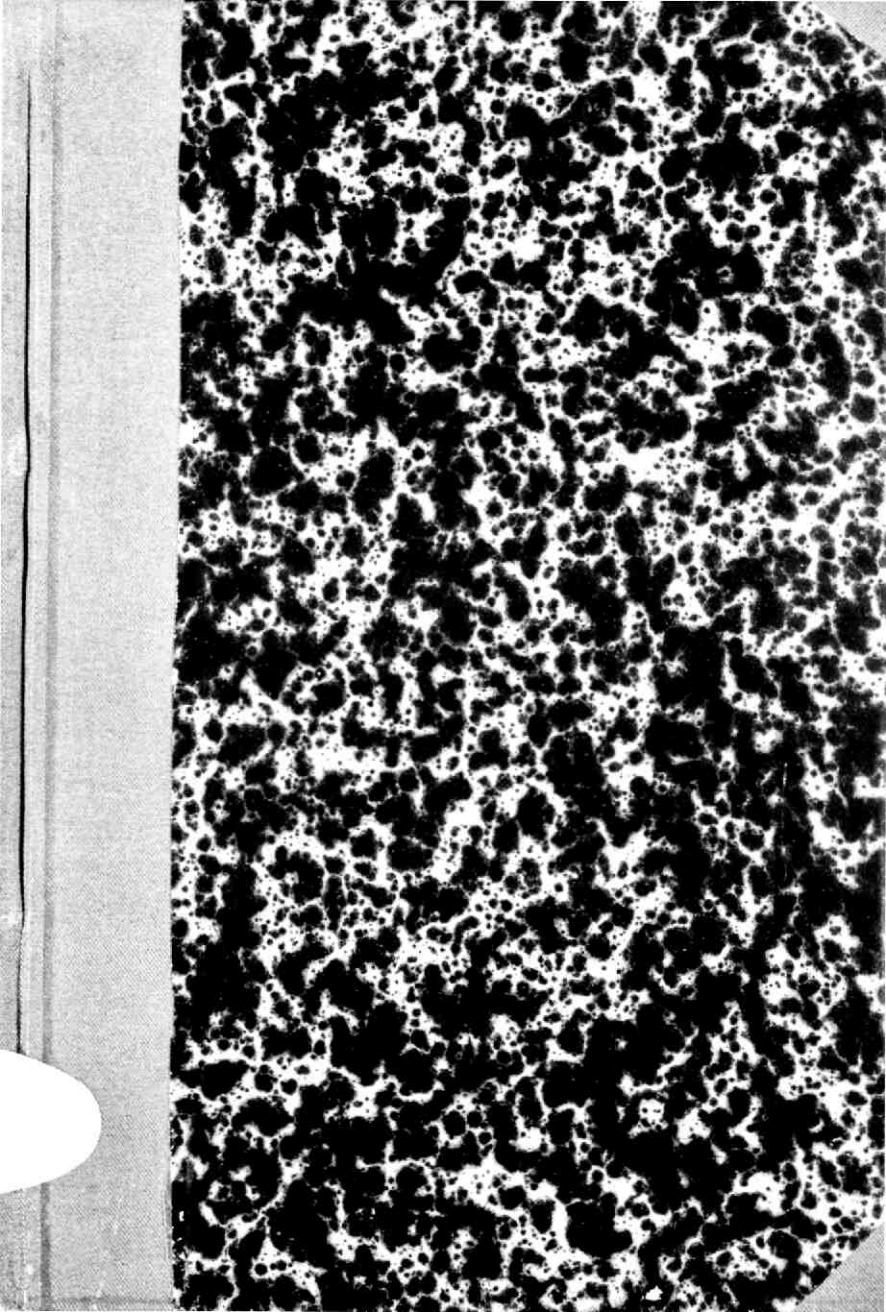

Schetsen uit Borneo voor de jeugd

<https://hdl.handle.net/1874/234430>

P-9-22
Bibliotheek
NEDERL. ZENDINGSGESCH.
OEGSTGEEST.

mm 10816

A 22

BII

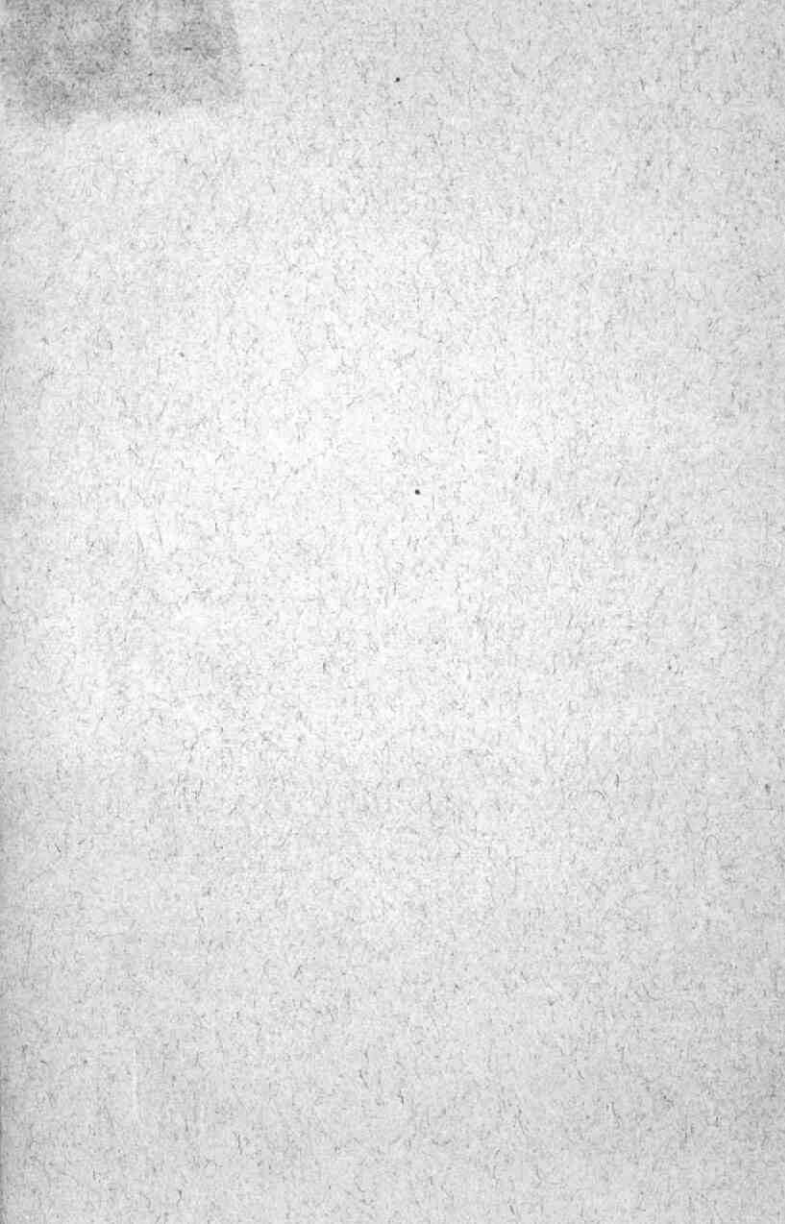
22

NEDERL. ZENDINGSGESONDEN
OEGSTGEEST.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3589 8307

Bibliotheek
NEDERL. ZENDINGSHOGESCHOOL
OEGSTGEEST.

SCHETSEN UIT BORNEO

VOOR DE JEUGD

DOOR

G. Z I M M E R

Zending onder de Dajakkers.

UIT HET HOOGDUITSCH.

MET EENE INLEIDING VAN

J. P O S T H U M U S M E Y J E S.

TEN VOORDEELE VAN HET RIJNSCHE GENOOTSCHAP.

AMSTERDAM,
HÖVEKER & ZOON.
1870.

Gaarne voldoe ik aan het verzoek van den schrijver, om de vertaling van zijn werkje „Erinnerungen an Borneo für die liebe Jugend” met een woord bij de vrienden der zending ten onzent, in te leiden. Voor hen, die den zendeling-leeraar bij het Rijnsche Genootschap, tijdens zijn bezoek in het voorjaar hebben leeren kennen, is aanbeveling overbodig en kan ik volstaan met te verklaren: het is geheel Zimmer! En wie hem niet kennen, zullen uit dit boekje den man liefkrijgen, die „bij het geloof dat bergen verzet, de liefde heeft” en de eenvoud zelf is; ik durf zeggen, zelfs al zouden zij elke uitdrukking van zijn kinderlijk vertrouwen niet aanstonds overnemen. Het ademt zulk een echt vromen zin, 't is zoo geheel natuur en waarheid, zulk een blijmoedig Christendom 'twelk er in doorstraalt, dat het ieder eenvoudig gemoed aantrekt.

Vandaar ook, dat de schrijver zoo den rechten kindertoon weet te treffen. Hij preekt niet, hij spreekt; hij betoogt niet, hij schildert; hij bewijst niet zoozeer den Christus, hij toont Hem aan oog en hart zijner kleine lezers en leert ze de dingen van het dagelijksch leven in Zijn licht te beschouwen.

Het werkje heeft niet slechts eene actueele waarde, maar het is er mede als met „Eine Denkschrift” van Zimmer’s uitnemenden leermeester Dr. Fabri, dat ook in ’t Hollandsch vertaald en bij het eerste nommer van het Tijdschrift voor de Rijnsche Zending gevoegd is. Gelijk dit, naar aanleiding van bepaalde toestanden, de meest gewichtige kwestien op het gebied der zending behandelt, zoo weet onze Zimmer met deze „Schetsen uit Borneo” den kinderen een juist denkbeeld bij te brengen van het zendingswezen en hunne belangstelling in de zaak gaande te maken.

Heeft het oorspronkelijke in korten tijd een vierden druk beleefd, ik vertrouw ook dit zal bij ons zijn weg wel vinden in de kinderwereld, in huis en op de Zondagschool; misschien verfrist het nog eens den geest van dezen en genen volwassene, door den strijd des levens vermoeid.

Dan zal de vertaalster, die mijns inziens zeer gelukkig is geweest in het bewaren van het eigenaardige en het wedergeven van den geest des auteurs, haren Heer danken voor den zegen op dezen arbeid, door Zimmer zelf haar opgedragen; en bij groot en klein de overtuiging worden opgewekt of verlevendigd: „de zaligheid is in geen ander!”

Amsterdam,

J. P. M.

28 December 1869.

EEN WOORDJE VOORAF.

Dit boekje is voor u, lieve kinderen, en voor uwe ouders, voor uwe vrienden en uwe onderwijzers. Gij kunt daaruit zien, hoe het den zendeling Zimmer op Borneo is gegaan, van zijne reis daarheen, tot zijne terugkomst. God zegene het boekje aan uwe harten! Moogt ge de zendelingen er door liefkrijgen en hen ondersteunen, opdat zij uitgaan en aan de arme Dajakkers de boodschap van Heil en Vrede brengen kunnen!

INHOUD.

EERSTE HOOFDSTUK.

Vertrek van Barmen en aankomst op Borneo. Bl. 1.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het jaar 1859 op Borneo. " 17.

DERDE HOOFDSTUK.

De geschiedenis van den kleinen Johannes. " 29.

VIERDE HOOFDSTUK.

De kleine Dajakker en de cholera. " 38.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Twee Dajaksche kinderen. " 45.

ZESDE HOOFDSTUK.

Een kerkgang op Borneo. „ 53.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Levensgeschiedenis van den melaatschen August. . . „ 60.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

De geschiedenis van den eersten preekstoel op Borneo. „ 70.

NEGENDE HOOFDSTUK.

De reis van Borneo naar Duitschland. „ 86.

TIENDE HOOFDSTUK.

Te huis. „ 111.

EERSTE HOOFDSTUK.

Vertrek van Barmen en aankomst op Borneo.

Lieve kinderen!

Meermalen werd mij door goede vrienden verzocht, u eens iets te vertellen van mijn wedervaren op het eiland Borneo onder de Dajakkers, en omdat het voor u was bestemd, heb ik het niet willen weigeren. Ik zal u dan maar eerst mijne reis naar Borneo beschrijven en beginnen met

HET AFSCHIED EN DE REIS NAAR HAMBURG.

Afscheid nemen is nooit aangenaam, maar mijn afscheid van het zendingshuis en van mijne talrijke vrienden was dubbel smartelijk, daar ik toen zeer ziek was; de geneesheeren zeiden, dat ik de tering had en niet lang meer zou leven. Ik kon het niet tegenspreken, want ik was zoo benauwd op de borst en het loopen viel mij zoo moeielijk, dat ik maar het liefst in mijne warme kamer bleef. Nu was ik echter voor rekening der bestuurders van het Rijn-sche genootschap tot zendeling opgeleid en wat moesten die heeren met zulk een teringachtigen zendeling beginnen? Zouden zij hem nu toch uitzenden en nog meer geld voor hem uitgeven, of zouden zij hem hier houden, totdat men hem

eene eerlijke begrafenis moest geven? Ziet, lieve kinderen, dat was eene moeielijke vraag en daarom oordeelden zij 't best, de geheele zaak aan den Heiland mede te deelen. Nu weet ge, dat de lieve Heiland niet slechts „Raad” heet, maar ook altijd raad weet. Zoo ook hier; Hij gaf een zijner vrienden te Elberfeld de vraag in 't hart: „Zoudt gij niet het geld willen geven, dat de kranke Zimmer noodig heeft voor zijne reis naar Borneo, opdat de bestuurders van het Rijn-sche genootschap hem kunnen uitzenden?” Deze was terstond bereid, want ge moet weten, hij liet de lieve Heiland nooit tweemaal iets vragen en daar deed hij wel aan. Toen nu de bestuurders weder bijeen kwamen, zeide hij: „Ik zal het noodige geld voor de reis van den zieke naar Borneo geven en wanneer gij dan dagelijks om zijn herstel bidt, zal hij zeker bij de Dajackers komen.” Nu begrepen zij, dat de Heer zelf met hun vriend gesproken had en zij zeiden als uit éénen mond: „Ja, dat zullen wij doen.”

Zoo kwam de 5de Mei 1854 en daarmee het vertrek naar Hamburg. Van mijn afscheid uit het zendingshuis en vooral van de lieve, trouwe huismoeder, die mij maanden lang met moederlijke zorg had verpleegd, wat alleen de Heiland zelf haar vergelden kan en zal, daarvan vertel ik u nu niets.

Den 5^{den} Mei, 's morgens om acht uur, ging ik, vergezeld van den huisvader en door een vriend ondersteund, langzaam naar het stationsgebouw te Barmen, want wij moesten met den spoortrein naar Hamburg. De trein kwam op den juistten tijd uit Elberfeld aan en ik werd in den waggon ge-

holpen. Nog drie zendelingen Hörnemann, Rausch en Dönges maakten de reis mede tot aan Zuid-Afrika. Wij gingen den eersten dag niet verder dan Minden, waar wij overnachtten, want mijn vriend uit Elberfeld had gezegd: „Gij moogt van daag niet verder dan tot Minden gaan; Zimmer is te zwak, het zou hem te veel vermoeien.” Wij bleven dus zeer gehoorzaam te Minden en vertrokken den volgenden dag naar Hamburg, waar wij het schip, dat ons naar de Kaapstad brengen zou, nog halfleeg voor anker vonden liggen, zoodat wij genoodzaakt waren nog acht dagen in Hamburg te blijven. Van die groote stad zag ik echter niet veel, want ik moest steeds rustig mijne kamer houden; een enkele maal slechts bezocht ik lieve zendingsvrienden en onder deze Mevrouw Faulwasser, die mij zeer veel liefde heeft bewezen, maar nu reeds lang in den hemel is. Reeds in de eerste dagen van mijn verblijf te Hamburg gevoelde ik mij beter; ik kreeg eetlust en had minder pijn op de borst. Hoe dat kwam begreep ik niet, want ik wist niets van hetgeen mijn vriend uit Elberfeld aan de andere bestuurders had gezegd en wat deze hem beloofd hadden. Zij hadden reeds vele dagen lang den Heer om mijn herstel gebeden, in het vaste geloof dat Hij het ook doen zou; het was dus niet te verwonderen, dat ik in Hamburg al beter werd.

Den 13^{den} Mei gingen wij aan boord van den „Alfred,” maar o! wat zetten wij groote oogen op toen wij op dat kleine schip waren. „Neen maar, moet zulk een klein ding ons naar Afrika brengen?” „Wees maar gerust, lieve Rausch,” zeide Hörnemann, „de Heer zal wel zorgen. Hij alleen moet

de eer hebben." En Hörnemann had gelijk; het zou blijken, dat den Heer alleen de eer toekwam, want het was geen schip voor gezonden, veel minder nog voor zieken; het ruim was zoo vol met Hamburger koopwaren, dat wij onze goederen niet eens konden meenemen. Ja, wat nog erger was, er was evenmin plaats om te staan als om te liggen; de ons toegewezen ruimte was niet eens zoo groot, dat wij allen bij elkaar konden staan en eenigen moesten daarom in de kooien gaan liggen. Daarbij kwam nog, dat het schip niet genoeg bemand en in een uiterst slechten toestand was, zooals later op de reis duidelijk is gebleken. De manschap bestond, behalve uit twee stuurlieden, een timmerman, een kok en een hofmeester, uit drie matrozen en vier scheepsjongens; die macht beteekende dus niet veel.

Laat ons nu zien

HOE WIJ VAN HAMBURG NAAR DE KAAPSTAD KWAMEN.

Van de eerste dagen onzer reis kan ik u niet veel vertellen, want ik was reeds zeeziek nog voordat wij goed in zee waren, en wie recht zeeziek is, bekommert zich om de geheele wereld niet meer en zeker het minst om de zee zelve. Zooveel weet ik echter mij nog te herinneren, dat er eens op het schip een groot alarm ontstond; wie loopen kon, liep heen en weer, en wie schreeuwen kon schreeuwde, want ons schip stootte op een klip en zou zeker verbrijzeld zijn, zoo de Heer ons niet geholpen had. Een anker viel met de geheele ketting overboord (waarschijnlijk wilde men het anker uitwerpen), zoodat wij ge-

noodzaak waren, weder naar Cuxhaven te gaan om een nieuw te halen.

Na tien dagen was de zeeziekte geweken en toen ik weder belang begon te stellen in hetgeen rondom mij voorviel, waren wij reeds het Engelsche kanaal uit; van daar ging onze reis rustig en langzaam voort tot aan de Kaap. De Heer had den wind bevolen, niet te sterk in onze zeilen te blazen, want daar kon het schip niet best meer tegen; het was reeds zoo oud dat, zooals de timmerman zeide, de spijkers zoo zacht in het hout gingen alsof men ze in boter stak. En dat hij niet te veel zeide, bewijst het volgende voorval. Wij hadden in Hamburg op de Elbe zeer veel ratten aan boord gekregen, zoodat wij ons ten laatste tegen die brutale dieren bijna niet meer konden weren; zoo beten zij eens een kleinen jongen van zeven jaren een stuk uit zijn grooten teen, en zelfs bij klaarlichten dag liepen zij over onze bedden rond. De arme dieren leden veel dorst, want het beetje water dat voor hen werd neergezet, was nauwelijks half genoeg. Maar nu zult gij vragen: „Waarom gaf men de ratten nog water?” Ja, lieve kinderen, dat vroeg ik ook, vooral als ik dorst had en het water liever zelf had gedronken, in plaats van het aan de ratten te geven. Maar ziet, juist daardoor trachtte de kapitein een ongeluk te voorkomen, dat later toch gebeurde. Wanneer namelijk de ratten in een schip geen water meer vinden en het toch daarbuiten in de zee hooren ruischen, maken zij eene opening in het schip om hun dorst te kunnen lesschen. En zoo gebeurde het ook bij ons op den

kleinen „Alfred.” Eens hoorde ik 's nachts een erg rumoer en voortdurend pompen; tegen den morgen kwam ik op het dek en vroeg den eerste den beste dien ik tegen kwam, waarom er zoo aanhoudend gepompt werd. Ik kreeg ten antwoord dat het niets beduidde, hoewel het ernstige voorkomen daarbij van den eersten stuurman mij niet geruststelde, vooral ook, toen ik zelfs den zieken matroos Andries mede aan de pomp zag staan. Ik vroeg toen een scheepsjongen naar de reden daarvan en hij gaf mij ten antwoord: „Een lek in het schip.” Nu was het gevaar op dat oogeblik nog wel niet dreigend, want het binnendringende water werd er altijd weder uitgepompt en dat ging nog een uur zoo voort; toen echter weigerden onze oude pompen langer dienst en steeg het water hooger in het schip, en hoewel zij weder zoo goed mogelijk in orde werden gebracht konden zij ons niet meer helpen. Toen het gevaar klom, kwamen wij op het tusschendek bij elkaar en riepen op onze knieën Hem aan, wiens naam is Raad en Sterkte. De kapitein liet, als laatste middel, den timmerman met een touw langs het schip naar beneden, om het lek te zoeken en ziet, de Heer gaf uitkomst; weldra hoorden wij hem roepen: „Ik heb het gevonden.” Gij kunt begrijpen, lieve kinderen, welk eene blijdschap dat was. Wij sloegen onzen bijbel open, lazen den 103^{den} Psalm en prezen onzen Heer, die ons zoo genadig was geweest. De timmerman nam een stukje hout en sloeg het in de opening; maar het schip was zoo vermolmd, dat het hout gedurig afbrokkelde en er steeds meer proppen ingeslagen moesten worden. Eindelijk

zeide hij: „Dat geeft niets; zoo kan ik wel onophoudelijk proppen moeten maken.” Hij nam toen een stuk zeildoek, besmeerde dat met teer, lag het vervolgens op een stuk zink en spijkerde er dat over heen. En daarmee was het lek gestopt; waardoor het ontstaan was weet gij, lieve kinderen; de ratten hadden van binnen het schip doorgeknagd om te kunnen drinken.

Wij waren ongeveer zestig dagen aan boord, toen dit gebeurde en hadden nog eenendertig dagen voor ons, eer wij aan de Kaap waren. De lieve Heiland schonk ons eene zachte koelte en ofschoon acht dagen te voren vele schepen in de Tafelbaai door storm waren vergaan, zeilden wij den 12^{den} Augustus rustig en kalm de Tafelbaai binnen. Nu zult ge vragen: „Maar hoe ging het intusschen met uwe gezondheid; gij hadt immers de tering?” O, lieve kinderen, daar zal ik u alleen dit op antwoorden, dat de Heeren Bestuurders van ons genootschap aan mijn vriend te Elberfeld woord gehouden hadden en dagelijks voor mij hadden gebeden. Ge kunt dus begrijpen, dat het mij bij mijne aankomst aan de Kaap veel beter ging, dan bij mijn vertrek uit Barmen; mijne kleeren waren mij alle veel te nauw, want ik was meer dan 40 pond zwaarder geworden. Ziet, lieve kinders, dat vermag een geloovig gebed; die brave mannen ondervonden, dat het woord van Jezus waarheid is: „Al wat gij bidden zult in Mijnen naam, zult gij ontvangen.” Het ging mij als den geraakte in het Evangelie, die door vier mannen gedragen, naar den Heer werd gebracht en toen de Heer hun geloof zag, werd genezen.

Waarlijk, het gebed des rechtvaardigen vermag veel!

Dat ik met zulk een slecht schip niet verder naar Batavia ging, kunt ge begrijpen, daar ik bovendien voor hetzelfde geld een beter kon bekomen. Ik bleef dus drie maanden bij onze zendelingen te Stellenbosch aan de Kaap. Hier van zou ik u nu veel kunnen vertellen, hoe bijv. de zwarte inboorlingen, die nog voor weinige jaren heidenen waren, nu als christenen zondags driemaal ter kerk gaan, en hoe de zwarte kinderen in de school te Stellenbosch zoo goed reeds in den bijbel thuis waren en zoo lief konden zingen; maar wij zullen ons nu niet te lang aan de Kaap ophouden. Dit alleen wil ik u nog meedeelen, dat mijne drie reisgenooten hier bleven en dat de goede God mij er eene huisvrouw schonk, die met mij de reis naar Batavia en Borneo maakte. We zullen nu zien

HOE WIJ VAN DE KAAP NAAR BATAVIA KWAMEN.

De Heer zorgde ook nu, want kort na onzen „Alfred” kwam er een Hollandsch schip aan, de „Sara Johanna” geheeten, met mijne koffers aan boord, die ik in Hamburg had moeten achterlaten. Wij brachten dus onze goederen niet eens aan wal en gingen op de „Sara Johanna” naar Batavia scheep. Hier was plaats in overvloed; de „Sara” was een driemaster met zesendertig matrozen en had daarbij alleen ballast in. Wij konden op het schip naar hartelust rondwandelen, zoolang totdat wij zeeziek werden, want dan gaat de lust tot wandelen wel over. In het begin van November vertrokken wij van de Kaap; reeds den tweeden dag

kregen wij stormweder, dat elf dagen lang aanhield. O, lieve kinderen, dan heeft men spoedig van eene zeereis genoeg en men heeft het vaste plan, als men eens aan wal is, nooit meer op zee te gaan; dat het evenwel anders is uitgevallen, zult ge later vernemen. Na zesendertig dagen kwamen wij in de stad Batavia op het eiland Java aan. Hoe zal het ons daar gaan, dachten wij dikwijls; ik kende er niemand en had ook geen brieven van aanbeveling, die men in Barmen door mijne ziekte mij vergeten had mede te geven. Daarom moest de lieve Heiland mij helpen en ja, Hij heeft ook geholpen; luistert maar. Ik ging met onzen kapitein de groote stad binnen; wij gingen in een logement, gebruikten wat rijst en vroegen daarna den logementhouder of hij ook iemand in de stad kende, die een vriend was der zendingszaak en dus zendelingen zou willen opnemen. Hij kon ons echter niet helpen; wij moesten maar naar den predikant gaan, die zou er wel meer van weten. Wij gingen dus in Godsnaam verder, en de kapitein stelde mij aan den predikant voor. Deze zeide, dat hij wel eens zendelingen uit Barmen had opgenomen, maar over mij geen schrijven had ontvangen; evenwel zou hij mij het adres van iemand geven, die misschien iets van mij had gehoord. Wij bedankten hem voor het adres en gingen naar dien heer toe. Nauwelijks had deze mijn naam gehoord, of hij gaf mij de hand en zeide: „Haal dadelijk uwe lieve vrouw; gij blijft bij mij. Uit Borneo had ik reeds gehoord dat gij komen zoudt; maar ik dacht dat gij waart gestorven.” O lieve kinderen, wat waren wij blijde en hoe dankten wij

den Heer voor zijne liefde en trouw. Wij betrokken dus de woning van onzen vriend. Twee dagen later kwam de kapitein ons vertellen, dat een heer hem gisteren had gezegd, dat er voor mij 1500 gulden op zijn kantoor gereed lag. Waar kwam die som van daan? Wie had ze daar gezonden? Ziet kinderen, dat had die lieve vriend uit Elberfeld gedaan. Wat ontbrak ons nu nog? Ik had niet alleen geld, maar ook goede vrienden gevonden en onder deze was de beste mijn lieve Heiland, die reeds vóór mijne komst alles had bezorgd.

Wij bleven slechts een en twintig dagen te Batavia, ofschoon toen de Hollandsche wet nog gebood, dat ieder vreemdeling minstens één jaar daar moest blijven, voordat hij verder ging. De Heiland had vast den Gouverneur-Generaal van Neerlandsch-Indië in 't hart gegeven: „Gij moet den zendeling naar Borneo laten trekken”; toen ik hem nu in zijn paleis bezocht en hem verzocht ons te laten gaan, antwoordde hij ons zeer vriendelijk: „Wel zeker, gij kunt naar Borneo vertrekken.” Nu zal ik u, lieve kinderen, vertellen

HOE WIJ MET EEN INDISCH SCHIP NAAR SOERABAYA EN BORNEO VERTROKKEN.

Wij moesten dus weder de zee over. Onze vriendelijke gastheer, bij wien wij drie weken gelogeed hadden en dien ik daarvoor veel ben verplicht, bracht ons den 8sten Januari 1855 aan boord van een inlandsch schip, „Tatas-Bandjermasin” geheeten. Maar o, wat zag het er daar uit! Geen stuurman aan boord en een Arabisch kapitein met verschei-

dene inlandsche matrozen. Allen spraken Maleisch, wat wij toen nog niet verstonden; de kok alleen kende een weinig Hollandsch. Onze gastheer van Batavia verzocht den kapitein in het Maleisch, ons van het noodige te voorzien, wenschte ons verder des Heeren hulp toe en ging daarop weder naar huis. Daar zaten wij nu onder enkel Heidenen en Mahomedanen en konden geen woord met hen spreken. Doch ook hierin ondervonden wij den bijstand van onzen Heiland. De Arabier was zeer vriendelijk en na eene voorspoedige vaart van acht dagen, kwamen wij behouden te Soerabaya aan, waar wij bij den eerwaardigen eenentachtig jaringen horlogemaker Emde onzen intrek namen. O, hoe goed was het ons daar bij dien ouden Duitscher; ja, lieve kinders, ik zou er u wel een boek vol over kunnen schrijven. Die man is bijna negentig jaren oud geworden en was daarvan vijftig jaren in Indië geweest; hij heeft vele, vele Javanen den weg tot den Heiland gewezen. Honderde inboorlingen en tachtig rijtuigen met Europeanen volgden zijn lijk, toen het naar de laatste rustplaats werd gebracht. — Elf dagen bleven wij onder zijn vriendelijk dak en toen wij moesten vertrekken, legde hij ons zegenend de handen op. Kinders, ik wenschte dat gij dezen Godsman eens had gezien; nooit ontmoette ik jaren iemand als hij. Hij is nu bij zijn Heiland thuis.

Toen wij weder op onze „Tatas-Bandjermasin” kwamen, wat was daar alles veranderd! De meeste matrozen waren te Soerabaya weggelopen; bovendien hadden wij nog gevangen aan boord gekregen, die naar Bandjer moesten worden gebracht. Wij begaven ons dadelijk naar onze kajuit

en bevalen ons in de hoede van den Heer, die ons reeds zoo dikwijls onder zijne bescherming had genomen. Den volgenden morgen werd het anker gelicht en voeren wij tusschen de schepen op de reede door; hierbij hadden wij het ongeluk tegen eene stoomboot aan te varen, waardoor eene sloep werd verbrijzeld, die onze kapitein met 400 gulden betalen moest.

Hoewel men de reis van Soerabaya naar Bandjermasin, bij goeden wind, in drie of vier dagen kan doen, hadden wij drieëntwintig dagen noodig, eer wij den voet op Borneo's bodem konden zetten. Er waren dus bijna tien maanden met de reis van Barmen naar Borneo heengegaan en nog waren wij niet aan de plaats onzer bestemming; wij moesten immers naar de Dajakkers en waren pas op de kust van Borneo te Bandjermasin. Den 7^{den} Maart kwamen wij te Pulopetak, waar onze eerste zendingsposten onder de Dajakkers zich bevonden en waar wij door de familie van Höfen vriendelijk werden opgenomen.

Zoo waren wij dan in ons nieuwe vaderland en dankten den trouwen Heiland voor zijne bewaring. Nu ga ik u iets vertellen

**VAN DEN EERSTEN INDRUK DIEN ALLES OP ONS MAAKTE
EN VAN HET BEGIN VAN MIJN ZENDINGSWERK.**

Lieve kinders! Hoewel wij ons nu in ons nieuwe vaderland bevonden, gevoelden wij ons daar toch nog niet recht thuis. Het zien van die halfnaakte, bruine menschen, met wie wij volstrekt niets konden spreken, had iets zoo ongezelligs, dat

wij ze in 't eerst volstrekt maar niet konden liefhebben; dat moest trouwens ook door den Heer ons geschonken worden en Hij deed het ook.

Alles kwam ons dan ook zoo vreemd voor. Het was alsof de huizen op stelten stonden, want zij ruste alle op palen hoog boven den grond. Wij konden dikwijls de vrouwen niet van de mannen onderscheiden, want ook deze dragen lang haar en hebben soms een sarong (vrouwenrok) aan, vooral wanneer zij zich gaan baden; bovendien zitten de vrouwen dikwijls in de booten en roeien zoo goed als de mannen. Ook de dieren zien er anders uit dan bij ons; de kat bijv. is veel kleiner en heeft een kort staartje, zoo lang als een mans duim, waarvan het eerste lid gebogen is; als gij dus, kinderen, uw duim gebogen houdt, dan hebt ge den vorm van een dajakschen kattestaart. De honden hebben steile ooren, zijn klein en blaffen niet zoo als de onze, maar kunnen alleen janken. De varkens zijn ook geheel anders; zij hebben staande ooren en zeer korte pooten, zoodat de buik onder het loopen dikwijls over den grond sleept. De kippen zijn veel kleiner; zij laten hare staarten hangen, zooals zij bij ons doen, wanneer het regent en hebben hooge pooten. Paarden, ezels en koeien hebben de Dajakkers niet en dus ook geen melk bij de koffie; daarentegen zijn er ratten, slangen, krokodillen, schorpioenen, muskieten en ander ongedierte in overvloed.

In het begin van April betrokken wij onzen zendingspost Palingkau; ons huis had negen maanden ledig gestaan, zoodat er zooveel ratten, slangen en schorpioenen zich in genesteld

hadden, dat er in de eerste maanden een strijd op leven en dood tusschen ons ontstond. Vooral waren het de slangen, die ons plaagden en onze kippen roofden. Menige slang heb ik, bijgestaan door onzen trouwen Gottlieb, gedood en dit gelukte het best, wanneer zij eenige kippen verslonden hadden, want dan bleven zij rustig met hun buit liggen; eens doodden wij er twee in ééne nacht, waarvan de eene vijftien voet lang was. Een Dajakker had eens eene reuzenslang van dertig voet lengte gedood, die een wild zwijn had verslonden; hij schonk mij een stuk van de huid, dat ge nog in het Museum te Barmen kunt zien. Deze groote slangen zijn wel niet vergiftig en worden door de Dajakkers gegeten, maar wee hem, die ze nadert; zij kronkelen zich zelfs om een stier of een leeuw en verpletteren ze, zoodat de beenderen kraken.

Ja, lieve kinderen, zoo de Heiland de zendelingen niet tegen deze booze dieren beveiligde, zouden zij geen dag blijven leven. Zoo kwam eens mijne vrouw in de provisiekamer, waar zij het noodige voor de huishouding bewaarde; zij wilde iets van eene plank krijgen, greep er naar, maar welk een schrik! daar lag eene reuzenslang op. Terstond liep zij de deur uit, riep om hulp en dadelijk werd het ondiep afgemaakt. Zoo gebeurde het eens, dat de nu overleden zending Rott zijne laarzen wilde aantrekken; hij stak den rechervoet er in, maar kwam op iets glads, zoodat hij hem dadelijk weder terugtrok; eene jonge slang was in de laars gekropen. Een andermaal stond plotseling eene slang recht overeind in den hoek van onze huiskamer en stak hare

gespletene tong ver uit den bek. Ons dochtertje, nog geen twee jaren oud, wilde er naar toelopen, om met het fraaie dier te spelen, onder den uitroep: „O hoe mooi!” Gelukkig zag het Dajaksche kindermeisje het gevaar en trok het kind bijtijds terug. Nogeens herhaal ik het, lieve kinderen, zoo bewaart de Heiland ons dagelijks en dat Hij zelfs wonderen doet voor de oogen der heidenen, daarvan zal ik u ook eens een voorbeeld verhalen. Het was nog in de lijdensweken, kort voor Paschen, toen ik eens in onze provisiekamer ging om kalk te halen en mijne kamer te witten; want met de heerlijke Paaschdagen heeft men het in Borneo ook graag mooi. Ik nam een vaatje met kalk, om het naar buiten te brengen en gevoel op eens eene hevige pijn in mijn pink; een schorpioen had mij gestoken. Ik riep mijn volk er bij en zij maakten het vergiftige dier dood. Het vergif begon intusschen te werken en ik leed veel pijn; wij beproefden alles om het onschadelijk te maken, maar niets hielp. De Dajakkers verklaarden, dat ieder, die door een volwassen schorpioen gestoken is, moet sterven, tenzij hij den bezweerder laat komen, om het vergif te bezweren. Een teeken van het dreigend doodsgevaar was het, wanneer de vinger zwart werd. Nog geen uur na de verwonding was mijn vinger al blauw. Nu drongen de mij toegenegen heidenen er op aan, dat ik toch den bezweerder zou laten komen, want dan zou ik oogenblikkelijk weer gezond en buiten gevaar zijn. Ik zeide hun echter, dat zij mij met dien man van het lijf moesten blijven; mijn Jezus kon mij ook wel van den dood redden. Het volk kwam van alle kanten

toeloopten en was verbaasd, dat ik de hulp van den bezweerder niet wilde aannemen. In gespannen verwachting verbeidden zij den afloop; wij echter baden onzen lieven Heiland, om mij toch weer gezond te willen maken voor de oogen der Heidenen. En ziet, Hij deed het. Een gedoopte uit de gemeente van den zendeling van Hoefen kwam er juist op aan. Hij nam den steel van een blad, waarmede wij onze daken dekken, verbrandde dien tot asch, legde mij deze op den vinger en ziet, na verloop van een half uur was mijn vinger weder zoo blank als de anderen. Wat had nu geholpen, de asch of de Heiland? De lieve Heiland natuurlijk en niet de asch; zoo begrepen het ook de heidenen, want zij waren er zeer door getroffen. Zoo doet dan de Heer ook heden nog wonderen, zooals Hij aan zijne discipelen beloofd heeft, die het Evangelie tot alle volkeren moesten brengen, toen Hij sprak: „In mijnen naam zullen zij duivelen uitwerpen; met nieuwe tongen zullen zij spreken; slangen zullen zij opnemen en al is het, dat zij iets doodelijks zullen drinken, het zal hun niet schaden, enz.”

Vier jaren ruim waren wij te Palingkau en hebben er dikwijls wondervolle uitreddingen ondervonden. Toen kwam het jaar 1859, dat voor ons waarlijk recht treurig was. Maar ook toen vooral was de Heer met ons en daarvan, lieve kinderen, zal ik u nu in het volgende hoofdstuk iets mededeelen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het jaar 1859 op Borneo.

Gij kent misschien de fraaie plaat, waarop de vier zendingen met drie hunner vrouwen, die in het jaar 1859 op Borneo werden vermoord, zijn afgebeeld; ik kan u verzekeren, dat de portretten allen zeer goed gelijken.

Ook ziet gij er den lieven Heiland op, wien het werk der zending ook onder de Dajakkers toebehoort; Hij is de goede Herder, die zelfs de schapen uit een vreemden stal, dat is hier uit de heidenwereld, onder zijne hoede nemen wil.

Rechts van den Heiland staat Johannes de Dooper, die tot bekeering vermaant en op het koninkrijk der hemelen wijst, dat in Christus allen menschen is nabijgekomen. Links wordt de steeniging van Stefanus, den eersten martelaar, voorgesteld. Onder hem ziet ge een Dajakschen koppensneller afgebeeld. Daar tegenover valt, onder de handen van de Borneesche moordenaars in het jaar 1859, de eerste bloedgetuige op Borneo, onze Andreas Jacob. Maar dat het Evangelie hier toch zijn weg

zoude vinden en het rijk des Sataus worden verstoord, dat verkondigen u, lieve kinderen, die twee andere beeldjes rondom de zeven martelaren van Borneo.

Op het omslag van dit boekje kunt ge de portretten der vermoorde zendelingen en van hunne vrouwen zien, maar niet de andere afbeeldingen, die ik u zoo even beschreef; daarvoor hadden wij geen ruimte. Wie evenwel de geheele plaat wil hebben, kan ze in het zendingshuis te Barmen bekomen en een kleineren, photographischen afdruk bovendien, om in uw album te leggen.

Nu zal ik u iets uit het jaar 1859 op Borneo vertellen en wel in de eerste plaats

VAN DEN BOOSWICHT, DIE SULTAN WILDE WORDEN EN
DE ZENDELINGEN LIET VERMOORDEN.

Hij heette Hidajat en was de kleinzoon van sultan Adam op Martapoera, dicht bij Bandjermasin, wiens rijk grensde aan het gebied van onze Dajakkers en zeer uitgestrekt was. De sultan en zijne onderdanen waren allen Mahomedanen, maar zij offerden ook op heidensche wijze. Zoo bracht de sultan en na hem zijn kleinzoon, de booze Hidajat, ieder jaar op den Gemong-mata of Oogenberg aan de heidensche Godheid wel 300 tot 400 menschenoogen ten offer. Wanneer nu de tijd van de offerande naderde, zochten allen een goed heenkomen, want de oogenjagers overvielen de arme menschen plotseling buiten in het veld, of waar zij ze maar vangen konden; zij werden dan ter aarde geworpen en de oogen uitgestoken.

Toen sultan Adam overleden was, wilde de slechte Hidajat den troon in bezit nemen en sultan worden; maar het Hollandsche gouvernement plaatste zijn ouderen half broeder Tamjit op den troon. Dit ergerde Hidajat en hij zon op wraak. Daar hij een Mahomedaan en geen Christen was, bediende hij zich van eene leugen en liet door zijn geheele rijk en ook bij de Dajakkers het gerucht verspreiden, dat een nieuwe koning uit de onderwereld was verschenen; dat hij plotseling als een pisangboom uit de aarde was te voorschijn gekomen en als Radja Kuning, of gele koning, het gansche land aan zich onderwerpen zou. Hij was bijna almachtig en kon door een enkel woord geheele legers vernielen en schepen doen zinken; ook kon hij zwavel van den hemel laten regenen over allen, die zich niet gewillig aan hem zouden onderwerpen. Dit gerucht verspreidde zich in het jaar 1859 door het gansche land en ook onder de Dajakkers. Wij zendelingen en onze gedoopte Dajakkers geloofden daarvan natuurlijk niets en dachten: al is de leugen nog zoo snel, de waarheid achterhaalt haar wel; maar de bijgeloovige heidenen namen alles in vollen ernst op. Toen nu de booze Hidajat het bevel gaf om alle Europeanen te vermoorden, gehoorzaamden de vreesachtige Dajakkers, die bang voor den zwavelregen waren, hem ook gedwee en vermoordden den 7^{den} Mei de zendelingen Rott, Wiegand en Kind op Tanggohan en den 9^{den} Mei den vromen Hofmeister op Penda Alai in Kahajan. Op beide plaatsen hebben zij de zendelingen en hunne vrouwen het hoofd afgesneden en dit den afgoden geofferd. Nu, lieve kinders, zal ik u vertellen

HOE DE BOOZE DAJAKKERS IN KAHAJAN BIJ DEN ZENDELING HOFMEISTER HEBBEN HUISGEHOUDEN.

Den 9^{den} Mei wist Hofmeister nog niet, dat zijne ambtsbroeders aan de Kapoeas op Tanggohan reeds twee dagen te voren vermoord waren. Onverwachts kwam 's middags om één uur een Dajakker, Pager geheeten, bij hem en zeide: „Toean (Mijnheer), weet ge wel, dat uwe vrienden de zendelingen met hunne vrouwen aan de Kapoeas zijn vermoord?” „Nee,” zeide Hofmeister, „daar weet ik niets van.” Toen vertelde Pager hem, dat zij reeds sedert twee dagen dood waren en dat de moordenaars zoo aanstonds zouden komen, om ook hem en zijne vrouw van het leven te berooven. Hofmeister deelde deze treurige tijding dadelijk aan zijne vrouw mede en ging toen naar zijn buurman Singa Towöi, wien hij altijd veel liefde had be-
wezen, en vroeg hem: „Singa, hebt ge ook al gehoord, dat de zendelingen op Tanggohan vermoord zijn?” Deze antwoordde heel eenvoudig: „Ja.” Verder vroeg Hofmeister hem: „Is het waar, dat de moordenaars reeds hier zijn en ook mij willen dooden?” waarop Singa antwoordde: „Ja, zij zijn reeds in de nabijheid.” En toen nu Hofmeister vervolgens vroeg of hij hem wilde helpen ontvluchten, was zijn antwoord: „dat weet ik nog niet.” Nu wist Hofmeister genoeg en ging, steunende op zijn Heiland, rustig naar huis. Maar ziet, kinders, hij kwam niet meer ongedeerd in zijne woning; want toen hij de trap opging, sprong een booswicht er onder uit en wilde hem met een mandau het hoofd afslaan; hij sloeg echter mis en trof alleen het linkeroor en den linkerschouder. Zoo

gewond kwam Hofmeister bij zijne vrouw in de slaapkamer, waar zij en hunne vier kinderen lang met den lieven Heiland spraken. Wat zij gebeden hebben kon mij de man, van wien ik later alles gehoord heb, niet zeggen, want hij verstond geen Duitsch; maar hetgeen de zendeling daarna nog heeft gesproken, wist de Dajakker mij nauwkeurig te vertellen, omdat Hofmeister tot het volk alleen in het Dajaksch sprak. Toen de vrome martelaars zich in de kamer op den dood hadden voorbereid, kwamen zij met hunne vier kinderen op de warande van het huis, dat reeds door honderde gewapenden was omsingeld. Nu sprak de lieve Hofmeister hen vrijmoedig en vriendelijk toe en zeide: „Mannen, waarom zijt gij hier gekomen met de wapenen in de hand? Wilt ge ons vermoorden? Hebben wij u ooit kwaad gedaan? Hebben wij iets van u genomen, zonder het te betalen? Wij hebben u immers den weg der zaligheid bekend gemaakt, uwe kinderen onderwezen en wanneer gij ziek waart, u geneesmiddelen gegeven, zonder daar iets voor te verlangen. Zegt, waarom wilt ge ons dan dooden?” Sommigen antwoordden: „Gij hebt ons niets dan goed bewezen!” anderen echter barstten in een helsch gelach uit. Toen knielde Hofmeister met zijne lieve vrouw en kinderen neder en bad in Dajaksche taal ongeveer het volgende voor zijne moordenaars: „Lieve Jezus, Gij die mijn Heiland zijt! ontferm U toch over dit volk, neem uwen zegen niet van hen en laat uw dierbaar woord hun weder gepredikt worden, enz.” Ziet, lieve kinderen, zoo bad die vrome man lang en veel voor zijne moordenaars en voor het geheele volk, en toen hij van vermoeidheid

niet meer kon, stond hij op en zeide: „Welnu, wanneer gij ons dan niet in vrijheid wilt laten vertrekken, maakt het dan kort!” Daarop doorschoot hem een booswicht het liefdevol hart en de vrome man stortte ter aarde. Zijne trouwe gade viel op hem neder, met den uitroep: „O! mijn Ernst, mijn Ernst!” Nu stormden de moordenaars op hen aan en sloegen beiden het hoofd af; de kinderen echter sleepten zij mede, diep in het bosch, met het plan om ze te verkoopen. Lieve kinderen, wat zegt ge wel van zulk een dood? Zijn zij niet als echt christelijke bloedgetuigen gestorven? Ja, stervend hebben zij hunnen Heiland als een Ontfermer verkondigd, zij zijn zendelingen geweest tot in den dood; voor onzen Heer zijn zij gestorven.

In den nacht werden zij door twee jongelingen, die eerlang door Hofmeister zouden zijn gedoopt, in alle stilte en met groot gevaar van ook vermoord te worden, begraven. Deze schreven vervolgens in het huis op eene ledige kast, waar de nu zalige zending en zijne vrouw begraven lagen en namen toen beiden de vlucht. Een hunner werd echter door de booswichten gevangen genomen en diep in het land gevoerd, waar hij een jaar lang als slaaf moest werken, tot eindelijk de lieve Heiland hem gelegenheid gaf om te vluchten en hij tot mij kwam. Toen heeft hij mij dit alles verteld en zijne mededeelingen bevestigden, hetgeen wij reeds gedeeltelijk wisten.

Hoe ging het intusschen met de vier kinderen? Zij bleven twee maanden gevangen en hadden het zeer slecht. Maar de trouwe Heiland hoorde ons gebed; niemand

durfde hen het minste leed doen. Na twee maanden gaf de Heer ze ons weder; zij waren zeer zwak en mager geworden, vooral de kleine Emma, die nauwelijks vijf maanden oud was. De Heiland maakte haar echter weder gezond en zij werd naar hare grootmoeder en tantes in Duitschland teruggebracht, waar zij vijf jaren later hare lieve ouders naar den hemel is gevolgd. De andere kinderen evenwel zijn nog bij ons; moge de Heer ze vormen voor een eeuwig, zalig leven!

Even treurig was de toestand op Tanggohan, waar, zooals ik u reeds zeide, vier zendelingen, drie vrouwen en twee kinderen vermoord werden. Ook deze stierven biddend voor hunne moordenaars en voor het geheele volk.

De heidenen plunderden vervolgens de bezittingen, zoo wel van de vermoorde als van de geredde zendelingen; wat zij niet konden gebruiken, bijv. instrumenten en dergelijke, werd verbrijzeld en huizen en kerken in brand gestoken. Nu vraagt gij zeker, kinderen,

WAAR WAREN DE GEREDDEN? VERKEERDEN ZIJ OOK NIET
IN GEVAAR VAN VERMOORD TE WORDEN?

En ge hebt gelijk, dat ge zoo vraagt; maar ik zal u alles vertellen. Zij werden allen, behalve de zending Klammer, die vier dagreizen ver, geheel alleen in Tameanglajang zich bevond, den 6^{den} Mei door eene stoomboot, met vijftentwintig soldaten bemand, opgenomen en naar Bandjermasin gebracht. Zij waren echter in groot gevaar geweest van vermoord te worden, maar zijn allen door den lieven Heiland wonderlijk bewaard.

Zoo ging bijv. de zendeling van Hoefen, een half uur voor zijne redding, nog eene bende moordenaars voorbij, die allen met mandau's gewapend waren; de Heer was als een vurige muur rondom hem geweest en niemand durfde hem zelfs een haar krenken. Ook had men plan, hem en alle anderen den 1sten Mei, toen hij van den kansel het zaligmakend Evangelie verkondigde, te vermoorden; maar de gewapende bende was het niet eens kunnen worden. Zoo kan ook de zendeling Beijer van eene wondervolle redding spreken. Wanneer hij slechts een kwartier later met zijn gezin aan de Kapoeas-rivier was gekomen, zou hij er niet levend zijn afgekomen. Maar ik zelf moet ook den lieven Heiland tot in eeuwigheid prijzen voor zijne wondervolle bescherming. Den 28sten April zat ik 's middags rustig op de warande van mijn huis in Palingkau. Daar kwam op eens de hoofdman van de plaats zeer verschrikt en ongerust bij mij en zeide: „O Toean, het is heden een booze dag, in waarheid een ongelukkige dag.” „Wat bedoelt ge daarmee?” vroeg ik hem. „Ach Toean” zeide hij, „neem toch met vrouw en kinders de vlucht; er zullen vijanden bovenuit het land komen en ons den oorlog aandoen; wij kunnen het ontloopen, maar gij niet. Daarom red u; ik zal u geleiden, tot gij in veiligheid zijt.” „Neen,” antwoordde ik, „dat kan en wil ik niet; ik kan mijn post en mijne gemeente niet verlaten.” Toen vroeg hij mij om wat buskruid en zeide: „Houd zelf ook wat; gij zult het wel noodig hebben”. Nadat ik het hem gegeven had, ging hij heen. „Wat zou die man toch bedoelen?” zeide ik tegen mijne vrouw, „hij zag er zoo

wonderlijk uit en wil ons volstrekt weg hebben". „Dat staat zeker in verband met den gelen koning," was haar antwoord. Terwijl wij zoo met elkaar spraken, kwamen onze schoolmeesters in allerijl de rivier oproeien. Dit maakte ons ongerust, daar de vacantie nog niet geeindigd was. Ik liep zoo hard als ik kon naar de school, groette hen en vroeg wat er gebeurd was, dat ze op zulk een buitengewonen tijd en zoo haastig waren gekomen. Nu barstten zij in tranen uit en vertelden, dat op bevel van den slechten Hidajat in den afge-loopen nacht eene volksvergadering was gehouden en dat de Dajakkers met eenigen hunner hoofdmannen besloten hadden, ons zendelingen allen den 1sten Mei te vermoorden. De bende, die mij zou vermoorden, wilde echter zoolang niet wachten, maar had besloten nog heden te komen om 's avonds ons van het leven te berooven. „De wil des Heeren geschiede!" antwoordde ik en verzocht mijne schoolmeesters, voor eene eerlijke begrafenis op ons nieuwe kerkhof te willen zorgen; maar zij verklaarden allen, met ons te willen sterven. Ik ging naar huis en deelde mijne vrouw de treurmare mede; zij werkte echter rustig voort en zeide: „Er gebeurt niets, zonder des Heeren wil." Nu werd mij intusschen de verlegenheid van den hoofdman, die 's middags bij mij was geweest, duidelijk. Ik kleepte mij daarom aan en ging naar zijn huis; maar, lieve kinderen, hoe ontroerde ik! De bende van vijftientig tot dertig man, die ons wilde vermoorden, zat in een kring rondom den hoofdman bijeen, allen tot aan de tanden gewapend; zij wachtten maar op den avond. Ik zette mij in hun midden neder en begon een onverschillig

gesprek, dat evenwel al ernstiger werd. Ten laatste zeide ik tot hen, dat zij toch wel moesten weten, wat zij deden en ging onder geleide van den hoofdman heen. Ziet, lieve kinderen, de bende had mij gemakkelijk kunnen vermoorden, maar de Heer liet het niet toe; hunne handen waren als verlamd en de moed was hun ontnomen. Toen ik behouden thuis was gekomen, voeren zij weder met hunne booten weg. Zeven jaren later bracht de aanvoerder van deze moordenaarsbende mij in mijn huis te Kwala Kapoeas een bezoek en toen hebben wij er samen nog eens over gesproken. Ik hield hem voor oogen, hoe genadig de Heer hem geweest was, dat Hij hem bewaard had, zijne handen met ons bloed te bevleken. Ik vermaande hem toen, zich toch geheel aan den Heiland over te geven en door Hem te laten behouden. De man ging stil naar huis. Maar, lieve kinderen, verbeeldt u, wat ik onlangs uit een brief van Borneo heb vernomen. De Padjata (zoo heet hij), laat zich door den zendeling op Pankoh in Kahajan onderwijzen en veel van den lieven Heiland vertellen, want hij wil gedoopt en het eigendom des Heeren worden. Niet waar, kinderen, de Heer Jezus wil toch, dat alle menschen zalig worden en tot kennis der waarheid komen. Daarom wil Hij ook, dat wij de zedingszaak zooveel mogelijk zullen bevorderen en dat gij, lieve kinderen, meehelpt zooveel gij kunt. Maar nu moet ik u nog vertellen

HOE HET MET DEN ZENDELING KLAMMER AFLIEP.

Gij weet reeds, dat hij geheel alleen, vier dagreizen ver van ons verwijderd, op zijn post te Tameanglajang zich be-

vond. Wel had hij reeds van den opstand gehoord; maar dat de zendelingen op Tanggohan en Kahajan al vermoord waren, wist hij nog niet. De booze Hidajat verlangde, dat zijn hoofdman hem zou laten vermoorden, maar deze en het volk, waaronder de zending Klammer woonde, wilden het niet doen. Zoo zat dus de zending Klammer den 16^{den} Mei nog rustig en wel te Tameanglajang. Toen kwamen er echter menschen van Poelopetak en vertelden hem, wat er gebeurd was en dat de zendelingen op Tanggohan en Kahajan waren vermoord. Nu was hij ook op redding bedacht, want het zou vermetel zijn geweest, geheel alleen zonder bescherming te willen achterblijven. Hij besloot dus, het noodige bijeen te pakken en naar Bandjermasin te vluchten. De hoofdman en meer anderen wilden hem vergezellen, en zoo reisde hij den 17^{den} Mei met zijne gedoopten in twee prauwen af. Maar hoort nu eens, hoe wonderbaar het hem op reis ging. Nauwelijks was hij een uur van zijn post verwijderd, of daar ontmoette hem eene prauw met achttien gewapenden, die door den boozen Hidajat waren afgezonden, om den eenigen Europeaan, die zich nog in het land bevond, te vermoorden. Zending Klammer vroeg hun, waar zij heengingen. „Naar Tameanglajang” antwoordden zij. „Zoo,” zeide Klammer, „gaat uw gang!” en wilde ze langs zijne prauw laten voorbijvaren. Maar de bende hield stil en wilde met de Dajakkers onderhandelen, die evenwel voor hun zending partij kozen. Toen zeiden de moordenaars: „Alle Europeanen zijn reeds vermoord, Bandjermasin is ingenomen en Klammer is nog slechts de eenige Europeaan op Borneo.” Daarop

antwoordde deze: „Nu, dan beveel ik u in naam van den Koning der Nederlanden, op wiens grond ik sta, dat gij u terstond verwijdert en de rivier weder oproeit!” De moordenaars waren overbluft en gehoorzaamden, maar dachten er bij: „wij zullen u wel krijgen.” Toen zij een eind weggeroeid waren, liet Klammer de rivier afsluiten; hij deed namelijk de boomen van weerszijden omhakken, zoodat zij in het water vielen en den stroom versperden. Vervolgens roeide hij snel voort en toen de moordenaars hem wilden nazitten, vonden zij de rivier geheel afgesloten. Zij begonnen terstond de boomstammen op te ruimen; maar toen zij daarmee klaar waren, was Klammer hen reeds ver vooruit. Hij roeide dag en nacht door en toen hij in de nabijheid van de woningen der moordenaars kwam, waar zeker weer anderen het op zijn leven gemunt hadden, toen verscheen — o, lieve kinderen, wat kan de Heer toch wonderlijk uitkomst geven! — een Hollandsch oorlogschip en nam Klammer op. Hij kon van blijdschap haast niet spreken; steeds sprak hij Dajaksch, zonder er aan te denken, dat de andere Europeanen hem niet verstonden. Ziet, kinderen, zoo heeft de Heer den zending Klammer geholpen en den 24sten Mei, tot onze groote vreugde, behouden bij ons te Bandjermasin gebracht.

Zoo heb ik u dan Borneo in het jaar 1859 geschetst. Onze getrouwe God heeft echter alles ten beste geschikt. De booze Hidajat zit op het eiland Java in de gevangenis en het Evangelie wordt weder aan de Dajakkers gepredikt. Moge de Heer er velen bekeeren!

DERDE HOOFDSTUK.

De geschiedenis van den kleinen Johannes.

HOE DE KLEINE JOHANNES GEDOOPT WERD.

Toen ik voor het eerst te Borneo kwam en mij op Poelopotak onder de Dajakkers vestigde, was mijn naaste buurman de heer Hardeland, die den bijbel in de Dajaksche taal had overgezet en zich juist gereed maakte, om naar Europa te reizen en de vertaling te laten drukken. Eens toen ik 's avonds als naar gewoonte mijn buurman bezocht, vond ik eene Dajaksche vrouw met haar vijfjarig zoontje bij hem. De jongen was erg ziek; hij had hevige koorts en was geheel buiten kennis. Zijne moeder was om geneesmiddelen en hulp bij ons gekomen; wij onderzochten het kind, keken onze boeken eens na en begrepen al spoedig, dat het typhus had. Mijn buurman hield de moeder met haar kind bij zich in huis, om den kleinen zieke beter te kunnen oppassen. Maar van dag tot dag werd de kleine Miring erger; weldra zeiden wij tot elkaar: de kleine Miring zal dezen nacht zeker sterven; wij mogen dus de moeder wel waarschuwen. Mijn buurman zeide haar, waarvoor wij vreesden en zij hoorde het aan

als eene vrouw, die geen troost kent, evenals eigenlijk alle heidenen dien missen.

Toen zij had uitgeweend vroeg zij ons, het kind te willen doopen, opdat het zalig mocht worden. Dit konden wij evenwel niet doen, zoolang het een kind van heidensche ouders bleef; wij zeiden dus tot de moeder: wanneer gij het ons geheel wilt afstaan, zoodat het ons kind, een kind van christelijke ouders wordt, dan willen wij het gaarne doopen. De moeder was er geheel toe bereid en ik doopte den kleinen, zwakken Miring in den naam van onzen Heer Jezus en noemde hem Johannes. De lieve mevrouw Hardeland was zijne peet. Na den doop was de kleine Johannes zeer zwak; wij legden hem in zijn bedje en bevalen hem aan de zorg van zijn Heiland, die hem zoo genadig had aangenomen. Den volgenden morgen vroeg, ging ik weer eens naar Johannes zien en dacht onderweg niet anders, dan hem dood te zullen vinden. Maar, lieve kinderen, hoe verwonderd was ik, toen ik den kleinen Johannes kalm en rustig vond slapen; zoodra hij wakker werd, zeide hij: *„Omai, aku blaku talo kinan,”* dat is: „moeder, geef mij wat eten.” Reeds in den nacht, weinige uren na den doop, had hij hierom gevraagd en acht dagen later liep onze Johannes, ofschoon nog zeer zwak, weer vroolijk rond.

Hij bleef nu nog vooreerst bij den heer Hardeland in huis; zijne peet gaf hem nieuwe kleeren en versterkende soep. Maar zijne moeder ging naar huis; zij had nu wel geen Miring meer, maar daarvoor in de plaats een goedge-

kleeden Johannes, dien zij wist dat in goede handen was, waar hij bidden leerde en veel speelgoed kreeg. Niet lang daarna vertrok de heer Hardeland naar Europa en toen nam ik Johannes bij mij in huis. Ik had een ouden, trouwen bediende, Gottlieb geheeten, die als een vader voor Johannes zorgde. Zoo bleef hij twee jaren bij mij, leerde op de school lezen en schrijven en als hij thuis was, paste hij op de geiten. Ook leerde hij nog veel andere dingen; bovenal echter leerde hij den Heer Jezus kennen en tot Hem bidden.

Voordat ik nu evenwel verder over den kleinen Johannes en zijne gevangenschap spreek, moet ik u eerst nog iets van zijne ouders vertellen.

HOE HET MET DEN VADER EN DE MOEDER VAN JOHANNES GING.

Ongeveer een halfjaar na den doop van Johannes werd zijne moeder ziek; zij kreeg zweren over het geheele lichaam, die grooter werden dan uw beide handen samen. Wij beproefden allerlei geneesmiddelen, maar niets hielp. De toppen van de vingers vielen af en het gansche lichaam ging in bederf over. Ik bezocht haar dikwijls en sprak met haar over hare ziel en vertelde haar, dat de Heer Jezus ook voor haar had geleden. Maar de arme vrouw meende, dat zij geen Heiland noodig had. Het beviel haar beter, als mijne vrouw haar wat lekkers, dan wanneer ik haar den Heer Jezus bracht, die toch het ware, hemelsche Brood is.

Na langdurig lijden, ik geloof wel anderhalf jaar lang, stierf zij plotseling. Zij liet nog drie meisjes achter, van welke Bingis elf, Bangas negen en Punin vier jaren oud was. Hun

vader leefde ook nog; hij was zeer arm, maar wilde wel werken. Ik leerde hem planken zagen en daar hij sterk en vlijtig was, maakte hij er soms wel tien op één dag klaar. Deze planken kochten wij hem dan af en zoo verdiende hij genoeg, om met zijne kinderen behoorlijk te kunnen leven. Dagelijks kwamen zij allen tweemaal bij het gebed en 's Zondags in de kerk; Bingis en Bangas bezochten bovendien alle dagen de meisjesschool van mijne vrouw. Nog voor den dood van de moeder, had de vader mij verzocht om gedoopt te worden; ik gaf hem godsdienstig onderwijs, hij leerde vlijtig den catechismus en zoude al spoedig gedoopt worden, toen — nu, lieve kinderen, ge weet reeds wat er gebeurde, hoe de moordenaars ons van alle zijden omringden en hoe wij door Gods wonderbare goedheid nog ternauwernood den dood ontkwamen. Dat wil ik dan ook niet weer herhalen, het valt mij te moeielijk; ik zal nu alleen maar vertellen, wat er verder met Johannes gebeurde.

HOE DE DAJAKKERS HUNNE GEVANGENEN KRIJGEN
EN SLACHTEN.

Toen wij op de stoomboot ontvluchtten, was Johannes juist bij zijn vader en kon dus niet mee. Niemand deed echter den kleinen jongen leed; hij kon vele weken rustig bij zijn vader en grootmoeder blijven, zonder dat wij iets voor hem hadden te vreezen. Daarom wilde ik hem daar vooreerst nog wat laten, totdat wij te Bandjermasin, waarheen wij allen gevlucht waren, wat meer ruimte hadden gekregen. Maar nog voordat ik hem kon laten halen, gebeurde er iets waaraan ik volstrekt niet gedacht had.

In Poelopetak waren twee partijen; de eene hield het met de Europeanen, de andere met den zwarten, mahomedaanschen koning, die alle blanken wilde vermoorden en uit het land verjagen. Toen de bewoners van de Boven-Kapoeas hoorden, hoe de zaken in Poelopetak stonden, kwamen zij in groote troepen de rivier af en wilden de Europeanen helpen vermoorden. De meesten echter kwamen, om menschenhoofden voor hunne doodenfeesten te halen, of om gevangenen te maken, die zij wilden offeren en slachten.

Het is vreeselijk om te vertellen, hoe het op zulk een offerfeest toegaat. Wanneer een mensch tot offer gekozen is, wordt hij onvoorziens van achteren overvallen, gebonden en in eene kooi van ijzerhout opgesloten, waarin hij nauwelijks zitten of liggen kan. In deze kooi blijft de ongelukkige dikwijls maanden lang gevangen. Dagelijks wordt er muziek bij hem gemaakt, gedanst en worden er schimpliederen gezongen. De een zingt: uwe haren zal ik aan mijn zwaard binden! een ander zwaait de laus en zegt: hiermede zal ik u doorsteken! en zoo al meer. Zoo gaat het alle dagen, totdat het groote feest komt, waarop het offer moet vallen. Dan worden vele groote vaten, waarin vier tot vijf emmers water gaan, met den bedwelmenden Toeak (rijstbrandewijn) gevuld; varkens en buffels worden geslacht en eindelijk komen de Dajaksche priesteressen met muziek en dansen rondom de kooi. Nu naderen eenige jongens, met lichte lanssen gewapend, steken in de kooi rond en brengen het offer vele wonden toe; als de ongelukkige eindelijk ineenzakt, wordt de kooi geopend en hem het hoofd afgeslagen. Tegelijk

staan sommigen al met bakken gereed, om het bloed op te vangen, waarmede dan al het huisraad en de geheele buit wordt besprengd en bestreken.

Zoodra het hoofd er af is, wordt er geschoten en de garantong-trommel geroerd. Onder zulk geleide moet dan de ziel van den overledene naar het doodenrijk gaan, om daar een Dajakschen vorst als slaaf te dienen. Nu was bij den aanval op de Europeanen in Poelopetak, een Dajaksch vorst uit Boven-Kapoeas omgekomen en zijne vrouw rustte niet, voordat zij, als zoenoffer voor haar gesneuvelden man, vele menschenhoofden had gekregen en een menschenoffer voor hem was geslacht. Daarom kwam nu haar volk van Poelopetak en zocht naar menschenhoofden en slaven. Wel twintig van mijne gemeenteleden hebben zij gevangen gemaakt en geslacht, en verbeeldt u, kinders, onder de gevangenen bevonden zich ook onze Johannes, zijne drie zusters en zijne grootmoeder, die al zeventig jaren oud was. In drie groote vaartuigen werden alle gevangenen weggesleept en diep in het binnenland naar Kotabaroe gebracht. Wat die arme kinderen daar al niet uitgestaan hebben, laat zich niet beschrijven. Maar het moest nog erger worden.

Nog voor zij Kotabaroe bereikten, vielen plotseling eenige booswichten op de grootmoeder aan en boeiden haar aan hals, handen en voeten. De oude vrouw begreep reeds wat dit beduidde, want zij was immers ook eene Dajaksche en met de menschenoffers bekend. Zij schreide bitter en smeekte om genade, terwijl hare vier kleinkinderen nog harder schreiden. Maar dit alles hielp niets. De booswich-

ten antwoordden met een hoonend lachen, en hoe dichtert zij bij Kotabaroe kwamen, des te gruwelijker werd hun zegekreet. De gevangenen werden in grooten triomf aan den oever gebracht; maar de grootmoeder werd nog eene dagreis verder het binnenland in gesleept en daar als offer geslacht. Het hoofd werd afgesneden en op een paal gestoken, waar nu allen, groot en klein, omheen dansten.

HOE HET VERDER MET JOHANNES GING.

Onze arme Johannes en zijne drie zusters waren te Kotabaroe, in handen van Djoeragan Kaut, gebleven. Daar vonden zij ook Roham, den kleinen jongen, die bij onzen overleden broeder Hofmeister had gewoond en juist door hem zou gedoopt zijn. Deze goede jongen was ook gevangen genomen, evenals eene leerling van de meisjesschool, Randau geheeten. Zij waren allen in de macht van den boozen Djoeragan Kaut, waar zij als slaven moesten werken en weinig eten kregen. Toen zij daar vijf maanden geweest waren, werd onze Johannes ziek; zijn geheele lichaam was vol zweren, waaraan hij veel pijn had. Nimmer heb ik in Europa zulk eene ziekte gezien. Maar nu kwam voor hem nog het ergste. Hij werd aan zijne zusters en zijn vriend Roham ontrukkt en bijna eene dagreis ver de Kapoeas hooger op, weggevoerd. O, wat schreide hij bitter, toen men hem zijn laatsten troost ontnam en van vrienden en zusters beroofde! Maanden verliepen, zonder dat men iets van hem hoorde of zag. Eindelijk gelukte het den trouwen Roham, hem op te sporen en weer te zien; een paar uren kon hij echter maar bij

hem zijn. Geheel eenzaam en verlaten vond Roham hem in een rijstveld, waar hij de apen van de jonge rijst moest weggagen, die ze gaarne eten. Lieve kinderen, gij kunt denken hoe blij Johannes was, toen hij den goeden Roham zag; maar die blijdschap was slechts van korten duur, want Roham moest weder naar Kotabaroe terugkeeren en Johannes moest bij zijn rijstveld blijven.

Intusschen gebeurde het, dat de strenge Djoeragan Kaut, wien al deze arme gevangenen als slaven dienden, op reis moest, nog verder het land in. Roham kwam te weten, dat de booswicht lang zou uitblijven en ontwierp terstond een plan ter ontvluchting. De Heer deed het hem ook gelukken. Hij vond namelijk een klein vaartuig, bracht daarin de drie zusters van Johannes, met Randau en nog een ander ongelukkig Javaansch meisje, nam wat eten mee en ging toen onderzeil. Zij hadden eene reis van zes dagen en zes nachten voor zich, voordat zij, in het Hollandsch fort, aan de monding van de Kapoeas gelegen, in veiligheid waren. Gelukkig is de Kapoeas een snelvlietende stroom en zonder veel roeien kwamen zij spoedig vooruit. Zij werden in het fort opgenomen en verkwikt; Randau ging terstond naar hare ouders, terwijl Bingis, Bangas en Punin door een gedoopten Dajakker werden opgenomen. Roham kwam bij mij te Bandjermasin, maar Johannes had hij helaas! niet kunnen redden.

Lieve kinders! Ik heb al het mogelijke gedaan, om den armen jongen weder terug te krijgen en zelfs veel geld geboden; maar toen de booze Dajakkers dit hoorden,

brachten zij hem nog dieper het land in en verkochten hem nogmaals. Maar ook dit bleef niet voor ons verborgen en toen eens eene stoomboot die streken aandeed, schreef ik den daar geplaatsten ambtenaar, toch eens naar Johannes te willen omzien. De man gaf zich alle moeite en liet naar Johannes onderzoek doen, maar wij kregen het zekere bericht, dat hij aan de kwaadaardige pokken was gestorven. De Heer Jezus, in wiens naam hij gedoopt was, had aan zijn lijden een einde gemaakt en hem, zooals ik zeker geloof, tot zich genomen, opdat die slechte menschen hem geen leed meer zouden kunnen doen.

VIERDE HOOFDSTUK.

De kleine Dajakker en de cholera.

1. HERMAN'S LEVEN.

Herman werd den 13^{den} Februari 1856 in Palingkau geboren. Zijn vader is schoolmeester en heet Christiaan Mihin, een volbloed-Dajakker; zijne moeder was van een Engelschen vader en eene Javaansche moeder afkomstig. Daar zijne ouders Christenen waren en tot de gemeente behoorden, werd de jongen den 20sten Februari in Palingkau gedoopt en kreeg, op verlangen van den vader, de namen „August Herman”, naar den grooten Godsman, die in Halle het weeshuis gesticht heeft. Herman werd een gezonde, sterke knaap, maar toen hij drie jaren oud was, moest ook hij de boosheid dezer wereld ondervinden. Daar kwam het voor ons zoo noodlottige jaar 1859, waarin vele zendelingen vermoord, hunne bezittingen geplunderd en Johannes geroofd werd. Ook Herman verkeerde in groot gevaar; maar zijne ouders vluchtten met hunne kinderen, samen met den zending, naar Bandjermasin, en zoo ontkwam hij gelukkig aan de handen der roovers. Toen hij vijf jaren oud was, nam zijn vader hem bij zich op school,

waar Herman, die veel lust in leeren had, goed vooruit kwam; het laatste jaar leerde hij zelfs Maleisch. Van zingen hield hij bijzonder veel, zoodat hij meer dan dertig school- en kerkliederen uit het hoofd kon. Hij had helaas! een slecht voorbeeld aan zijne moeder; zij bedreef ergerlijke zonden, zoodat zijn vader zich van haar moest laten scheiden. Daar Herman innig veel van zijn vader hield, bleef hij met de andere kinderen bij hem. Hij ging niet alleen trouw naar school, maar ook naar de kerk; zelfs den laatsten Zondag had hij nog gezond de kerk verlaten, maar een uur daarna gevoelde hij zich reeds ongesteld. Nu zal ik u vertellen

HOE HERMAN ZIEK WERD EN STIERF.

Herman klaagde over hevige pijn in het lijf; zijne handen en voeten werden koud en wij behoefden niet meer te vragen, wat hem scheelde. Hij had de cholera, die toen onder ons heerschte. Alle middelen, die men bij deze ziekte gewoonlijk aanwendt, werden beproefd; maar Herman kon niet warm worden. Des middags om twee uur liet hij mij roepen. Toen ik bij hem kwam, vroeg ik hem: „Herman, wat wilt ge van mij?” Hij antwoordde: „*Laku akangku in tu Puhan Jesus*” dat is: „bid voor mij tot den Heer Jezus.” Ik: „Wat zal ik dan van den Heer Jezus voor u bidden?” Hij: „*Mangat iä mampakäläh aku,*” dat is: „of Hij mij weer gezond wil maken.” Ik: „Maar als het nu de wil des Heeren was, om u tot zich te nemen in plaats van u gezond te maken, zoudt gij dan ook tevreden zijn?” Een oogenblik bedacht hij zich;

toen zeide hij: „*O Laku mangat iä mampakäläh aku,*” dat is: „bid toch maar, dat Hij mij gezond wil maken!”

Wij knielden neder en ik bad om gezondheid, maar ook om een zalig einde, wanneer de Heer den zieke tot zich wilde nemen. Gedurende het gebed hield Herman zich met alle moeite doodstil, hoewel hij vreeselijke pijnen had, zooals dat bij cholera meestal het geval is. Tegen vier uur werd hij rustiger, maar de ziekte nam in hevigheid toe; wel tienmaal vroeg hij zijn vader en ook de andere Christenen, dat zij toch voor hem zouden bidden, en toen zijn vader zacht begon, sprak hij: „*O! Apang laku hai aughei mangat aku mahinning,*” dat is: „O vader, bid toch hard op, dat ik het kan hooren!” 's Avonds even voor negen uur verzocht hij zijn vader weder, toch hard op te bidden; maar deze zeide: „Mijn jongen, gij moet zelf tot den Heer bidden en zelf Hem aanroepen!” Toen vouwde hij zijne handen, hief ze omhoog en riep: „*O Hatalla, pasi aku oloh bedosa, Amen!*” dat is: „O God, wees mij armen zondaar genadig, Amen!” Dit waren zijne laatste woorden; de Engel des doods had hem aangeraakt. Spoedig werd ik geroepen, maar hij was reeds ontslapen. Wij knielden toen neder en gaven zijne ziel over in handen van Hem, die haar zoo duur had gekocht; wij gedachten daarbij ons eigen einde en dat van alle Christenen. Herman was acht jaren, acht maanden en zesentwintig dagen oud.

HERMAN WORDT BEGRAVEN.

Den volgenden dag, 's middags om vier uur, verzamelde

de gemeente zich in een klein huisje; Herman lag, in het wit gekleed en met bloemen versierd, in eene zwarte doodkist. Eerst werd het lied gezongen: *O Jesus, tenga asi, akan ikäi samai etc.*" toen werd er gebeden en de zegen uitgesproken.

Nadat de kist was dichtgemaakt, werd zij door vier mannen op de baar geplaatst en toen ging het langzaam naar het kerkhof. Achter de baar liep een man met twee kinderen, het waren Herman's vader, zijn broeder en zuster; daarop volgde een groote, dikke man, in Europeesche kleeding, Gods wegen overdenkende en de noodzakelijkheid, om zich op den dood voor te bereiden; het was de zendeling. Na hem kwam de kleine gemeente, waartoe Herman behoorde. Op het kerkhof gekomen, werd er weder gezongen en gebeden en Herman aan de aarde toevertrouwd, tot de Heer met zijne heilige Engelen en bazuingeschal komen zal, om hem weder op te wekken. Zalig zijn de dooden, die in den Heer sterven!

2. DE CHOLERA.

Lieve kinders! Ik weet niet of gij begrijpt wat het is, de cholera te hebben. Ik hoop, dat gij nooit kennis met haar zult maken. Bij ons op Borneo heerscht zij dikwijls, maar zoo erg als in het jaar 1864 heb ik het nog nooit gezien. Meer dan zeven duizend menschen zijn er toen aan gestorven; in Bandjermasin alleen meer dan twee duizend. Op het eiland Java stierven in ééne stad zes duizend personen; hoeveel op het land, is onbekend. Toen deze plaag drie maanden lang in Bandjermasin had gewoed, had zij bijna alle men-

schen meer of minder aangetast. Op onze Dajaksche gemeenten heeft de cholera een weldadigen invloed uitgeoefend. Mijn waarde broeder van Hoefen is met mij tot de overtuiging gekomen, dat de menschen ernstiger zijn geworden en zich vaster aan den Heer Jezus hebben aangesloten. Maar de Europeanen bleven tamelijk onverschillig; men zocht een behoedmiddel in brandewijn en dronk een bittertje meer dan gewoonlijk. Aan vermaningen tot bekeering heeft het niet ontbroken. O, het is dubbel treurig, wanneer Christenen in de heidenlanden niet meer dan naamchristenen zijn; de heidenen merken het zoo spoedig op. Er waren zelfs Europeesche Christenen in Bandjermasin, die zich door Mahomedanen toovermiddelen tegen de cholera lieten geven, en toen ik in eene preek dit afkeurde, was ik de kwade man, die een onschuldig vuurtje als afgoderij beschouwde.

Alles werd hier aangewend, om de cholera te verdrijven; de Mahomedanen maakten zoogenaamde „Salamatan,” de Europeanen dronken duchtig brandewijn, en de Chineezen vervaardigden een papieren schip en zetten er de cholera in. Ik zal u eens vertellen

HOE DE CHINEEZEN IN BANDJERMASIN DE CHOLERA

HIERMEDE WILDEN VERDRIJVEN.

Nadat de cholera eene maand lang hare offers had geëischt, wilden de Chineezen haar wegsturen. Hun kapitein, die zooveel als burgemeester is, liet allen Chineezen aanzeggen, dat hij eene lijst zou rondzenden en ieder daarop naar goedvinden moest intekenen, opdat zij de cholera zouden kunnen verdrijven. Zij gaven hem 400 gulden, want zij

wilden gaarne de cholera kwijt zijn. Toen ging de kapitein met dit geld naar een anderen Chinees en zeide: „Hier hebt ge 400 gulden; maak nu een wangkang (Chineesch schip) van papier en doe er matrozen, stuurlieden en een kapitein bij!” De man deed wat hem werd bevolen; het geheel was van gekleurd papier vervaardigd en zoo groot als eene boot. Toen het gereed was, werd het op een kleinen wagen gezet en acht mannen trokken dezen het Chineesche dorp rond; voor den wagen liepen menschen, die de Chineesche trom sloegen en daarachter ging een troep Maleische muzikanten, die speelden, zoo goed en zoo kwaad als het kon. Ieder huisvader ging in de deur staan, en als de wagen met het scheepje aankwam, schoot hij er op los en stak Chineesch vuurwerk af, dat het klapte en iemand hooren en zien verging. Zoo werd de cholera op het schip geladen. Toen de wagen aan den Chineeschen tempel was gekomen, werd onder gewerschoten en muziek het ding in brand gestoken. In een paar minuten was het papieren schip, dat 400 gulden had gekost, verbrand. Alle Chineezen waren blijde, dat zij voor zoo'n kleinigheid de cholera kwijt waren. Maar, lieve kinderen, de arme heidenen hadden zich bitter bedrogen; de cholera ging haren gang. Eerst stierf het dochtertje van den kapitein en spoedig daarop de man, die het scheepje gemaakt had en vele anderen na hem. De vreugde was in droefheid veranderd; de cholera heerschte erger dan te voren. Ik vroeg een Chinees, waarom de cholera niet weggegaan was? „Ja,” zeide hij, „zoo men zegt, is er eene fout begaan; een matroos en de kapitein zijn niet meegegaan en daarom werd het schip niet

goed gestuurd." De kapitein en andere Chineezen wilden nogmaals 400 gulden geven, om een nieuw scheepje te laten maken; maar daartoe is het toch niet gekomen. Waarom niet? Dat kon ik niet recht te weten komen. Ziet, lieve kinderen, hoe de duivel die arme heidenen nog in zijne macht heeft, en dan hadden de meesten nog wel de zendingsschool bezocht en veel van den Heer Jezus gehoord. Ik heb er zelfs gesproken, die den onzin van dezen duivelsdienst erkenden, maar er bijvoegden: „Wij kunnen er ons niet aan onttrekken." De hoofdzaak is echter, dat zij de zonde niet willen nalaten en zich niet geheel aan den Heer willen overgeven.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Twee Dajaksche kinderen.

Lieve kinderen! Ik zal u een paar geschiedenissen van Dajaksche kinderen vertellen. Uit beide zult ge zien, hoe lief de Heer Jezus zelfs de heidenkinderen heeft, hoe Hij hen gadeslaat en tot zich wil trekken. Het betreft twee jongens; de een ging reeds school en de ander lag nog in de wieg. De eerste heet Ritoe; den naam van den tweede zal ik u later zeggen.

I. DE GESCHIEDENIS VAN RITOE.

Eerst moet ik u vertellen, wie zijne ouders waren; zij heetten Bapasewäi en Indoesewäi, dat is: vader van Sewäi en moeder van Sewäi; de oudste broeder van Ritoe heette namelijk Sewäi, en omdat hier de ouders naar den naam van hun oudste kind worden genoemd, heette zijn vader Bapasewäi en zijne moeder Indoesewäi. In Europa en overal, waar Christenen wonen, worden de kinderen naar de namen van hunne ouders genoemd, maar bij de heidenen gaat alles juist omgekeerd; daar nemen de ouders den naam hunner kinderen aan.

Bapasewäi en Indoesewäi waren arm en hadden veel schulden, waarom zij door hunne schuldeischers erg werden geplaagd.

Zij gingen daarom naar den zendeling Becker in Palingkau, die nu al twintig jaren bij zijnen Heiland in den hemel is, klaagden hem hun nood en baden om hulp. Becker zette eerst zijn bril eens op, want hij was zwak van gezicht, keek ze eens goed aan en zeide toen: „Nu ja, komt dan maar; ik zal uwe schulden betalen, maar dan moet gij ook trouw naar de kerk gaan om Gods woord te hooren.” Hierop zeide de vader van Ritoe: „Ja, dat zullen wij doen;” de moeder vond het ook goed en zoo gingen zij naar den zendeling in Palingkau. Ritoe's moeder was eene vlijtige vrouw; zij hielp mevrouw Becker flink bij het werk en paste op de kinderen; Bapasewai was den zendeling behulpzaam bij het bouwen eener school en bij den tuinarbeid; en wanneer Becker zijne gemeenteleden bezocht en hun de schoone geschiedenissen uit den bijbel vertelde, moest Bapasewai hem daarheen roeien, waarbij hij tevens alles hoorde, wat de zendeling te zeggen had. Dagelijks bezochten Ritoe's ouders de morgen- en avond-godsdiensstoefening en iederen Zondag de kerk, maar bekeeren wilden zij zich niet. Toen Becker in 1849 overleed, kwam de zendeling Beijer in zijne plaats en predikte hun het Evangelie, maar evenzeer vruchteloos.

Toen Beijer in het jaar 1851 den post Bersaba aan de Kapoeas wilde stichten, zeide hij tot Bapasewai: „Kom, ga mee naar Poelotelo en help mij; ik zal u geven wat u toekomt.” „Goed, ik ga mee,” zeide de oude, en zij gingen samen naar Bersaba, waar zij een huis bouwden, eene school en eene mooie kerk met een toren er op. Dagelijks en vooral 's Zondags verkondigde de zendeling Beijer het dier-

baar Evangelie aan de inwoners van Bersaba en dus ook aan de ouders van Ritoe, maar bekeeren wilden zij zich niet.

In het jaar 1855 kreeg Indoeseväi weder een zoon; hij schreeuwde zoo hard en maakte zulk een leven, als geen van hare andere kinderen had gedaan, want het was een stevige jongen. Toen zeide de vrouw: „Hij zal RITOE heeten,” dat wil zeggen: geschreeuw. Ziet, dat is nu onze Ritoe. Toen de jongen drie weken oud was, schonk God aan de vrouw van een zendeling een klein, aardig meisje; maar de moeder kon het kind niet zoogen en daarom maakte het ook ritoe (geschreeuw), want het had honger. Nu zeide Beijer tot Indoeseväi: „Weet ge, wat ge doen moest? Ga naar de vrouw van den zendeling in Palingkau en deel uw voedsel tusschen Ritoe en het kleine meisje; ge zult daarvoor billijk beloond worden.” Toen ging zij met den kleinen Ritoe naar Palingkau en deze deelde vele maanden lang zijn voedsel met de kleine Emilie. God zegende beide kinderen en maakte ze groot en sterk.

Toen Ritoe zes jaren oud was, moest hij naar school, maar er was helaas! geen school meer te vinden; de booze heidenen en Mahomedanen hadden in het jaar 1859 vele zendingen vermoord, anderen verjaagd en kerken en scholen verwoest en verbrand. Ritoe moest dus wachten, totdat er weder eene nieuwe school was gebouwd. Dat gebeurde in het jaar 1865 op Kwala Kapoeas en Ritoe was de eerste leerling. Eerst leerde hij lezen, toen schrijven, rekenen, zingen en de bijbelsche geschiedenis met den kleinen catechismus. Hij leerde graag en was zijner onderwijzer tot

vreugde; hij kwam trouw op school en in de kerk, zong thuis voor zijne ouders de mooie liederen, welke hij geleerd had en las hun de schoone bijbelsche geschiedenissen voor, maar de ouden bleven verstokte heidenen, want zij wilden zich niet bekeeren. Maar luistert verder.

HOE RITOE ZIEK WERD EN STIERF.

Wij beleefden toen een treurigen tijd, lieve kinderen; er heersten kwaadaardige koortsen, die vele menschen, zoowel jongen als ouden, ten grave sleepten. Ook de zoogzuster van Ritoe werd erg ziek en hare ouders, met nog twee zendingen, stonden aan haar bed en baden den lieven Heiland, dat Hij zich toch over de kleine Emilie wilde erbarmen, en wanneer zij niet weer mocht herstellen, dat Hij haar dan toch genadig in zijn hemel wilde opnemen; en toen zij Amen gezegd hadden, was het kind wat beter. Maar nu kreeg Ritoe de koorts en moest naar bed; hij werd zoo heet als vuur en had vreeselijke hoofdpijn. Daar zijne ouders, hoewel zij het dierbaar Evangelie zoolang reeds gehoord hadden, zich niet hadden bekeerd, konden zij natuurlijk niet voor den zieken Ritoe bidden; zij maakten een heidensch misbaar en namen de toevlucht tot toovermiddelen.

De arme Ritoe hoorde nu geen vertroostend woord meer van zijn lieven Heiland; zijne onderwijzers wisten niet, dat hij ziek was en daarenboven lag hij ver weg in een rijstveld, omdat het toen juist oogsttijd was. Toen de koorts zich verhief, begon hij verward te spreken en daar hij de liederen, die hij op de school geleerd had, gaarne zong,

deed hij dit ook nu in de hitte van de koorts, en riep zoo den naam van den Heer Jezus aan. Toen het erger met hem werd en hij zelf gevoelde dat hij sterven moest, riep hij meermalen: „*O Toean Jesus, ampun, ampun!*” dat is: „O Heer Jezus, vergeving, vergeving!” En niet lang daarna gaf hij den geest. Nu zal ik u nog vertellen

HOE RITOE BEGRAVEN WERD.

Zoo gij weet, lieve kinders, was Ritoe nog niet gedoopt en dus nog een heiden, evenals zijne ouders; hij werd daarom ook op heidensche wijze begraven. Er werden namelijk een paar ruwe planken aan elkaër gespijkerd; daarna werd de kist in eene kleine boot geplaatst en met een lap rood laken toegedekt. Een man zette zich aan het hoofdeinde en hield eene koperen trommel in de hand, waarop hij nu en dan sloeg, terwijl twee andere mannen als roeiers dienst deden. Toen zij van Poelotelo te Bersaba aankwamen, waar vroeger de zending Beijer had gewoond en Ritoe was geboren, hakten zij zooveel van het bosch om, als voor een graf noodig was en legden er Ritoe in neder. Daar rust nu de zoogbroeder van Emilie tot — nu, lieve kinderen, dat laat ik aan den lieven Heiland over, die ook hem met zijn dierbaar bloed heeft gekocht en in liefde gadegeslagen. Hij heeft ook de schoone liederen gehoord, door Ritoe gezongen, en daarbij ook zijn „*ampun, ampun!*”

Bapasewäi en Indoesewäi zagen en hoorden alles en stortten bittere tranen over hun levenslustigen, twaalfjarigen Ritoe, maar bekeeren wilden zij zich toch niet.

2. NU DE ANDERE GESCHIEDENIS.

Lieve kinders! Niet alle heidenen hebben hunne kinderen zoo lief, als de ouders van Ritoe hun zoon. Er zijn ook moeders onder, met echte heidenharten, die niets om hare kinderen geven, ja hen dikwijls aan anderen weggeven of verkoopen; soms ook wel leggen zij de kinderen te vondeling, als zij ze maar kwijt zijn. Zoo had ook eens eene heidin haar pasgeboren kind in een zak gestopt en aan den oever van een riviertje neergelegd. Het jongskens schreide jammerlijk; dit hoorde de Heer Jezus en Hij zond eene Christin, om het kind te redden, want zoo had het wichtje het niet lang kunnen uithouden.

Toen Martina, zoo heette die vrouw, 's morgens vroeg naar het rijstveld wilde gaan, hoorde zij dicht bij de rivier een vreemd geluid, en dacht dat het een vogeltje was. Daar echter haar hond regelrecht naar het water liep, ging zij dien achterna om te zien, wat het was. Eensklaps zag zij den zak, waarbij de hond snuffelend rondliep; spoedig maakte zij dien open en ziet, er lag een schreiend jongskens in. Vol blijdschap nam Martina het kind er uit, zeggende: „dit heeft de Heer Jezus mij geschonken!” en liep er mee naar huis. Daar waschte zij het, trok het een hemdje aan en riep eene andere vrouw, om den kleinen vondeling te zoogen.

Christiaan Toelis, de bruine schoolmeester van Kwala Kapeas, was niet thuis, toen zijne vrouw Martina het knaapje vond; daarom wikkelde zij het in een doek en kwam met groote

blijdschap naar mij toeloopen. Nog eer zij mij als gewoonlijk had gegroet, riep zij al: „Tocan, ik heb een pasgeboren kind gevonden, het is een jongskén!” Daarop vertelde zij mij de geschiedenis en voegde er als in één adem bij: „God heeft mij dit kind geschonken, ik geef het dus niet weer terug.”

Ik verblijdde mij hartelijk met haar en zeide: „Vrouw, gij hebt gelijk; dit is van den Heer, die het geschrei van den kleine gehoord heeft en een Redder is in den nood.” Ik gaf de overheid kennis van de vondst en zond de gelukkige vrouw naar huis. Daar verpleegde zij haar kind als eene echte moeder en ware Christin, en toen de schoolmeester thuis kwam, was ook hij zeer verblijd en zeide: „Dit is ons kind; de Heer heeft het ons geschonken!”

Na eenige dagen kwam de schoolmeester bij mij met het verzoek, zijn zoontje te doopen. Ik antwoordde hem: „Dat is goed, en daar wij spoedig Paschen hebben en er dan toch twee volwassenen worden gedoopt, zullen wij tevens hem aan den Heer opdragen, die ook voor hem gestorven en opgestaan is.” Nadat ik den eersten Paaschdag over de opstanding van onzen Heiland had gesproken, ging ik voor het altaar staan en ondervroeg de volwassenen over de waarheden van het Christendom, waarop ik ze doopte. Toen brachten Christiaan Toelis en zijne Martina, met nog twee doopgetuigen, hun kleinen vondeling voor het altaar, om den Heiligen Doop te ontvangen, waarbij wij hem „Mozes” noemden.

Toen de kerk uit was, noodigde de schoolmeester alle

Christenen, groot en klein, bij zich aan huis, om met hem zich te verblijden in den kleinen Mozes en samen te eten en koffie te drinken. Allen kwamen, ook de zendeling met zijne vrouw en kinderen; wij aten rijst met varkensvleesch, dronken koffie, zongen schoone liederen, en prezen en dankten den lieven God met gebed en gezang en in onze gesprekken.

ZESDE HOOFDSTUK.

Een kerkgang op Borneo.

Lieve kinders! Toen ik onlangs naar de kerk ging, dacht ik: zou het niet goed zijn, mijne kleine zendingsvrienden in Europa eens zulk een kerkgang te beschrijven? Wie weet, of zij daardoor niet zouden worden opgewekt, om voor de arme Dajakkers te bidden en iets voor hen af te zonderen. Daarom zal ik u eens

MIJN KERKGANG IN KWALA KAPOEAS

beschrijven. Onze kerk ligt in het midden van het dorp, of liever van het stadje, want Kwala Kapoeas is groot genoeg om zoo te kunnen heeten; het is wel een uur en twintig minuten gaans lang. De kerk ligt dus, zooals gezegd is, in het midden; maar dāt het zendingshuis aan het einde van het stadje ligt en dat nog wel aan den overkant van de breede rivier, is minder aangenaam. Maar, lieve kinders, er is nu eenmaal veel in de wereld, dat men niet gemakkelijk kan veranderen en daarom geduldig moet dragen. Wij waren dus iederen Zondag gedwongen, met eene groote boot de rivier op, naar de kerk te varen. Onze kinderen vonden dat altijd recht prettig, vooral wanneer zij zelf mochten

roeien. Wat hun echter minder beviel, vooral aan de kleine Elisabeth, was dat zij 's Zondags vroeger moesten opstaan dan gewoonlijk, want om acht uur begint de kerk en wij hadden een vol uur noodig om er te komen. Om zeven uur moest dus ieder kind al gebaad en gekleed zijn, en ook zijne rijstebrij hebben gegeten.

De roeiers zitten reeds met vrouwen en kinderen in de boot en wachten op de afvaart. Wanneer wij nu allen goed en wel gezeten zijn, roep ik: „A j o h ! A j o h !” en alle tien of twaalf roeiers slaan hunne riemen tegelijk in het water. Dikwijls echter moeten wij na vijf minuten al weder aanleggen, omdat de een of ander aan den oever staat en ons vraagt, hem mee te willen nemen. Is de prauw vol (er kunnen ongeveer dertig menschen in), dan roeien wij met gelijke slagen, op de maat, langs den rechter oever, waar de stroom niet zoo sterk is, de rivier op tot wij tegenover de kerk aankomen, waar eene vlag, aan een langen stok bevestigd, het teeken geeft dat het Zondag is. Zoodra wij hier zijn, steken wij met alle krachtsinspanning dwars de rivier over, tot voor de kerk, waar de Heeren schoolmeesters ons ontvangen en begroeten; de koster loopt intusschen spoedig naar de kerk en maakt alles in orde. Maar, lieve kinders, voordat wij zoover zijn, hebben wij nog veel te zien en dat is het juist, wat ik u nu wilde vertellen.

„Papa, wat beduidt toch dat kistje daar op dien boom; is dat een offer, Papa?” „Neen, mijn jongen, de offers zien wij eerst halverwegen de kerk, aan de monding van het riviertje; dit kistje moet wat anders beduiden, gisteren voer

ik hier voorbij, maar zag toen nog niets." „Het is een raung," zegt een roeier. „Een raung? hoe komt die op den boom?" waarop Julius, een kastenmaker, antwoordt: „Het is een geschenk voor de booze geesten."

Nu wilt ge zeker graag weten, wat een „raung" is? Welnu, dat is eene doodkist, met een lijk er in. Maar hoe komt die hier op den boom? Ja, de reden daarvan is treurig genoeg. Omdat de Dajakkers den lieven Heiland niet kennen, vreezen zij voor booze geesten en trachten zij zich deze tot vrienden te maken, door hun alles te geven. Zoo had nu eene vrouw haar gestorven kindje aan hen gegeven, opdat zij hare andere kinderen niet dooden zouden. Zij had reeds eenige jonge kinderen door den dood verloren en nu had zij het jongste in dit kistje gelegd en boven in den boom gezet, als een geschenk aan de booze geesten. Niet waar, lieve kinders, wat zijn die heidenen toch ongelukkige menschen; zij worden na hun dood niet eens op een kerkhof begraven!

„Zie eens, Mama, daar in dien boom staat een klein huisje, o hoe mooi! Papa, krijg het eens; ik zou het zoo graag willen hebben!" „Neen, Betsy, dat kan Papa je niet geven; het is een offer, dat de Dajakkers aan Djata gebracht hebben. Als men dat wegneemt, worden zij boos en men mag niemand boos maken."

MAAR WAT IS EEN DJATA?

Onder dien naam verstaat men de watergoden. De Dajakkers zeggen, dat iedere rivier haar eigen Djata en iedere

Djata zijn eigen grondgebied heeft. Diep in de aarde is hun eigenlijke woonplaats, waar alles nog veel schooner en heerlijker is, dan op de bovenwereld. De krokodillen (volgens de Dajakkers eigenlijk menschen, die de krokodillengedaante maar hebben aangenomen), zijn evenals de zeeslangen de slaven der Djata's. Volgens de Dajakkers was er oorspronkelijk slechts één Djata, die met Mahatora samen alles heeft geschapen; maar tegenwoordig worden er ontelbaar vele Djata's vereerd. Geiten, eenden en duiven, waarvan de horens of snavels dikwijls zijn verguld, worden hun geofferd en meermalen ook koek, kleine schuitjes of huisjes.

Zulk een huisje nu zag Betsy op den boom. De Dajakkers noemen deze huisjes "balai," en zetten ze op boomen aan den oever van de rivier; dan kunnen de Djata's, als zij de aarde gaan bezoeken om aan de menschen kinderen te brengen, daarin logeeren. Want de Dajakkers gelooven niet dat de lieve God ons geschapen en het leven gegeven heeft, maar wel de watergod Djata, en daarom wijden zij hem dat huisje. Maar die Dajakkers, lieve kinders, zijn nog arme heidenen en weten niet beter; wij Christenen hebben gelukkig den heerlijken bijbel en kennen daaruit God als onzen Schepper en Vader.

Zendeling Hennemann zal een lied aanheffen; willen wij ook eens medezingen, kinders? Luistert:

Mag ik wederkomen met dezelfde schuld?
 Hebt Gij niet verloren eindlijk het geduld?
 Is dan Uw genade nieuw weer elken dag,
 Dat ik om vergeving telkens vragen mag?

Als ik zoo U smeekte en ik zie U aan,
O, dan is Uw harte mij reeds toegedaan;
Liefde, enkel liefde is het, die Gij schenkt;
't Is een liefde, Heere! meer dan iemand denkt.

Maar wat is de stroom vandaag sterk; wij zijn er nog lang niet. Geduld maar, kinders, wij zullen er wel komen; het is bovendien nog geen acht uur en de prauw is zwaar geladen, wij zijn drieëndertig personen sterk. „Papa, wat zijn dat nu weer voor mandjes, die aan de takken der boomen hangen? Daar ligt eten in!” „Ja, lieve Auguste, dat zijn allemaal offers, die de Dajakkers aan Dewa brengen. Toen ik onlangs hier voorbij kwam, waren zij juist er mee bezig; zij schaamden zich voor mij en keken een anderen kant uit, die arme menschen!”

MAAR WIE IS DIE DEWA?

Zoo noemen de Dajakkers de goede geesten; hun koning, Pambala batong, woonde vroeger op den Gonong pamatan een berg niet ver van Martapoera. Hij was een aardsch koning geweest en, zonder te sterven, Dewa geworden. Deze geesten doen niemand kwaad, maar men moet ze niet plagen; want, zeggen de Dajakkers, dan zenden zij iemand allerlei kwalen toe. Daarom offeren zij hun koek en andere lekkernijen in kleine mandjes, die zij „antjak” noemen en waarvan men er velen langs het Sallet-riviertje ziet hangen. Maar weest nu stil, kinders, de roeiers zingen:

Kantah menara Hatalla
 Hapan atäi dan njama ;
 Kranaiä tau besasa,
 Radjin dan masi itah.
 Jä menjoho Jesus
 Djadi Diurupenewus.

Aela olo humong harap
 Djata, dewa, Sagiang,
 Talo tä tang Talau papa,
 Menamput olo lajang.
 Olo djä omba dengae,
 Toto buah tjilaka

Daar klinkt de kreet: „A j o h a n t j a p !” Het is het sein om snel te roeien. De roeiers willen oversteken, want wij zijn tegenover de kerk. Ziet eens, hoe lustig de vlag wappert en van alle kanten de kerkgangers aankomen!

Maar laat mij u nog even vertellen, wat die lange, ijzeren haak beduidt, met dien dooden aap er aan, dien wij zooeven aan den oever zagen; nu, daarmede vangen de Dajakkers krokodillen. Voor een paar dagen had een krokodil een hond verslonden; volgens het recht der bloedwraak mogen nu de Dajakkers hengels uitzetten, om den krokodil te vangen. Dit is overigens streng verboden, want de krokodillen worden, zooals ik u reeds vertelde, als de slaven van Djata beschouwd. Komt er nu bij ongeluk een groote visch aan zulk een hengel, dan moeten alle andere hengels weer ingenomen worden, want Djata wil daarmede zeggen, dat er

geen jacht meer op zijne slaven mag gemaakt worden. In dat geval moeten de Dajakkers aan den krokodil eene ka offeren.

Nu zijn wij aan de kerk; gaan wij binnen, daar zullen wij heel wat anders hooren. Wij hooren er, hoe de lieve Heiland alle menschen heeft verlost, zwarten en blanken beiden, en hoe Hij hen daarom laat uitnoodigen, om tot Hem te komen. Lieve kinders, laat ons ook tot Hem gaan!

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Levensgeschiedenis van den melaatschen August.

Lieve kinders! Den 30sten Juni 1868 is op den zendingspost Kwala Kapoeas, aan het kleine riviértje Barimba, een man die twaalf jaren lang melaatsch was geweest, in den Heer ontslapen. Van hem ga ik u vertellen, maar eerst zal ik u zeggen

WIE ZIJNE OUDERS WAREN.

Zijn vader heette Bapatangong en zijne moeder Indoetangong; beiden waren huurlingen van een anderen Dajakker. Zij hadden twaalf kinderen en allen moesten voor den schuldeischer der ouders werken, zonder dat daardoor evenwel de schuld veel verminderde. Daarom ging Bapatangong in het jaar 1841 naar Palingkau bij den zendeling Becker, met het dringend verzoek, of deze de schuld voor hem wilde afdoen, dan zou hij met vrouw en kinders gaarne voor hem arbeiden. De vrome Becker kon den armen Dajakker niet ongetroost laten heengaan en zeide: „Welnu, ik zal het doen; maar onder ééne voorwaarde”, voegde hij er bij, „gij behoeft geen van allen voor mij te arbeiden en kunt dicht bij mijne woning een huisje voor u bouwen en uw brood

verdienen, maar daarvoor neem ik uwe beide jongens, Ngantong en Ontong, in huis en zal ik hen goed onderwijzen." De man was hiermede tevreden; de zendeling betaalde zijne schuld en nam de twee jongens in huis. Ngantong en Ontong waren tweelingen en twaalf jaren oud.

Bapatangong bouwde nu een klein huisje en was blijde, dat hij van zijn vorigen meester af was. Alle Zondagen en zoo dikwijls de zendeling preekte, kwam hij in de kerk, maar bekeeren wilde hij zich niet. Nu zou men gedacht hebben, dat die oude Bapatangong altijd heel vriendelijk en dankbaar jegens den zendeling was geweest; maar dit was volstrekt niet het geval. Hij was veeleer dikwijls zeer on aardig en eens zelfs tegen den zendeling in woede ontstoken; in één woord, Bapatangong was en bleef een recht booze heiden. Becker had hem namelijk eens als daglooner in dienst en bestrafte hem, toen hij iets niet goed had gedaan; hierop werd de oude erg boos en wilde Becker met de bijl het hoofd klieven. Gelukkig sprong deze snel op zijde, zoodat de bijl niet hem, maar den boozen Bapatangong zelven trof, die zich daarmede geducht verwondde. Van dit oogenblik af vatte het geheele gezin, de twee jongens en een meisje uitgezonderd, een vreeslijken haat tegen den zendeling op, zoodat al zijn prediken en onderwijzen vruchteloos was. Zij waren en bleven booze heidenen. Daarentegen zult gij nu hooren

DAT DE BEIDE JONGENS CHRISTENEN WERDEN.

Ngantong en Ontong waren dus bij den zendeling Becker

in huis, waar zij niet slechts leerden werken, maar ook lezen, schrijven, rekenen, de bijbelsche geschiedenis en den catechismus. Maar wat het beste was, zij leerden ook den lieven Heiland kennen, zoodat zij eens op een goeden dag bij Becker kwamen en hem verzochten, om gedoopt te worden. Deze had reeds lang dit verzoek verwacht en nam beide jongens terstond in het dooponderricht op. Nadat zij voldoende waren onderwezen, werden zij op hun aanhoudend verzoek, in den naam des Heeren gedoopt. Ngantong werd nu „August” en Ontong „Aäron” genoemd. Nu zal ik u vertellen

HOE AUGUST EENE VROUW KREEG.

De kleine twaalfjarige knaap werd jongeling, de jongeling een man. August gedroeg zich na den doop voorbeeldig en Becker beleefde veel vreugde aan hem. Nu was er in de gemeente te Palingkau een meisje, dat zich door haar stillen, eerzamen, christelijken wandel boven alle anderen onderscheidde; zij heette Louise en was de eenige gedoopte uit een heidensch gezin. Haar vader was weduwnaar en ging op een goeden dag met de twee jongste kinderen ver weg naar Kahajan, maar Louise bleef bij haren geestelijken vader Becker, waar zij als kind in huis was. Eens kwam August, zeer verlegen, bij den zendeling Becker een praatje maken; deze merkte spoedig, dat de jongen iets op het hart had, maar er niet recht mede voor den dag durfde komen. Eindelijk kwam het gesprek op Louise; August trok nu de stoute schoenen aan en vroeg den zendeling om hare

hand. Becker was er niet tegen en Louise evenmin, en zoo werd in het laatst van het jaar 1847 bruiloft gehouden en nam August zijne Louise mede naar huis.

En nu zal ik u eens vertellen

HOE AUGUST TIMMERMAN WERD.

Niet lang nadat August en Louise getrouwd waren, kwam een jeugdig zendeling, de heer Beijer, met zijne vrouw regelrecht uit Duitschland te Palingkau. Hij moest als tweede zendeling op denzelfden post naast Becker werkzaam zijn; het natuurlijk gevolg was, dat Beijer eene woning moest hebben, en daar men die bij de Dajakkers huren noch koopen kan, moest er terstond eene gebouwd worden. Bouwmeesters en bekwame timmerlieden, die eerst een plan op papier maken en vervolgens aan het werk gaan, zoodat men zich alleen met de kosten heeft te bemoeien, vond men in Palingkau nog niet. De nieuwe zendeling moest dus iemand tot bouwmeester en timmerman opleiden, en omdat nu ieder zendeling al zijne gaven en wetenschap dienstbaar wil maken aan het heil des volks, nam ook de heer Beijer August mede naar de plek, waar hij zijne woning wilde opslaan en gaf hem onderricht in het meten, boren, zagen, spijkeren, schaven enz.

Toen het gebouw gereed was, had August wat degelijks geleerd, en bij eene volgende gelegenheid kon hij reeds als meester timmerman onder de andere Dajakkers optreden. Maar wat meer is, Beijer kon in dien tijd van hem verklaren, dat hij niet alleen nieuwe huizen kon bouwen, maar

dat ook zijn hart dagelijks meer vernieuwd was geworden. Zendeling Beijer getuigde van hem: „Het nieuwe leven begint bij August de overhand te krijgen. Hij verootmoedigt zich meer, naarmate hij meer zijne zonden leert kennen. Hij heeft nog wel dikwijls te strijden met den ouden mensch in hem, maar door genade mocht hij steeds overwinnen. Hij is ijverig in 't gebed en dankbaar ook voor de geringste weldaad. Naast het onderzoek der Heilige Schrift is de kerkgeschiedenis zijne lievelingsstudie. Ik moest hem veel daaruit vertellen en de geschiedenis der kerkhervorming had hem zoo aangetrokken, dat hij daarin als het ware leefde. Met Luther vooral was hij zoo ingenomen, dat hij, toen zijne Louise hem een zoon schonk, den kleine dadelijk Luther noemde en vroeg, of hij dien naam bij den doop mocht ontvangen.” Zoo verhaalt ons zendeling Beijer. Nu zal ik u eens vertellen, lieve kinderen,

HOE AUGUST SCHOOLMEESTER WERD.

Reeds in het jaar 1849 ging de vrome Becker naar zijn eeuwig Huis; hij kreeg eene zware ziekte en stierf, met volle overgave aan zijnen Heer, te Bandjermasin, waar de zendeling Barnstein later een gedenkteeken op zijn graf heeft geplaatst.

Nu was Beijer weder alleen op Palingkau; hij bouwde eene grootere school, waarbij August als ondermeester werd aangesteld. Hij was trouw en vlijtig in zijne nieuwe betrekking en leerde zelf dagelijks nog zooveel dat, toen Beijer in 1851 den nieuwen zendingspost Bersaba in Poelotelo

stichtte, August reeds als hoofdonderwijzer de geheele school kon besturen. Uit dien tijd verklaart Beijer van hem: „Als medehelper in de school heeft hij met vlijt en trouw en zeldzamen aanleg gearbeid, totdat zijne melaatschheid uitbrak. Hij was toen de eenige, die met blijdschap en moeden naam van den Heer Jezus openlijk verkondigde; hij kon spreken van genade en openbaarde eene zeldzame gebedskracht. Toen bij eene plotselinge ziekte zijner vrouw de dood scheen te naderen, knielde hij met mij aan haar ziekbed neder en bad zoo vurig tot den Heer, dat hij daarop als terstond zijn gebed verhoord zag.” Niet waar, kinderen, dat is een heerlijk getuigenis, door zendeling Beijer van hem gegeven?

Tot het jaar 1856 bleef August schoolmeester; toen werd hij genoodzaakt het ambt, dat hem zoo lief was geworden, neder te leggen, want de melaatschheid, die hem zoo lang reeds bedreigde, begon zich meer te openbaren.

AUGUST MOET WEGENS TOENEMENDE MELAATSCHHEID IN STRENGE AFZONDERING LEVEN.

Lieve kinders, de melaatschheid is eene vreeselijke ziekte; zij verteert alle krachten in den mensch. De leden vallen één voor één van het lichaam af, eerst de voorste leden aan vingers en teenen, dan de daarop volgende, tot zij geheel weg zijn; daarbij verliezen de zieken volkomen het gevoel. Zoo vertelde August mij eens, in de laatste jaren dat ik hem bezocht, dat hij ongemerkt zijn rechtervoet te dicht bij het vuur had gehouden, zoodat hem een groot gat in

het been was gebrand, waarvan hij niets had gevoeld voordat het zeer diep was geworden. Daar de melaatschheid door velen voor besmettelijk wordt gehouden, moest August in eene hut buiten op het veld wonen. Gewoonlijk laten de heidenen hunne melaatschen aan hun lot over, maar Louise verliet met hare kinderen haren man nooit; als ik haar vroeg, of zij niet bang was voor de ziekte, antwoordde zij steeds: „Nee!”

Zoo werd August niet alleen steeds door den zendeling bezocht, maar zelfs de gementeleden gingen allen zonder vrees tot hem. Beijer schrijft: „Als ik bij hem kwam, was hij steeds zeer verblijd; hij had zijne vrouw en kinderen hartelijk lief en verzuimde nooit, hen in de vreeze Gods op te voeren. Dikwijls bad hij met de zijnen; zijn tweelingbroeder Aäron, bij wien de melaatschheid reeds vroeger en heviger was uitgebroken, had in hem een vriendelijken leidsman tot den Heer. Het geloovig gebed was zijn troost en sterkte; daarmede hield hij aan de genade Gods in Christus vast, die hem, hoewel lijdende, toch nog lang voor de zijnen heeft gespaard. Ik weet zeker, dat hij voor onze redding uit 's vijands handen in het jaar 1859, veel en vurig heeft gebeden. Gedurende mijne afwezigheid ontving ik eenige brieven van hem, die van zijn ootmoed, geduld en overgave aan den wil des Heeren getuigen.”

Nu zal ik u nog iets uit

DE LAATSTE LEVENSJAREN VAN AUGUST

vertellen. Van jaar tot jaar nam zijne melaatschheid toe.

Hij kon eindelijk slechts zelden meer in de kerk komen, waar hij gewoonlijk in een hoek alleen ging zitten. Wanneer de gemeente het Heilig Avondmaal gebruikte, bracht ik het hem, nadat allen er reeds aan hadden deelgenomen, ook op zijne eenzame plaats. Dikwijls zeide hij: „Mijn uitwendige gaat steeds meer in ontbinding over, opdat het geheel sterven en er een nieuw lichaam uit voortkomen kan, evenals de korenhalm uit de zaadkorrel te voorschijn komt.” Toen de cholera te Kwala Kapoeas heerschte en vele menschen wegsleepte, hield August door de kracht van zijn geloof de ziekte van zijn huis verwijderd; de vorm evenwel, waarin zijn geloof zich toen openbaarde, was niet goed te keuren en ik heb hem bij die gelegenheid ernstig voorgehouden, nooit weer op die wijze te handelen. Hij schreef namelijk een gebed om bewaring voor deze plaag op een papier, en stak dit in eene opening boven de deur. Naderhand heeft hem dit genoeg berouwd; hij had het echter in zijn kinderlijk geloof gedaan en daarom beschaamde de Heer zijne verwachting niet.

Het laatst zag ik hem bij ons afscheid van Kwala Kapoeas, waar hij op treffende wijze ons toesprak en onder anderen zeide: „Toean, mij zult gij op aarde niet wederzien; ik zal uwe terugkomst niet beleven, maar wij zullen door Gods genade elkaar eens hierboven ontmoeten!” Hij bedankte ons vervolgens uit aller naam voor alle genctene weldaden en vooral voor de verkondiging van het Evangelie, terwijl hij ons dringend verzocht, toch weder te komen.

August hield huiselijke godsdienstoefening zoolang hij

kon; hij las een gedeelte uit de Heilige Schrift en eindigde met gezang en gebed. Hij zou wel gaarne weder gezond geworden en bij zijne Louise en vijf kinderen gebleven zijn; maar de Heer had het anders besloten.

AUGUST STERFT EN WORDT BEGRAVEN.

Lieve kinders! Wanneer iemand zich dagelijks op den dood heeft voorbereid, dan is de dood, als hij komt, geen bode der verschrikking meer. Dat zien wij ook bij August. In den morgen van den 30sten Juni 1868 zond hij zijn schoonzoon naar het zendingshuis in Kwala Kapocas, met verzoek aan den zendeling Hennemann, om tot hem te komen. Deze zette zich dadelijk in de boot en roeide daarmede de rivier op, naar de hut van den stervenden August. Hij vond hem te bed en hoewel zeer zwak, toch geenszins stervende. Hennemann zeide hem dit, maar August meende, dat zijn laatste uur had geslagen. Toen sprak Hennemann met hem over de vele woningen in het Huis des Vaders, knielde met het gezin neder en bad hard-op voor den kranke en zijne huisgenooten. Daarop verwijderde hij zich en bleef een oogenblik in de huisdeur staan; maar nauwelijks was hij daar, of de schoonzoon riep hem terug, want de zieke had weer naar hem gevraagd. Hennemann ging naar de kamer terug en vond August reeds stervende. Hij vroeg hem: „Geloofst gij nog, dat gij in Christus zalig zult worden?” waarop August met eene zwakke stem antwoordde: „*pertjaia*,” dat is: „ik geloof.” Eenige minuten daarna was hij niet meer; zijn geloof was in aanschouwen verwisseld. Spoedig

werd nu eene kist voor hem gemaakt, en blank en rein werd hij daarin nedergelegd.

Den 1sten Juli kwam de gansche gemeente in het sterfhuis bijeen. Eerst werd er gezongen en de Heer gedankt voor alles, wat de ontslapene had genoten; vervolgens werd de kist in eene boot gezet en zoo naar het kerkhof gebracht. Na gebed en gezang werd het lijk in het graf nedergelaten en ieder lid der gemeente wierp drie handen vol aarde op de kist. Zoo rust nu August, van alle leed bevrijd, totdat de Heer met zijne heilige Engelen komen zal, om ook hem op te wekken voor het eeuwige leven. — En nu, lieve kinders, vergeet niet voor de Dajakkers te bidden, opdat nog velen hunner als August mogen worden.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

De geschiedenis van den eersten preekstoel op Borneo.

„Dat is een wonderlijk opschrift: de geschiedenis van een preekstoel! Zoo iets hebben wij nog nooit gelezen!”

Zoo zegt ge zeker, lieve kinders! en ik geloof u gaarne; maar dat is nog geene reden, om deze geschiedenis niet te lezen. Zooveel zal ik u al vast vooruit daarvan mededeelen, dat zij handelt over een preekstoel, die veel gereisd heeft en die reeds dikwijls onze voorlooper was op nieuwe zendingsposten.

In het jaar 1836 kwamen de eerste zendelingen op de Zuidoostkust van Borneo, in de stad Bandjermasin. Hun eerste werk was zich eene woning te verschaffen, waarin zij eene groote zaal maakten, die zoowel voor kerk als voor school kon dienen. Toen deze zaal gereed was, kwamen daarin vele heidenen bijeen, om het zaligmakend Evangelie te hooren verkondigen. Nu zeide eens de zendingeling Becker tot broeder Barnstein: „Wij moesten een kansel hebben; dan konden de menschen ons beter verstaan.” „Ja, gij hebt ge-

lijk," zeide Barnstein, „ik zal er een maken." Hij ging nu door zijn tuin naar het bosch, waar allerlei groote boomen stonden; hij bekeek ze van alle kanten en kwam eindelijk bij een grooten, dikken hanjelotongboom. Deze beviel hem en daar het hout niet bijzonder hard is, nam hij zijne bijl en hieuw hem om. Zijn val was groot; maar er werd daarbij niet zoo gejubeld, als bij het vallen van den grooten hanjelotong op Palingkau, in het jaar 1853, waarbij driehonderd vijftig schooljongens als uit één mond „hoezee!" riepen.

WAT GEBEURDE ER DAN MET DEN HANJELOTONGBOOM
OP PALINGKAU?

Nu, dat zal ik u eens vertellen, kinders! Achter het zendingshuis in Palingkau stond een groote hanjelotongboom, die misschien reeds vele honderde jaren oud was. Als de Dajakkers in de nabijheid van dezen boom kwamen, maakten zij altijd een grooten omweg en keken angstig rond. En waarom? Welnu, luistert maar. In dezen boom had, naar hun zeggen, een Kambä of booze geest zijn zetel opgeslagen en hem mocht men niet te na komen. Vele Dajakkers vertelden, den Kambä dikwijls gezien te hebben en dat nog nooit iemand, die zonder offer den boom was genaderd, heelshuids was ontkomen. Dit sprookje en de angstige vrees voor den boom, maar meer nog de macht van den Booze, waaronder het arme volk gebukt ging, ergerde den zendeling Rott, die op Palingkau woonde, zoozeer, dat hij besloot den hanjelotong om te houwen. Hij wilde dit echter niet in het geheim, maar openlijk doen, evenals Bonifacius den grooten

dondereik in Hessen had geveld. Zoo gedacht, zoo gedaan. Toen Rott den volgenden dag in de school kwam en zijn onderwijs begon, sprak hij met vuur over den drieënigen, eeuwigen God, die hemel en aarde heeft geschapen; vervolgens behandelde hij den val der menschen door de zonde en hoe dezelfde God ons door zijn Zoon van de macht der duisternis en des bijgeloofs heeft verlost; daarna sprak hij over de zending en vertelde, hoe vóór duizend jaren de zendingen uit Ierland bij de Duitschers waren gekomen en hoe Bonifacius ook een boom had omgehouden, evenals de groote hanjelotong achter de school. Hij noodigde vervolgens de schooljongens uit, met hem mede te gaan om den grooten hanjelotong met zijn boozen geest om te houwen. Eenige jongens zetten een bedenkelijk gezicht, maar de meesten zeiden: „Ja, wij gaan met u mede!” Rott liet nu eene nieuwe, stevige bijl halen en trok met zijne vier schoolmeesters en driehonderdvijftig jongens naar den grooten hanjelotong, waarin de booze geest huisde. Rott ging met zijne bijl regelrecht op den boom af, de schoolmeesters achter hem aan, terwijl verscheidene jongens zich hierbij aansloten. Zooals te voorzien was, bleven eenigen in de verte staan en wachtten op de dingen, die daar komen zouden. Rott zwaaide zijne bijl en hieuw op den boom los en toen de jongens zagen, dat de booze geest zich rustig hield, kwamen zij steeds naderbij; eindelijk sloegen zij zelfs mede de hand aan het werk. Er werden nog meer bijlen gehaald en na verloop van een uur viel de boom, onder groot gejuich der driehonderdvijftig jongens. Er kwam bijna geen eind aan

het gejubel, toen de boom was geveld, en Rott was blijde, dat de macht der duisternis daarmede gevoelig was geschokt. Ziet, dat is nu de geschiedenis van den hanjelotong in Palingkau. Nu zal ik u vertellen

HOE BARNSTEIN UIT ZIJN HANJELOTONG EEN
PREEKSTOEL MAAKTE.

In Holland zou hij den stam aan een timmerman hebben gegeven of door eene zaagmachine tot planken laten zagen; maar dat ging toen op Borneo nog zoo gemakkelijk niet. Ook bezat hij geen groote zaag; daarom hakte hij, zes voet van het dikste einde, den boom af, juist zoo lang als hij voor de hoogte van den preekstoel noodig had. Hij spleet dit stuk daarop middendoor en vervolgens de beide stukken nog eens en nog eens, zoodat hij planken kreeg van een duim dikte. Ziet, lieve kinders, zoo moet men zich onder de heidenen behelpen, wanneer men geen gereedschap of kundige werklieden heeft. Het duurde nog al lang, voordat de zes planken, die hij voor den preekstoel noodig had, klaar waren. De tropische hitte, die 's middags dikwijls eene hoogte van 40°—50° R. bereikt, maakte zijne planken spoedig droog, en op een Maandagmiddag ging Barnstein met een Maleier aan het werk en gaf aan den preekstoel den vorm van eene kathedr, zoodat men hem overal zetten kon, waar men hem noodig had. Toen de preekstoel gereed was en door Barnstein bruin geschilderd, bracht men hem in de zaal, waar de godsdienstoefening werd gehouden. Niet weinig waren nu de heidenen verrast, toen zij den volgenden Zondag in de

kerk komende, daar dat fraaie, kleine huisje zagen, waaruit de zendeling hun zoo duidelijk in het Maleisch het heerlijk Evangelie van de genade in Christus verkondigde. Sedert is reeds in vele talen van dezen zelfden preekstoel af dat Evangelie, de blijde boodschap der schuldvergeving door onzen lieven Heiland, aan arme zondaren gepredikt, namelijk in het Maleisch, Dajaksch, Bandjareesch, Duitsch en Hollandsch. Gij zult zeggen: „In het Duitsch zeker, als de zendelingen eens onder elkaar in hunne moedertaal godsdienstoefening hielden; maar voor wie in het Hollandsch?” Goed begrepen, lieve kinders, in dat geval werd er in het Duitsch gepredikt, maar nu zal ik u ook zeggen

VOOR WIE OP DEN PREEKSTOEL HOLLANDSCH
WERD GESPROKEN.

Ziet, lang reeds voordat er zendelingen op Borneo kwamen, bevonden zich Hollandsche ambtenaren en kooplieden op de Zuidoostkust van het eiland. Reeds in het begin van de zeventiende eeuw hadden er zich voor korten tijd Hollanders gevestigd, helaas niet, om aan de heidenen het Evangelie te verkondigen, maar om aardsche schatten te verzamelen. Zij werden verdreven, maar in de achttiende eeuw kwamen zij terug en sloten met den sultan van Bandjermasin een verdrag, waarbij deze zijn land als leengoed van de Hollanders verkreeg, en het Hollandsch gouvernement aan de kusten en aan de monding der rivieren een fort aanleggen en handel drijven mocht. Zoo zijn de Hollanders op Borneo gekomen en, met uitzondering van eenige jaren in

het begin dezer eeuw, waarin de Engelschen de kust in bezit hadden genomen, tot op dit oogenblik er meester van gebleven.

Toen onze zendelingen in het jaar 1836 te Bandjermasin kwamen, vonden zij er reeds vele Hollanders, onder anderen een resident met zijne schrijvers, een zoutverkooper, een tolgaarder enz., en bovendien een officier met veertig tot vijftig soldaten. Het was dus eene kleine, Hollandsche kolonie, maar zonder geestelijken. De menschen konden niet naar de kerk gaan, want zij hadden kerk noch prediker; eene school of een onderwijzer was er evenmin, en de kinderen leerden dus niets. Toen nu de Duitsche zendelingen voor de heidenen in hunne taal kerk en school hielden, zeiden de Hollanders tot hen: „Goede heeren, gij zijt zoo ver vanhier bij de heidenen gekomen en verkondigt hun in hunne eigene taal den weg der zaligheid; och! predikt dien ook ons in onze taal, wij hebben reeds zoolang niets meer uit den bijbel gehoord!” Toen antwoordden de zendelingen: „Dat doen wij gaarne, maar daar wij eigenlijk alleen voor de heidenen zijn gekomen, mogen wij hun niet te kort doen; wij zullen daarom iederen eersten Zondag der maand ééns voor u in het Hollandsch prediken.” Dit deden zij dan ook trouw achtentwintig jaren lang, en wel van een en denzelfden preekstoel. Ik zeg u, lieve kinderen, wanneer die preekstoel ons eens alles vertellen kon, wat er in het Hollandsch, Duitsch, Maleisch en Dajaksch op gesproken is, dat er wel twintig dikke boekdeelen mede konden vol geschreven worden. Wij zouden daarin vele ernstige, maar ook vele

liefelijke woorden lezen, woorden van bestraffing, maar ook van vertroosting; want, ik herhaal het nog eens, de preekstoel heeft veel beleefd. Nu zal ik u vertellen

HOE DE PREEKSTOEL IN DE NIEUWE KERK
WERD OVERGEBRACHT.

Lieve kinderen! Het ging den eersten zendingen op Borneo, gelijk het allen gaat. Eerst is men blijde, als men in het zendingshuis eene zaal heeft, waarin men godsdienstoefening kan houden; maar zijn de grootste zwakheden overwonnen en gaat het werk goed vooruit, dan wordt de zaal spoedig te klein en heeft men behoefte aan eene kerk. In Bandjermasin was dit spoedig het geval en was het geld voor eene kerk weldra gevonden. De zending Barnstein kreeg 1500 gulden bij elkaar en sloeg met zijn vriend den bouwmeester Trossar, die zich juist in Bandjermasin bevond, handen aan het werk. Zij bouwden een fraai, houten kerkje, met een torentje er op, een waar sieraad voor Bandjermasin, want het lag midden in het Europeesche gedeelte van de stad. Toen alles gereed was, kreeg Barnstein eene klok ten geschenke en hing die in den toren. De zendingsvrienden in Bandjermasin waren met hun kerkje zeer in hun schik en alles was gereed om het te kunnen inwijden, wanneer niet één ding had ontbroken, namelijk de preekstoel; deze moest nog verhuizen. Had hij tot nu toe eene waardige plaats in de zaal van het zendingshuis ingenomen, nu kreeg hij eene veel betere. Daags voor de inwijding ging Barnstein met vier werklieden, die tot dus-

ver aan de nieuwe kerk gearbeid hadden, naar de zaal. Met hun vieren namen zij den preekstoel voorzichtig op en droegen hem naar het nieuwe kerkgebouw; Barnstein ging vooruit, om op te passen dat er nergens werd gestooten. Zoo brachten zij den preekstoel op zijne plaats en allen moesten bekennen, dat hij er zoo mooi paste, alsof hij er voor gemaakt was. Nu zoudt gij denken, dat de preekstoel hier gebleven was, ten minste zoolang hij werd gebruikt; maar neen, lieve kinders, hij moest nog meer beleven. Ik zal u eerst vertellen

HOE HET DEN PREEKSTOEL IN DE NIEUWE KERK GING.

Ongeveer zes jaren gingen rustig voorbij, waarin de preekstoel waardig zijne plaats innam, verheugd, dat hij zoo trouw werd gebruikt. Vooral in het Maleisch werd dikwijls gepreekt en iederen eersten Zondag der maand in het Hollandsch. Dan zag hij de voornaamsten van Bandjermasin in de kerk; het dichtst bij hem zat de resident, in zijne van goud schitterende uniform; vervolgens de kapitein van de militaire wacht met zijne soldaten; in één woord, het kerkje zag er goed uit. Tot zoover ging alles goed en wel, maar nu kwam het omwentelingsjaar 1848 en daarmede veranderde veel.

Maar nu zult ge vragen, wat heeft de preekstoel daarmede te maken? Hoe kon die daaronder lijden? Waren dan de Borneezen toen ook door een geest van oproer bezielde? Geduld maar, kinders, ge zult het spoedig hooren. Rechtstreeks had de

preekstoel niets met de omwenteling in Duitschland te maken, maar des te meer met de gevolgen daarvan. Wat de Europeanen in Bandjermasin en over het algemeen in Indië betreft, zij hadden van den omwentelingsgeest in 1848 weinig uit Europa medegekregen. Slechts enkelen eischten vrijheid der drukpers, om naar hunne meening de dagbladen voor niet te kunnen lezen; overigens bleef alles rustig. Maar de berichten van de verschrikkelijke gebeurtenissen te Berlijn, Weenen en elders, die door de dagbladen tot ons kwamen en meestal nog werden vergroot, hadden veel invloed zelfs op den preekstoel. Hoewel namelijk de dagbladen aankwamen, de brieven voor de zendelingen bleven uit en wat nog erger was, ook het geld, waarvan zij moesten leven. Eindelijk kregen zij gebrek aan het noodigste en konden zelfs geen rijst meer bekomen. Het kerkje begon bovendien wat bouwvallig te worden; de regen sloeg in het torentje en de noodige herstellingen konden, door gebrek aan geld, niet worden uitgevoerd. Toen zeide de resident van Bandjermasin tot de zendelingen: „Gij hebt geld noodig en wij eene school, want er is hier een onderwijzer gekomen. Verkoopt ons uwe kerk, dan zullen wij daarin school houden; gij behoudt daarbij het recht, iederen Zondag daarin godsdienstoefening te houden. Met dezelfde voorrechten hebt gij niet den last van het onderhoud.” Dit voorstel beviel hun zeer en zij verkochten hun houten kerkje voor 800 gulden. Bij dezen verkoop was de preekstoel er het slechtst aan toe; toen namelijk de onderwijzer met zijne schoolbanken aankwam, moest de preekstoel zijne eerwaardige plaats

verlaten en de geheele week achteraf in een hoek staan. Alleen 's Zondags mocht hij zijne eereplaats innemen, en zoo trok de preekstoel tien jaren lang heen en weer. Maar toen werd het nog erger; hij moest voor altijd de kerk uit, waar hij wel zeventien jaren lang eervol had gestaan. Nu zal ik u vertellen

WAAROM DE PREEKSTOEL DE KERK MOEST VERLATEN.

Reeds vroeger, lieve kinders, heb ik u verteld, dat het jaar 1859 een treurig jaar was voor de zendingen op Borneo. Gij weet, dat onder de vele Europeanen, die toen zijn vermoord, ook vier zendingen, drie hunner vrouwen en kinderen waren. Dientengevolge werden er vele soldaten naar Borneo gezonden om de booswichten, die meer dan veertig onschuldige Europeanen hadden vermoord, te straffen. Dit ging echter niet zoo gemakkelijk; er ontstond oorlog, die langer duurde dan men had gedacht. Vele Europeesche soldaten, niet aan de Borneesche hitte gewoon, werden ziek en moesten naar Bandjermasin onder geneeskundige behandeling worden gebracht. Ten laatste kon men te Bandjermasin geene geschikte plaats meer voor hen vinden en daarom liet de kommandant de kerk tot een hospitaal inrichten. Het gevolg was, dat de preekstoel, die er zoolang vreedzaam had gestaan, werd weggenomen en weder naar het zendingshuis gebracht. Zien wij nu

HOE HET DEN PREEKSTOEL IN 'T ZENDINGSHUIS GING.

Hoewel het zendingshuis in Bandjermasin, op het oog-

blik dat de preekstoel weder in de zaal terugkeerde, meer dan vol was, omdat alle geredde zendingen daarin hun toevlucht hadden genomen, werd de preekstoel toch vriendelijk ontvangen. Reeds den eersten Zondag nam hij zijne oude plaats in de zaal weder in, en werd er in het Hollandsch op gepredikt. In de jaren van oorlog, door hem beleefd, had hij veel gezien; vele officieren hadden aan zijn voet gezeten, maar ook veel klagen en zuchten over de ellende van den krijg had hij vernomen. Het ergste evenwel was nog voor hem de 10de October 1863, toen zijn heer en meester, die voor meer dan vijfentwintig jaren hem uit den hanjelotongboom had gemaakt, hem verliet om de eeuwige rust in te gaan. Eene maand later werd hij ook door mevrouw Barnstein verlaten, die weder naar haar vaderland terugkeerde. De preekstoel werd echter niet als een gewoon meubel behandeld en met oude kasten en stoelen naar de veiling gebracht; de zendeling trok zich namelijk zijn lot aan en liet hem zelfs weer netjes opschilderen. Van dit oogenblik af werd hij alleen voor den Hollandschen dienst gebruikt; voor de Dajaksche godsdienstoefening had ik mij al van een nieuwen preekstoel voorzien, die echter helaas! niet lang dienst deed, want hij werd weldra eene prooi der vlammen. Ik zal u eens vertellen hoe dat kwam.

DE PREEKSTOEL WORDT NAAR EEN HUURHUIS
OVERGEBRACHT.

Lieve kinders! Wanneer ik denk aan den nacht, waarin de preekstoel voor altijd zijne eerste standplaats verliet, wordt

het mij nog bang om het hart. Op een Zondagmiddag, na den dienst, ging ik met mijne vrouw en kinderen wandelen; wij waren een weg opgegaan, die eerst onlangs door de regeering was aangelegd en de kinderen waren zeer vermoed, zoodat zij gedurig riepen: „O, wat is het toch heerlijk, dat wij van nacht thuis in bed kunnen uitrusten!” Wij waren het geheel met hen eens en verblijdden ons met hen; spoedig na het avondeten gingen de kinders naar bed, en ook mijne vrouw en ik begaven ons vroeger dan anders ter ruste. Tegen middernacht hoor ik eensklaps de brandwacht op somberen toon alarm slaan; spoedig sta ik op om te zien, wien het ongeluk had getroffen, zonder eenig vermoeden te hebben, dat de brand bij ons was; maar nauwelijks had ik het venster geopend, of daar scheen de gloed der vlammen in de kamer. Ik deelde mijne vrouw en kinderen mede, in welk gevaar wij ons bevonden; in hun nachtgewaad namen zij de vlucht, terwijl ik in allerijl ons Avondmaalsgoed en eenige voorwerpen van waarde bijeen pakte. Geen drie kwartier later lag onze school, het zendingshuis en alles in de asch. Den volgenden morgen ontdekte ik onder de geredde voorwerpen ook den hanjeltong-preekstoel; de nieuwe was echter door de vlammen verteerd. Wij moesten nu een huis huren, daar wij toch niet op de straat konden blijven en goede vrienden niet wilden lastig vallen. De oude preekstoel trok met ons de nieuwe woning binnen en kreeg daar weder de beste plaats in de groote kamer; hier stond hij nog een jaar en diende voornamelijk voor de Dajaksche godsdienstoefening.

Met Paschen 1866 werd hij in eene boot geladen en drie dagreizen ver, diep het binnenland in, naar Kwala Kapoeas gebracht. Ik zal u nu vertellen

WAAROM DE PREEKSTOEL NAAR KWALA KAPOEAS VERHUISDE.

Gij hebt al meermalen gehoord, lieve kinders, dat in 1859 vele zendingsposten op Borneo werden verwoest, nadat de zendelingen deels vermoord, deels gevlucht waren. Deze posten bleven zeven jaren lang verlaten, voordat men aan de nieuwe oprichting daarvan durfde denken. Wel hadden wij op Kwala Kapoeas al lang weder eene school gebouwd en omdat ik nu zelf niet daarheen kon gaan, zond ik, ten bewijze dat het Evangelie daar weder gepredikt zou worden, er vast den preekstoel heen. Een Dajakker nam hem mede in zijne boot, en toen men te Kwala Kapoeas was gekomen, werd hij door de schoolmeesters in ontvangst genomen en in de nieuwe school gebracht, waar hij op zijn prediker wachtte.

Den 22sten Juni 1866 kwam deze van Bandjermasin met vrouw en kinderen te Kwala Kapoeas aan; twee dagen later predikte hij voor het eerst en wel voor het volk, dat zeven jaren vroeger hem had willen vermoorden. Van den moord op de zendelingen of van de plundering hunner goederen werd niet gesproken, maar alleen van de genade, die de Heer aan het volk wilde bewijzen. De preekstoel en het Evangelie, dat van daar werd verkondigd, zoude getuigen van de onuitsprekelijke liefde van Christus voor de diepgezonken heidenen; niet van wraak of vergelding, maar alleen van genade zou hij spreken.

Zoo diende hij nog een vol jaar te Kwala Kapoeas, maar kwam toen voorloopig tot rust. Uit Lubeck kwam een prachtig altaarkleed van fluweel met zilver gestikt en door eenige dames vervaardigd, tegelijk met een bijzonder fraai kleed voor den preekstoel, waarop in zilveren letters: „H a t a l l a p u n a s i n t a”, dat is: „God is liefde”. Dit prachtige kleed paste niet bij den reeds dertigjarigen hanjelotong-preekstoel; er werd dus een nieuwe gemaakt die, op eene stevige kolom rustend, meer met het kleed en het altaar overeenkwam. De oude, cerwaardige preekstoel werd naar het zendingshuis overgebracht, waar eene nederiger plaats hem ten deel viel. Schijnbaar had hij voor zijn jongeren broeder, die met zilver en fluweel was bekleed, moeten wijken; maar eene grootere eer was voor hem weggelegd en dat zal ik u nu vertellen.

DE PREEKSTOEL VERHUIST NAAR KAHAJAN OP DEN
ZENDINGSPPOST PANKOH.

Hiermede heb ik eigenlijk de hoofdzaak reeds gezegd. Ge moet echter weten, lieve kinders, dat er met Pankoh iets bijzonders is gebeurd. In het jaar 1854 stichtte de nu zalige Hofmeister den zendingspost Penda Alai en toen reeds bad hij voor Pankoh, welk gebed veertien jaren later werd verhoord. Toen Hofmeister aan zijn post den naam Penda Alai, dat is: onder den Alaiboom, gaf, gevoelde hij iets van den strijd en de moeite, die dikwijls de uitbreiding van Gods koninkrijk verhinderen, maar ook iets van de zekerheid der overwinning en zeide: „Heere God! Wanneer uwe diepe wijsheid eenmaal den vorst der duisternis mocht toelaten

dit Penda Alai te verwoesten, laat er dan toch weder een spruitje uit voortkomen, evenals deze oude Alai-stam een spruitje heeft!"

Lieve kinders! dit gebed is verhoord. Gij weet immers nog, dat Hofmeister in 1859 werd vermoord en ge hebt ook gehoord, hoe hij stervende voor zijne moordenaars heeft gebeden. Na zijn dood werd Penda Alai tot op den grond toe verwoest; de moordenaars vluchtten daarop in het bosch en hielden er zich lang in verborgen. Eenige jaren later kwamen zij echter weder te voorschijn en zetten zich te Pankoh neder. In 1865 werd er eene school gebouwd en de zending van Hoefen schonk haar een onderwijzer in den persoon van Andreas, een gedoopten Dajakker. Dat was het begin der gebedsverhooring van den zaligen Hofmeister; de Alai schoot zijn spruitje uit. De schoolmeester vertelde den kinderen de schoone bijbelsche geschiedenissen uit het Oude en Nieuwe Testament en leerde hen gezangen. Maar er moest nog meer gebeuren; de spruit werd een boom. De zendingen namelijk besloten om van Pankoh een zendingspost te maken, en de zending Hager was bereid er heen te gaan. Zoo trok hij in Juni 1868 met den ouden preekstoel naar Kahajan en plaatste dien in de school. Van dien tijd af wordt alle Zondagen op den ouden hanjelotong-preekstoel het dierbaar Evangelie te Pankoh gepredikt aan roovers en moordenaars wel, maar tevens gekochten door het bloed van onzen Heer. Zoo, lieve kinderen, werd de oude preekstoel een medestrijder voor het rijk Gods in Kahajan. De Heer geve, dat ook op Pankoh, het spruitje van Alai, eene

grootte schare Hem worde toegedaan, die evenals de oude preekstoel mede helpe strijden, opdat spoedig geheel Borneo zich aan den Heer onderwerpe en Hem alleen diene!

Ziezoo, lieve kinderen, nu heb ik u de geschiedenis van den ouden preekstoel verteld; dat het hierbij alleen maar mijn doel was om u een blik te doen slaan in het zendingsleven op Borneo, zult ge wel reeds bemerkt hebben. Ik heb u slechts feiten medegedeeld, die met den preekstoel in betrekking stonden; wie er meer van wil weten, moet zich het mooie boek over de geschiedenis der Rijnsche zending en de berichten van dat genootschap aanschaffen. Bovenal echter, kinderen, bidt voor Pankoh, het spruitje van Alai, waar tegenwoordig onze preekstoel zich bevindt.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Reis van Borneo naar Duitschland.

I. AFSCHIED VAN KWALA KAPOEAS EN REIS NAAR BANDJERMASIN.

Lieve kinders! Wanneer men veertien jaren lang onder één volk als zendeling heeft gearbeid, dan valt het van weerszijden hard, voor langen tijd van elkaar afscheid te moeten nemen.

Ten minste zoo ging het ons den 27sten Februari 1868 op Kwala Kapoeas. De gausche gemeente, groot en klein, begaf zich in den vroegen morgen naar onze woning, om nog eens haren Pandita (zendeling) met zijne Njonja (vrouw) en kinderen de hand te drukken. Wij zongen saamen nog een lied, daarop knielden wij allen neder, bevalen ons aan de trouwe hoede van onzen Heer en baden om zijnen zegen, zoowel voor de reizigers als voor de achterblijvenden. Vervolgens sprak ik nog een enkel woord tot afscheid, waarop August, de gedoopte Dajakker wiens levensgeschiedenis ik u reeds vroeger heb verteld, uit aller naam ons dankte voor de genotene weldaden en vooral voor de verkondiging van het dierbaar Evangelie, terwijl hij ons dringend verzocht dat wij zouden

wederkomen. Ons antwoord was: „Als de Heer onze God de reis zegenen wil, komen wij weer bij u.” Toen drukten wij elkaar voor 't laatst de handen en voegden er nog een woord van troost of vermaning bij. 't Moeielijkst viel het afscheid onzen vier kinderen Emilie, Auguste, George en Elisabeth, die nu de plaats hunner geboorte en de vrienden en vriendinnen hunner jeugd voor altijd zouden verlaten; zij dachten nog eens aan die heerlijke Zondagnmiddagen, waarop zij samen de schoone Dajaksche liederen zongen.

Toen wij ons huis verlieten, hief de schoolmeester Christiaan Mihin met de gemeente het schoone lied aan: „*Jesus Kristus aton radja*”, dat is: „Jesus Christus heerscht als Koning,” als wilden zij ons hiermede toeroepen: Jezus is Heer en Koning ook op de wijde zee en zal ook onze Heer blijven! De zendelingen Hager en Hennemann vergezelden ons vervolgens nog tot aan de boot en toen ook dezen afscheid genomen hadden, voeren wij in diepe stilte de rivier af. Nu en dan keek de een of ander in weemoedige stemming nog eens om naar de plek, waar de lieve Heiland ons zoo menigmaal gezegend had.

Wij hadden gehoopt nog denzelfden avond in zee te komen, maar wind en stroom waren ons tegen, zoodat wij eerst 's nachts om drie uur zoo ver waren. Bij het afscheid hadden wij onze lantaarn vergeten mede te nemen, zoodat wij geen licht hadden en dus ook ons kompas niet konden gebruiken. Wij waren dus wel gedwongen, tot vijf uur rustig aan den oever te wachten. Nog voor het aanbreken van den dag staken wij in zee en zetten koers naar de monding

der Bandjerrivier, die wij op moesten varen. Om negen uur werd de wind ons gunstig; wij zetten alle zeilen bij en zoo vloog ons scheepje over de golven. Maar ziet! de treurige gevolgen van eene zeereis bleven ook bij ons niet uit. Het duurde niet lang of George had het erg te kwaad; de arme jongen moest duchtig tol betalen. Reeds troostte ik de zeezieken met de hoop, dat zij 's avonds te Bandjermasin in bed zouden kunnen uitrusten, toen op eens om twee uur de wind ging liggen en de zeilen slap bij den mast hingen, zoodat wij uit alle macht moesten roeien. Om twaalf uur wierpen wij het anker uit, daar onze roeiers te vermoeid waren. Maar nu werden wij door een heirleger muskieten overvallen. Het scheen wel als wisten deze diertjes, dat wij ons voor geruimen tijd aan hunne aanvallen wilden onttrekken en alsof zij zich verbonden hadden, ons met vereende krachten nog eens duchtig te kwellen. Om drie uur konden wij gelukkig het anker weder lichten en stevenden wij de Bandjerrivier op, zoodat wij tegen zeven uur te Bandjermasin aankwamen.

Wij moesten hier zes dagen op een schip wachten, om ons naar Soerabaya op het eiland Java te brengen. Te Bandjermasin hadden de kinderen nog recht vroolijke dagen; zij troffen er weder oude vrienden en vriendinnen aan, maar dit maakte hun het afscheid ook weer zooveel moeielijker. Alex echter was het meest bedroefd.

MAAR WIE IS ALEX?

Alex is een knaap van elf jaar, de jongste zoon van

onzen zendeling van Hoefen te Bandjermasin. Die arme jongen moest nu vader en moeder verlaten, om met ons de groote reis naar Europa te aanvaarden en daar op school wat degelijks te leeren. Hoe moeielijk dat den kleinen Alex viel, kunt gij wel denken. Wanneer gij, lieve kinderen, slechts voor een paar weken van moeder af moet, wat zijt ge dan reeds bedroefd, en nu moest de kleine Alex zijne ouders en zijn broeder Lodewijk voor vele, vele jaren, ja misschien wel voor altijd, verlaten. Dat was waarlijk geen kleinigheid. Zijn vader bracht zelf hem op het schip; maar toen hij hem moest verlaten en Alex alleen achterbleef, barstten beiden in tranen uit. Lieve kinders! Wat zijt gij dan toch bevoorrecht! Gij kunt bij uwe ouders blijven en toch schoolgaan en veel leeren, terwijl de kinderen der zendingen daarvoor heel ver van hunne ouders weg moeten.

Toen onze „Cores de Vries”, zoo heette namelijk het stoomschip waarmede wij vertrokken, Bandjermasin achter zich had, werd onze lieve Alex weer kalm en vroolijk; 's avonds, ja zelfs den geheelen nacht, bleven Christiaan Toelis en Eteng bij hem aan bed zitten, zoodat hij, zoodra hij wakker werd, iemand had om mede te kunnen praten.

WIE ZIJN DAN CHRISTIAAN TOELIS EN ETENG?

Beiden zijn Dajakkers van Kwala Kapoeas. De eerste is Christen en aldaar schoolmeester; hij vergezelde ons voor eigen rekening tot Java om Soerabaya eens te zien, maar vooral het schip, waarmede wij de groote reis naar Europa

zouden maken. Hij kon dan bij zijne terugkomst in Kwala Kapoeas zijnen leerlingen veel vertellen, waarvan ze nog nooit hadden gehoord.

De tweede, Eteng namelijk, is nog een heiden, maar naar ik hoop, zal hij dat niet lang meer blijven, want hij kent reeds even goed als gij de bijbelsche geschiedenis en den catechismus. Eteng ging mede naar Java, om onze kisten en koffers aan boord te helpen brengen. Beiden zouden dan weder naar Kwala Kapoeas terugkeeren.

Na twee dagen bereikten wij het eiland Java; wij landden te Soerabaya en namen daar bij een vriend der zending onzen intrek. Maar wat zetten die kinderen van Borneo groote oogen op, toen zij daar huizen van steen zagen en zelfs de straten met steenen geplaveid! In Borneo hadden zij ternauwernood een enkelen steen gezien en hier liepen zij er over. Bovendien zagen zij rijtuigen met paarden er voor; ja, zij mochten zelfs in een rijtuig gaan zitten en daarmede over de straatsteenen rijden! Neen, dat was waarlijk te veel op eens! Auguste zeide: „Dat is nu alles goed en wel; maar dat de blanken elkaar hier maar zonder groeten voorbij loopen, ja dikwijls niet eens aanzien, dat vind ik niet aardig!” „Mij bevalt het hier ook niet,” zeide Emilie, „er is hier zooveel drukte op straat; ik vind het te Kwala Kapoeas veel mooier!”

Slechts vijf dagen bleven wij te Soerabaya; den 13den Maart gingen wij aan boord van het Hollandsche schip „Vice-Admiraal May,” evenwel niet zonder dat te Soerabaya onze familie nog met twee kinderen was vermeerderd. Bij onze

vier van Kwala Kapoeas en Alex van Bandjermasin, kwamen nog twee jongens van negen en acht jaren, Piet en Frans.

WIE WAS PIET?

Lieve kinderen! Het doet mij nog altijd goed, wanneer ik aan Piet denk, en ik zou dan wel willen zingen: „Loof den Heere!” Piet is mij toch steeds een nieuw bewijs, hoe goed de lieve Heiland voor kinderen is — voor menschen ook wel, maar vooral voor kinderen — en hoe Hij de gebeden der ouders verhoort, die zij voor hunne kinderen geloovig ten hemel zenden. Maar hoort nu, wie Piet is. Hij is een knaap van negen jaren, op Ambon geboren en Piet van Ekris geheeten. Zijn vader was zendeling van het Hollandsche genootschap op Ambon en zijne moeder eene Amboneesche vrouw. Piet kon goed Amboneesch en Maleisch spreken, maar Hollandsch zeer weinig; want op Ambon had hij nog niet school gegaan, maar zijn vader had hem 's avonds wat lezen en schrijven geleerd. Dit gaf echter niet veel, want zendeling van Ekris had geen tijd, om zijn Piet grondig te onderwijzen en zijne vrouw verstond geen Hollandsch. Daarom was de man er ernstig op bedacht, zijn Piet naar Holland te zenden om hem daar school te laten gaan.

De afstand tusschen Ambon en Holland is echter zeer groot. De kleine Piet kon dus niet alleen gaan en zijn vader kon hem niet vergezellen; daarom deelde deze den lieven Heiland zijn toestand mede en zeide: „Lieve Heiland! zie toch in goedheid op mijn kleinen Piet neder; hij kan niet langer meer onder die goddelooze Amboneesche heidenjon-

gens blijven rondloopen, of hij wordt even slecht als zij. Wijs mij toch den weg, dat hij op school komt en iets degeelijks kan leeren!" En de Heiland, die niet te vergeefs "Raad" heet en "de Weg" is, verhoorde zijn gebed. Het was den zendeling als zeide de Heer tot hem: "Zend uwen Piet maar naar Soerabaya, meer niet, daar zal ik wel verder zorgen; te Kwala Kapoeas op Borneo is iemand, die mij ook reeds gezegd heeft, dat hij met vrouw en kinderen naar Duitschland wil gaan; hem zal ik den kleinen Piet medegeven en zijne vrouw zal voor den jongen zorgen, als ware het haar eigen kind." Nu had de zendeling op Ambon wel niet alles gehoord wat de Heiland gezegd had, maar toch zooveel, dat hij den kleinen Piet naar Soerabaya moest zenden en dat daar de Heer Jezus verder zoude zorgen. Dit was hem ook genoeg; hij nam zijn Piet aan de hand en bracht hem op de stoomboot, die aan de kust van Ambon gereed lag om naar Soerabaya te vertrekken. Hij ging regelrecht op den kapitein af en zeide: "Kapitein, wilt ge dezen kleinen jongen en dezen brief naar Soerabaya medenemen? Wat het kost zal ik u betalen." "Dat zal ik doen," antwoordde de kapitein en nam den kleinen Piet en den brief in ontvangst.

MAAR WAT WAS DAT VOOR EEN BRIEF?

Wel, dat was een brief, aan den zedingsvriend te Soerabaya gericht, bij wien de zedelingen zoolang zij daar zijn, hun intrek nemen en op scheepsgelegenheid wachten. In den brief had zendeling van Ekris geschreven, dat hij hem zijn zoon zond met het vriendelijk verzoek, hem in zijn

huis te willen opnemen, totdat de lieve Heiland hem eene goede gelegenheid zou aanwijzen om den kleinen Piet naar Holland mede te geven. Maar hoort nu eens, kinderen, hoe de Heiland zorgt; nog vóórdat Piet met zijn brief was aangekomen, bracht de brievenbode aan onzen vriend op Soerabaya een brief uit Kwala Kapoeas, waarin ik hem schreef, dat wij met onze kinderen naar Europa wilden gaan en dat wij, zoo de Heer wilde, den 7^{den} Maart in Soerabaya zouden zijn. Toen nu Piet met zijn brief aankwam, zeide onze vriend: „In orde, ik begrijp het al, dat is van den Heer! Piet gaat met den zendeling Zimmer naar Europa.” En tot Piet zeide hij: „Kom, mijn jongen, gij blijft vooreerst heel rustig bij mij en kunt intusschen met mijne kinderen spelen.” Toen wij nu den 7^{den} Maart te Soerabaya aankwamen en de geschiedenis hoorden, zeiden wij: „Dat is Gods hand; Piet behoort ons!” En zoo zijn wij aan den kleinen Piet gekomen.

MAAR WIE IS NU FRANS?

Frans was acht jaren oud en is de zoon van den assistent-resident Meijer te Amonthay op Borneo. Deze wilde zijn zoon gaarne in Holland op school laten gaan en had ons vriendelijk verzocht, zijn kind te willen medenemen. Daar de Heer Meijer een vriend der zending is, voldeden wij gaarne aan zijn verzoek en namen Frans te Soerabaya in ons gezelschap op.

Zoo gingen wij den 13^{den} Maart met zeven kinderen aan boord van den „Vice-Admiraal May”, die vol geladen met koffie en tabak, op de reede van Soerabaya lag. Toen wij

de trap waren opgeklimmen en het dek hadden bereikt, keken de kinderen eens nieuwsgierig rond. „O! wat is het hier klein,” riep George, „waar moeten wij hier blijven!” „Geduld maar, jongen, het zal alles wel schikken.” Daar kwam de stuurman bij ons, groette ons vriendelijk en liet ons de kleine hutten en nog veel kleinere kooien daarin zien. „O, hoe klein!” riepen allen als uit één mond. „Ja, lieve kinderen, wij zijn hier aan boord van een koopvaardijship, waar van het kleinste plaatsje gebruik wordt gemaakt; wij zullen ons dus een weinig moeten schikken.” Ik nam intusschen mijne slaappleats ook eens wat nauwkeuriger op en — lieve kinders, ik kom er rond voor uit, het werd mij ook wonderlijk te moede, toen ik dat kleine ding bekeek! Ik nam mijn stok en mat de lengte en mat de breedte; maar, o hoe klein! Ik nam alweer mijn stok, mat rechts en links, maar de kooi werd maar niet grooter; zij was en bleef acht duim te kort.

Nadat wij van den eersten schrik wat bekomen waren en alles, zoo goed en zoo kwaad als het ging, in orde hadden gebracht, namen onze jongens het schip eens nauwkeuriger op. Zij telden een kapitein, drie stuurlieden, een hofmeester, een kok, een timmerman, een bootsman, een zeilenmaker, twaalf matrozen en een scheepsjongen. Vervolgens telden zij de overige levende wezens aan boord: drie groote en vier kleine varkens, tien ganzen, vijftig kippen, twee katten en één aap. Nog voordat zij met allen nader kennis hadden gemaakt, was het avond geworden en daarmede kwamen de overige passagiers, eene familie met drie kinderen en twee

Hollandsche zeeofficieren, die allen mede naar Europa gingen. Op het laatste oogenblik verscheen er nog een zeer eigenaardige passagier, die vierde klasse moest reizen. Hij trok al dadelijk de bijzondere opmerkzaamheid van mijne vier jongens tot zich; zij zagen hem zoo eerbiedig en tegelijk zoo vriendelijk aan, als zij nog geen anderen hadden gedaan en zouden wel terstond voor de geheele reis vriendschap met hem hebben willen sluiten, als zij maar geweten hadden, hoe hij daarover dacht. Deze zonderlinge passagier heette Ko.

EN WIE WAS KO?

Ko was een groote, zwarte hond. Zijn meester, een rijk koopman op Java, was ook op reis naar Europa; hij wilde echter niet met een zeilschip den grooten omweg om de Kaap maken, maar ging met de mailboot over de Roode zee, vervolgens met den spoorwagen tot aan de Middellandsche zee, dan weer met de stoomboot naar Marseille en eindelijk met den spoorwagen verder naar huis, zoodat hij slechts ruim ééne maand noodig had, waar wij honderdachtenveertig dagen onderweg waren. Maar, lieve kinderen, wij zendelingen zijn niet rijk en daar zulk eene reis veel geld kost, moesten wij wel den langsten, maar minder kostbaren weg kiezen. Ko zou zeker in gezelschap van zijn meester, die geld genoeg had, den kortsten weg naar Europa hebben medegemaakt, wanneer slechts de kapitein van de boot hem had willen opnemen. Daarom gaf zijn heer hem aan onzen kapitein mede en betaalde voor drinkwater, kluijjes en den afval van de tafel de kleinigheid van zestig gulden. Een bed

kreeg hij niet eens; hij moest op het dek slapen. Dat ging alles goed zoolang het warm was, maar hoe Ko het maakte, toen wij voorbij de Kaap in kouder luchtstreek kwamen, dat zal ik u, lieve kinderen, later vertellen.

Toen het donker werd, ging ieder zijne kooi eens probeeren. Tegen de lengte en breedte hadden de kinderen niets in te brengen, maar het beviel hun maar niets, dat zij door zulke nauwe ingangen er in moesten kruipen. Anders ging het mij; ik keerde mij rechts en keerde mij links, maar de kooi was en bleef te kort en te smal. Nog vóór middernacht sprong ik er weer uit; het was niet langer uit te houden. In de eetzaal onder de tafel zocht ik mij toen een plaatsje en zie, daar vond ik Ko ook. Zoo maakten wij onze eerste nadere kennismaking.

Den volgenden morgen ging ik naar den kapitein en zeide: „Kapitein, mijne kooi is te kort en te smal; ik kan er onmogelijk in slapen!” „Ja, daar kan ik niets aan doen,” antwoordde hij, „gij zijt ook zoo groot en zoo dik; op zoo iemand is niet gerekend, toen het schip werd gebouwd.” Een slechte troost! Ik moest nu kiezen, of gedurende de geheele reis naast Ko onder de tafel te slapen, of mij in mijne kooi zoo goed mogelijk te behelpen. Ik verzocht dus den kapitein vriendelijk, of de timmerman mij helpen mocht om, zoo goed als het ging, mijne kooi wat te verbeteren. Dadelijk stond hij mij dit toe en nu gingen wij aan het afbreken en weder opbouwen, maar nog voordat mijne kooi vergroot was kwam er eene sleepboot, die met twee dikke kabels aan ons schip werd vastgemaakt. Toen wij het anker

gelicht hadden, begon de boot te stampen en te stoomen en trok ons schip achter zich voort, evenals een jongen zijne ijsslede. O, wat ging er dat heerlijk door! Maar de vreugde duurde niet lang; 's avonds verliet ons de sleepboot en ging rustig naar huis. Ons schip bleef nu stil liggen; wij konden voor- noch achterwaarts, rechts noch links, want er was niet de minste wind. Zoo dreven wij tusschen de beide eilanden Java en Madura en klaagden over de hitte, want boven ons gloeide een tropische hemel en in het ruim van het schip begon de tabak heet te worden, waardoor de toestand nog verergerde. Na drie dagen werd, hoewel slechts voor eenige uren, de stand van zaken beter; de wind begon iets op te zetten en bracht ons eenige mijlen verder, zoodat wij de prachtige vuurspuwende bergen Ardjano en Marapi konden zien. Ook ontmoetten wij een schip, van Rotterdam komende, dat wij konden praaien. Hoewel wij nog niet lang geleden de reede hadden verlaten, gaf het toch eene algemeene vreugde, toen wij den Hollander zagen naderen. Onze kapitein riep door zijn scheepsroeper: „Vanwaar komt gij?” Antwoord: „Van Rotterdam.” „Waarheen?” „Naar Soerabaya.” „Wij komen van Soerabaya en gaan naar Amsterdam; wilt gij ze in Soerabaya van ons groeten?” „Met genoegen; goede reis!” Toen heesch onze stuurman de vlag driemaal op en neder, en op den Rotterdammer deden ze desgelijks. Dat noemen de zeelieden: „salueeren.”

Hoewel de Rotterdammer ons met zijn langen scheepsroeper uit volle borst „goede reis” had toegewenscht, hadden wij die toch niet, want er verliepen volle achtentwintig dagen

eer wij te Batavia aankwamen, terwijl twee maanden vroeger onze „Admiraal” in slechts drie dagen de reis van Batavia naar Soerabaya had gedaan. Dagelijks hadden wij windstilte en lagen weken lang bij het eiland Madura voor anker. De matrozen begonnen reeds te praten van „een Jonas aan boord,” iemand namelijk, die de oorzaak zou zijn der onvoorspoedige reis; daar ik nu dagelijks met mijne familie in den vroegen morgen bidstond, en bovendien elken Zondag kerk hield, was het niet moeielijk te gissen, wie met dien Jonas werd bedoeld. Maar wij lieten ons daarmee niet van de wijs brengen en hielden nog daarenboven dagelijks drie tot vier uren school, mijne vrouw met de Duitschers en ik met de Hollanders, Piet en Frans. De lange, eentonige dagen op zee zouden zonder de school onverdragelijk zijn geweest.

Na verloop van achtentwintig dagen kwamen wij te Batavia, en daar wij door de buitengewone hitte reeds zooveel drinkwater hadden verbruikt, moest de kapitein twee dagen langer blijven om water in te nemen. Ik liet dien tijd niet ongebruikt voorbijgaan, maar pakte honderdtachtig stuks vuil linnengoed bijeen, ging er mede naar Batavia en liet het daar even door het water halen en in de zon weer drogen.

Bij deze gelegenheid liet mijn vriend Kuipers mij een brief lezen, dien hij uit Ambon had ontvangen. En begrijpt nu eens hoe ik ontstelde, lieve kinderen, toen ik las: „In den laatsten tijd had hier op Ambon een treurig voorval plaats. De brave zendeling van Ekris had „zijn oudste zoontje Piet naar de stoomboot gebracht om

„hem naar Soerabaya te zenden, in het volle vertrouwen
„dat de Heiland hem daar wel eene lieve familie zou doen
„vinden, die hem mede zou willen nemen naar Europa.
„Op den terugkeer naar huis wordt de zendeling verkou-
„den en ziek en sterft achttien dagen later. Drie dagen
„daarna sterft ook zijn jongste kind.” — Toen ik zoover
had gelezen, riep ik uit: „Dat is de vader van onzen Piet, dien
wij in Soerabaya hebben medegekregen!” Ja, lieve kinderen,
zoo was het, de vader van Piet was gestorven. De lieve Hei-
land had den armen Piet eerst van de ondeugende heiden-
jongens op Ambon bevrijd en ons medegegeven naar
Europa, om hem in Holland te laten opvoeden, en toen nam
Hij zijn vader tot zich in den hemel. Toen ik weer op het
schip kwam en den kleinen Piet vertelde, wat er was ge-
beurd, barstte hij in tranen uit. George, Alex en Frans
waren ook diep bedroefd en trachtten hem met wat lekkers
te troosten; Auguste vond het heel treurig, dat Piet nu geen
vader meer had en Emilie zeide op ernstigen toon: „Hocrt
eens, jongens, ge moet nu heel lief voor Piet zijn, omdat
hij geen vader meer heeft!” Alle drie riepen als uit éénen
mond: „Ja, dat zullen we zeker doen!” En zoo gebeurde
het ook; niet alleen waren de drie jongens heel lief voor hem,
maar ook de ouderen aan boord wedijverden met elkaar om
Piet te troosten en te helpen; hij werd in één woord aller
lieveling.

2. DE LANGE REIS.

Den 15^{den} April vertrokken wij met goeden wind van Ba-

tavia en daar de lieve God ons dien lang liet behouden, kwamen wij den volgenden dag reeds door straat Sunda en konden zelfs de kust van Sumatra zien. Maar al was de wind ook goed, allen op het schip waren er toch niet evenzeer mede ingenomen; vele kinderen werden zeeziek, waaronder Emilie, Auguste, George en Frans, die er jammerlijk uitzagen en veel liever windstilte hadden gehad. Het werd bovendien weldra frisch en zelfs koud, zoodat de Borneezen, die nog nooit sneeuw of ijs hadden gezien, er zeer over klaagden.

Het meest scheen Ko door de koude te lijden; hij beefde over het geheele lijf en de zoutevleeschkluijjes schenen hem niet recht meer te smaken. Hij werd ziek en geducht mager; de stuurman deed er aan wat hij kon, maar Ko werd steeds erger. Daarop gaf de kapitein bevel, om Ko in den ledigen geitenstal te brengen en ik verblijdde mij zeer, dat hij nu eene goede ligging had. Toen ik den volgenden morgen opstond, was mijne eerste gedachte den zieken Ko te bezoeken; ik ging er heen en ziet! Ko lag met de vier pooten recht uitgestrekt: hij was dood! Deze treurige tijding werd spoedig door onze jongens vernomen en zij haastten zich, hem te gaan zien. „Ja waarlijk, hij is dood; dat is jammer!” zeide de een. En de tweede: „Nu is de arme Ko dood!” terwijl de derde er bijvoegde: „Het was toch een goede hond; hij heeft ons nooit gebeten!” Frans hield het er voor dat hij zeker gestorven was, omdat hij reeds lang niet meer had gegeten.

Toen de kapitein op het dek kwam, werd hem bericht

dat Ko gestorven was, waarop de kok het bevel kreeg, hem overboord te werpen, hetgeen hij terstond ten uitvoer bracht. De jongens liepen spoedig naar het achterdek en keken Ko zoo lang na, tot zij niets meer zagen dan de zeevogels, die zich terstond van hem hadden meester gemaakt.

Hetzelfde lot trof de groote kat, met dit onderscheid, dat zij levend overboord ging. Het arme dier had iets gegeten, waardoor het duizelig was geworden; zij liep heen en weer en plotseling sprong zij overboord in zee; weg was zij. Nu hadden wij nog alleen maar een klein katje, waarvan ieder evenveel hield. Als wij aan tafel gingen, mocht poes met haar blauwe halsbandje niet ontbreken. Dit merkte het kleine ding al heel gauw en werd daardoor niet weinig hoogmoedig. In plaats nu van ratten te vangen, die ons in de kooien kwamen opzoeken, ging zij liever in het bed van een der passagiers liggen en was ook bovendien soms zeer onaardig.

Toen zeide de kapitein: „Poes moet in arrest!” Zij werd nu in eene glazen kast gezet, waarin vroeger bloempotten stonden, maar die nu reeds lang ledig was; wanneer dan de jongens naar haar keken, werd zij verlegen, vooral omdat men haar het mooie, blauwe halsbandje had afgenomen. Eens op een goeden dag nam poes een grooten sprong door het glas heen, liep naar de kajuit en deed, alsof er niets was gebeurd. Nu beval de kapitein, dat men poes dadelijk in het leege varkenshok zou brengen; toen zij daar drie dagen had gezeten, kreeg hij echter medelijden en wilde haar eene weldaad bewijzen, door haar in het ruim

van het schip te doen brengen, waar vele ratten waren. Ongelukkig had eenige dagen vroeger de derde stuurman er hierom vergif laten nederleggen, en toen men nu den volgenden dag poes wat eten wilde brengen, lag zij dood op den grond; zij had vergif gegeten. Nu ging ook zij overboord.

Nu zal ik u ook eens vertellen

WAT MEN OP HET SCHIP TE ETEN KRIJGT.

Voorerst moet ik u zeggen, dat het daarmede op een schip al wonderlijk toegaat; er wordt dagelijks maar tweemaal gegeten, 's morgens om half tien en 's middags om vijf uur. Nu moet ge weten, kinders, dat er op een schip maar een zeer kleine keuken is en dat de kok voor iedereen moet koken, voor matrozen, voor stuurlieden, kortom voor allen, die willen eten. Om nu daarmede klaar te komen, gebruiken sommigen om twaalf uur en anderen om vijf uur hun middagmaal. 's Morgens om half tien krijgt men eerst gruttenbrij met stroop, boter en azijn er in naar believen; daarna brood of scheepsbeschuit met boter en Hollandsche kaas; dit is echter niet op alle schepen het geval. Wie goeden eetlust heeft en niet zeeziek is, kan het best tot 's middags vijf uur uithouden; maar wanneer men ziek is en al genoeg heeft als men de gruttenbrij maar ziet, wordt men flauw wanneer het tegen vijf uur loopt. Mijne jongens ten minste haalden dikwijls hun riem zoo sterk aan, dat het niet nauwer kon. Maar als er dan voor het middageten werd geluid, kregen wij stevigen kost; tweemaal in de

week erwten en driemaal bruine boonen; verder rapen, bloemkool, zuurkool, witte boonen en dagelijks aardappelen met gezouten vleesch en worst, of versch vleesch, als er een varken geslacht werd. Genoeg, gij ziet dus wel, dat men op een schip juist niet van honger behoeft om te komen; van dorst heeft men echter meer te lijden. De dampen, die uit de zee opstijgen, en het zoute eten veroorzaken veel dorst, terwijl bovendien het water zuinig wordt toegemeten. Dikwijls kwamen de kinderen en zeiden: „Papa, ik heb zoo'n dorst, dat ik het niet langer kan uithouden!” „Gaat naar den hofmeester en vraagt hem om wat water!” „Maar Papa, ik heb het hem al gevraagd, maar hij zegt, dat wij vandaag al zooveel hebben gedronken!” „Het spijt mij, jongens maar ik kan u niet helpen; als ik het had, dan zou ik het u geven.”

Ziet, lieve kinders, zoo gaat het op een schip toe; maar nu zult ge zeker ook willen weten

WAT DE KINDEREN OP HET SCHIP SPEELDEN.

O! zult ge zeggen, dat zal wel niet veel geweest zijn; wie kan in zulk eene kleine ruimte spelen? Nu, ge zult u toch verwonderen als ik u vertel, wat de jongens in de drie uren, die zij alle dagen voor spelen kregen, al niet uitvoerden. Vooreerst liet de kapitein, toen wij nog windstilte hadden en ons schip rustig lag, van twee sterke touwen een schommel maken, waarin dan jongens en meisjes naar hartelust schommelden. Maar toen de wind begon op te zetten en het schip zelf een groote schommel werd, moest

de kleine worden weggenomen. Nu maakten de jongens kleine scheepjes van papier, zetten er houten masten in, met kleine, roode vlaggen in den top en lieten ze dan onder groot gejuich in zee. De kleine scheepjes dreven dan op de groote golven en gingen daarmede onbeschadigd in de hoogte en in de diepte. Het mooiste was echter, wanneer de nieuwsgierige zeevogels om het witte ding met zijn rooden snavel rondvlogen en het rechts en links bekeken, of het ook soms een vreemde kameraad was. Als echter de golven te hoog werden en ieder oogenblik over het dek sloegen, maakten de jongens kleine schepen van sigarenkistjes, en lieten ze drijven op het water, dat over het dek heen en weer stroomde. Als er dan een omviel en vol water liep, hadden zij veel pret. Ook maakten zij windmolens, die door de zeewinden werden rondgedreven alsof er eene stoommachine inzat.

Het meest speelden zij echter soldaatje; ik liet door den timmerman voor iederen jongen een geweer en eene sabel maken en de meisjes voorzagen hen van soldatenmutsen. Een der heeren zeeofficieren — zijn naam wil ik u ook wel zeggen, want hij hield veel van de kinderen, de heer Doorman, — gaf den jongens alle dagen een uur les in het exerceeren en later ook in het schermen. Alex werd al spoedig tot korporaal bevorderd en de jongens marcheerden als echte recruten.

Maar nog voordat zij hierin volleerd waren, hadden wij de linie bereikt, en daar hadden de matrozen

EENE LEELIJKE GRAP.

Lieve kinders! Ge zult wel eens gehoord hebben, dat van oudsher wordt verteld dat de zeegod Neptunus heer en koning is op zee. Dat is echter eene fabel; ik weet het beter en onze Dajaksche Christenen ook, want ge zult u nog wel herinneren dat de schoolmeester Mihin, toen wij naar zee gingen, aanhief: „*Jesus Krsitus aton radja*,” dat is: „Jezus Christus is de Koning.” Ik ben al dikwijls en lang op zee geweest, ook als het stormde en de zee woedde als een razende; wanneer ik dan bad: „Lieve Heiland! zie toch eens hoe onstuimig de zee is, alsof ze ons wil verslinden; help ons toch!” ziet, lieve kinders, dan kon ik rustig gaan slapen, want de Heer Jezus had maar tot de zee te zeggen: „Wees stil!” en zij was het. Gij kent immers de schoone geschiedenis van het meer Genezareth wel; toen had de Heer slechts den vinger omhoog te heffen en alles werd doodstil, tot groote verwondering der discipelen. Leest dit maar eens, voordat ik verder ga; gij vindt het, geloof ik, in het achtste hoofdstuk van Mattheus.

De geschiedenis van den zeegod Neptunus is dus eene heidensche fabel en toch houden de matrozen haar in eere, wanneer de schepen de linie passeeren. Reeds vele weken te voren maken zij 's avonds toebereidselen en daags voor het bereiken der linie, zeiden zij tot de jongens: „Opgepast, jongens, van avond komt Neptunus in een vuurschip voorbij, om den kapitein te vragen, of hij morgen aan boord mag komen!” En jawel! toen 's avonds allen in de kajuit

zaten, dreunde ons uit de verte eene stem als van een reus in de ooren, die de komst van Neptunus moest verkondigen. Allen liepen naar het achterdek en waarlijk, niet ver van ons af dreef een vuurschip, dat aan Neptunus heette toe te behooren. De kapitein antwoordde op zeemanswijze, met de holle hand voor den mond: „Neptunus mag morgen om tien uur aan boord komen!” Mijn beste jongens trilden van top tot teen; Piet klemde zich aan den heer Doorman vast en zij begrepen er niets van. Angstig vroegen zij, waar toch dat brandende schip vandaan kwam? De geheele geschiedenis van Neptunus, vooral nadat zij zijne stem hadden gehoord, was hun volstrekt een raadsel.

Nu zult gij, lieve kinderen, zeker ook wel graag willen weten, waar dat brandende schip vandaan kwam? Ik zal het u zeggen. Dat was niets anders dan een oud, ledig teervat, waaruit de matrozen den bodem geslagen en het teer, dat er nog aan kleefde, aangestoken hadden en dat zij, toen het donker was geworden, in zee lieten. De stem uit de verte kwam niet van het brandende schip of liever teervat, maar ter zijde van ons schip van een ouden matroos. De kinderen gingen, in gespannen verwachting van de dingen die daar komen zouden, naar bed. Piet had zich al een toevluchtsoord gekozen, als die geschiedenis met Neptunus hem al te gevaarlijk mocht worden; hij zeide tot de anderen: „Ik zal mij onder de pianino verbergen; daar kan Neptunus mij niet krijgen!”

Toen wij den volgenden morgen op het dek kwamen, zag het er geheel anders uit. Er stonden groote tonnen vol zee-water, eene brandspuit en zoo meer; bovendien was het voor-

schip, van den grooten mast af, door een groot zeil afgesloten, zoodat men niet kon zien, wat daarvoor gebeurde. Dit alles maakte de jongens nog nieuwsgieriger; zij konden het bepaalde uur nauwelijks afwachten en toch zagen zij het met angst te gemoet. Daar sloeg de klok tien uur; op hetzelfde oogenblik ging het zeil aan den grooten mast in de hoogte en de zeekoning Neptunus kwam met zijn gevolg te voorschijn! Hij zag er verschrikkelijk uit. Eene kroon dekte zijn hoofd en een afschuwelijk masker had hij voor het gelaat, met een grooten mond en een vreeselijk langen, witten baard; hij had bovendien een grooten harpoen als stok in de hand. Naast hem liep zijne vrouw, een matroos in vrouwenkleederen, met een reukfleschje in de hand; achter hem kwamen de overige matrozen als zijn gevolg en bedienden, insgelijks verkleed en met houten zwaarden gewapend. Een hunner droeg eene groote kaart, waarop de geheele wereld met krijt was geteekend; vervolgens een grooten, houten cirkel en eene sextant, dat is een ding, waarmede de zeelieden den stand der zon kunnen berekenen. Op hem volgde de schrijver, als een Europeesch heer gekleed en met een groot boek in de hand, en ten laatste de dienaars van politie met hunne houten zwaarden.

Neptunus groette eerst den kapitein en vroeg, of hij ook nieuwelingen aan boord had, die de linie nog nooit waren gepasseerd. „Ja, zeer velen,” antwoordde de kapitein. Toen spreidde een dienaar de groote kaart uit en de zeekoning nam den grooten cirkel en mat daarop naar Noord en Zuid, naar Oost en West; hij toonde vervolgens den kapitein, op welke

hoogte zijn schip zich nu bevond, verklaarde toen dat alles in orde was en dat zijn schrijver kon beginnen met het voorlezen der wetten en verplichtingen. Deze trad nu met zijn groot boek vooruit en las in naam van Z. M. den zeekoning Neptunus alle wetten en verplichtingen der zeevarenden onder de linie voor. Vooral deed hij uitkomen, dat alle nieuwelingen door Neptunus dienaren geschoren en gedoopt moesten worden; ten slotte werd ieder het groote boek ter intekening voorgelegd, om daarin te schrijven hoeveel hij voor het feest overhad.

Nu maakten de dienaren zich het eerst van Alex meester en brachten hem naar den grooten mast, waar hij op een stoel werd gezet; de barbier zeepte hem toen met meelpap en roet in en schoor hem met een lang, houten scheermes. De dienaren namen hem vervolgens weder tusschen hunne houten sabels in en brachten hem voor de slang der brandspuit, waar weer anderen hem op Neptunus manier doopten. Nu kwamen Piet, George en Frans aan de beurt; allen werden met meelpap en roet ingesmeerd, geschoren en gedoopt. De meisjes werden alleen voor de spuit gebracht en ten besluite maakten alle overigen elkaar wederkeerig nat. Dat uw vriend Zimmer daaronder niet behoorde, lieve kinders, kan ik u gerust verzekeren! Het overige van den dag ging rustig en vreedzaam voorbij, zonder dronkenschap en dergelijke, zooals anders wel eens gebeurt. Ik moet hier even nog verklaren, dat op de geheele lange reis geen twist of dronkenschap is voorgevallen; dit moogt ge ter eere van den kapitein wel eens verder vertellen.

Nu zijn wij op het noordelijk halfrond aangekomen en ge wilt zeker, evenals ik, spoedig naar huis; maar geduld, dat gaat zoo maar niet. Kort na het bezoek van Neptunus hadden wij acht dagen lang volkomen windstille en dat nog wel onder de linie. Ons geduld werd op eene nieuwe proef gesteld en die het niet meer had, moest het maar vragen van Hem, die de geduldigste van allen is geweest, namelijk van onzen Heer Jezus Christus.

Gelukkig begon na acht dagen de wind op te zetten en ging het flink vooruit. Stormen en orkanen hadden wij niet meer te vreezen, want wij waren midden in den zomer; maar alle gevaren waren wij toch nog niet te boven. Toen wij het Engelsche kanaal naderden, zagen wij vele schepen in onze nabijheid, en wel uit Engeland, Frankrijk, Denemarken, Zweden, Holland en Duitschland. Eens hoorde ik 's nachts op het voorschip een verschrikkelijk geluid; ontsteld sprong ik het bed uit en vroeg den wachthebbenden matroos, wat dat beduidde? Hij antwoordde: „Mijnheer, dat is een misthoorn.”

WAT IS EEN MISTHOORN?

Er was namelijk een dikke nevel opgekomen, zoodat men geen scheepslengte kon vooruit zien. Nu was de kapitein bevreesd, dat wij een der overige schepen zoo dicht zouden naderen, dat wij tegen elkaar zouden aanvaren; hij liet dus op een misthoorn blazen, opdat de anderen zouden kunnen hooren, waar wij waren. Zoo bleef het tot in het kanaal; ja, de nevel was zoo dik, dat wij er al twee dagen in waren en nog geen land hadden gezien. Den derden dag stevende de kapitein

naar de Engelsche kust en eindelijk hoorden wij het liefelijk klinkende woordje: „land!” O, lieve kinders! hoe zoet klinkt dat: „land! land!” wanneer men honderdachtenveertig dagen op zee is geweest; men moet het ondervonden hebben, om het recht te kunnen begrijpen. Twee dagen later zetten wij in Holland voet aan wal; toen dankten wij den lieven Heiland op onze knieën en met vreugdetranen in het oog voor alles, wat Hij op de lange zeereis ons dagelijks, ja ieder uur geschonken had!

Nadat wij Frans en Piet in Holland aan een vriend hadden toevertrouwd, vertrokken wij met den spoortrein naar Barmen, waar wij recht hartelijk werden ontvangen. Nog eens, de Heer zij duizendmaal geprezen!

TIENDE HOOFDSTUK.

Te huis.

Lieve kinders! Gij hebt de reis van Kwala Kapocas naar Barmen gelezen. Hoe het met Piet en Frans gaat, die in Holland achterbleven, weet ik niet; ik had nog geen tijd hen daar op te zoeken, maar hoop dit spoedig te doen. Hoe Alex en George het maken en waar zij wonen, kan ik u echter mededeelen. Beiden zijn vroolijk en wel en zetten groote oogen op, toen zij voor het eerst de sneeuw zagen; zulke wonderlijke, kleine, vijfhoekige figuurtjes, zoo licht als dons, hadden zij nog nooit gezien. De kleine George kwam met van vreugde schitterende oogen bij ons op de kamer, met een sneeuwbal in de hand, die echter tot zijne verbazing al kleiner en kleiner werd.

De lieve jongen dacht, dat er een wonder gebeurde; wij voegen er echter bij: sneeuw kan toch eigenlijk de lieve God alleen maar maken; ijs hebben de menschen wel gemaakt, maar nog nooit heb ik gehoord, dat iemand sneeuw kon maken. Alex en George vonden het zeer jammer, dat 's middags niets meer van het witte kleed op den grond te zien

was. Zooveel als zij van de sneeuw hielden, zoo onaangenaam was hun de koude; hunne teedere handjes sprongen reeds bij de eerste vorst.

En waar wonen zij nu? Wel, waar anders dan in het zendeling-kinderhuis te Barmen. Zij zijn daar echter niet alleen, want behalve George Zimmer en drie kinderen van den zendeling van Hoefen, waaronder onze Alex, vindt ge er twaalf uit Afrika, twee uit China en ook nog een uit Borneo, het zoontje van den zendeling Denninger. Nu zult ge zeggen: wanneer die alleen in dat groote huis wonen, dan hebben zij toch meer ruimte dan op het schip. Dat hebben zij dan ook, hoewel zij daar niet geheel alleen zijn, want kinderen kunnen niet wonen zonder vader en moeder. En die hebben onze zendelingskinderen ook; in plaats van de ouders, die in Afrika, Borneo, China en op het eiland Nias wonen en den heidenen het Evangelie verkondigen, gaf God hun hier brave pleegouders, die voor hen zorgen en hen verplegen, wanneer zij ziek zijn. Wanneer bijv. de kleine van Hoefen of een ander kind hoofdpijn heeft, gaat hij naar de pleegmoeder en zegt: „Moeder, ik heb zoo'n hoofdpijn!” Dan neemt moeder een doek en bindt dien Alex om het hoofd, geeft hem een kus op de wang en zegt: „Zoo mijn jongen, nu zal het wel beter worden”, juist zooals uwe moeder ook doet, kinderen. Dus, vader en moeder wonen ook in dat huis, evenals uw vriend Zimmer met zijne vrouw en zijne kleine Elisabeth, die mede op het schip was, waar Ko stierf. Vervolgens bevinden er zich nog zeven jongelieden, die eens zendingen hopen te worden. Maar dat is

nog lang niet alles. In dit huis bevindt zich ook eene groote zaal, waarvan ik u nog wat moet vertellen, of eigenlijk van de voorwerpen, die zich daar bevinden; zulk eene zaal noemt men daarom

EEN MUSEUM.

Neen maar, kinderen, dat moest ge eigenlijk zelf gaan zien, en als gij ooit te Barmen komt, vergeet dan het Museum niet; het is der moeite waard. Daar vindt ge voorwerpen uit Afrika, uit China, uit Borneo en uit Sumatra; gij ziet er een rhinoceros, een baviaan, een krokodil, antilopen, zebra's, zechonden, slangen, luipaarden enz.; vervolgens eene menigte vogels, van den grooten struisvogel af, die harder kan loopen dan een paard, tot het kleinste kolibrietje, en nog veel meer, dat ik niet alles kan opnoemen. Neen, gij moet zelf komen en zien, vooral die vier wilden, die daar in hunne nationale kleeding staan alsof zij leefden, namelijk een Chinees, een Namaqua, een Herero en een Dajakker. En vraagt ge nu, waar al dat moois vandaan komt? Wel, dat sturen de zendelingen uit Afrika, China, Sumatra en Borneo hierheen. Wanneer een zendeling veertien of vijftien jaren onder de wilden heeft geleefd, dan keert hij weer eens naar huis terug en brengt dan die dingen mede. „Maar hebt gij dan ook iets medegebracht?” vraagt ge. Welzeker, en dat is het juist, wat ik u nog wil vertellen. Ik heb medegebracht: een arotsial, een arotsangiang, een balai, een mandau, een pisau en nog meer andere dingen. Maar

WAT IS EEN AROTSIAL ?

Eerst zal ik u zeggen wat het woord beteekent, lieve kinders! Dat het geen Hollandsch is, kunt ge er wel aan zien; het is Dajaksch. „Arot” wil zeggen „boot” en „sial” is de naam voor booze geesten, die ver boven den hemel wonen en onder een koning staan, Radja-Sial geheeten.

Ge bemerkt dus al, dat het ding door de arme Dajakkers bij hunnen afgodendienst wordt gebruikt. Maar hoe ziet het er uit? Ik zal het u beschrijven. Het is eene boot van drie voet lengte en op Borneesche wijze opgesierd; in het midden is er een klein, aardig dak overheen en het geheel is rood geschilderd. In de boot zitten vijf kleine, houten poppen, met lansen of geweren gewapend en voorzien van een houten kanon. En wat beteekent dat alles nu? Luistert. Wanneer een Dajakker lang ziek is geweest en niets hem meer wil helpen, zegt hij: mijn vijand heeft mij deze ziekte door een „saron” toegezonden; (een „saron” bestaat uit kleine, door bezweerders betooverde, houten popjes). Is nu iemand door een ander beleedigd, dan gaat hij naar een bezweerder, koopt daar die popjes, strooit ze wat rijst op het hoofd en zendt de „gana” of ziel daarvan naar zijn beleediger; deze wordt dan ziek en geene geneesmiddelen kunnen hem weer gezond maken.

Is dus een heiden lang ziek geweest en wil niets hem helpen, dan zegt hij: de ziekte heeft mijn vijand mij door een saron toegezonden; ik zal deze dus maar spoedig terugzenden. Nu laat hij een arotsial maken en roept den bezweerder,

die er vijf houten mannetjes met houten geweren inzet en de boot te water laat; vervolgens strooit hij er rijst in en smeekt den saron, die de ziekte heeft overgebracht, in de boot te willen plaats nemen, den zieke te verlaten en hem zijne ziel achter te laten. Daarbij wordt op koperen trommels geslagen en geschreeuwd; de een roept leeh lelelelelelelelelelele, waarop de anderen invallen met o o o h u i. Nu neemt de bezweerder wat rijst en strooit het den zieke op het hoofd; terwijl de arotsial de rivier afdrijft, wordt er feest gevierd, gegeten en gedronken, zoolang er maar iets in huis te vinden is. Ziet, dat is de arotsial, die ik medegebracht heb en die nu in het Museum staat.

Niet waar, kinders, het is toch recht treurig, dat de duivel die arme Dajakkers reeds zoo lang in zijne macht heeft? Wilt ge ook niet medehelpen, hen uit zijne handen te verlossen en door bevordering der zending hun het Evangelie te laten verkondigen?

Maar

WAT IS EEN AROTSANGIANG ?

Dat is eigenlijk een wonderlijk ding, ongeveer twee en een half voet lang, en gelijkt op een vogel; daarom heet het ook wel „lasang-kalialang” dat is: vogelboot. Van voren is het een vogelkop, met snavel en oogen; in het midden zijn twee uitgespreide vleugels en achter het roer is een staart aangebracht; het geheel is mooi geschilderd. De Dajakkers hangen deze vogelboot boven hunne slaapplaats en stellen haar ter beschikking van den Sangiang; van-

daar de naam Arotsangiang. Deze boot wordt dus ook al voor den afgodendienst gebruikt en die ik heb medegebracht, heeft er lang voor gediend. Maar wat beteekent Sangiang? Dat is de algemeene naam voor de luchtgoden, die zich in de lucht ophouden en verschillende namen dragen; eender voor-naamsten heet „Tempontelo.” Aan deze Sangiang, die volgens de Dajakkers, goede geesten zijn en meestal als helpers in den nood worden aangeroeven, is de boot gewijd, waarvan zij dan naar believen kunnen gebruik maken en waarin zij kunnen uitrusten, wanneer zij de menschen komen bezoeken.

Merkwaardig is het, lieve kinderen, de Dajakkers te hooren vertellen, dat de Sangiang eigenlijk door Hatalla, de opperste Godheid, geschapen zijn, nadat de menschen door Angoi, zijn jongeren broeder, ongelukkig waren gemaakt. Toen God zag, zoo vertellen zij, dat de mensch door Angoi was bedorven, zeide Hij: „Ik wil den armen mensch een helper maken, die hem in nood, ziekte en ongeluk zal ondersteunen;” en Hij maakte de Sangiang. Ziet, kinderen, zoo heeft zelfs de diepstgezonken heiden nog eenig bewustzijn van den zondenvall en een duister voorgevoel van de belofte, in het Paradijs aan Adam en Eva gedaan, en die in de overgave van onzen Heiland Jezus Christus is vervuld geworden.

Ten derde heb ik medegebracht

EEN BALAI.

Een „balai?” Wat is dat? Geduld! kinders, geduld; ik zal het u alles vertellen. Ik zal beginnen met u te zeg-

gen, dat het een allerliefst, klein, houten huisje is, dat op palen rust, evenals de woningen der Dajakkers. Het heeft een aardig dak, is netjes geschilderd en staat op eene plank, twee en een half voet lang en één voet breed, die het voorplein moet verbeelden. Van voren is er eene deur ingemaakt en van achteren is het open; het geheel is met veelkleurige vlaggen versierd. In het huisje bevindt zich een klein houten vrouwtje, een gebraden hoenderboutje, wat rijst, eene uit bladeren samengerolde sigaar en een weinig tabak, benevens eene vrucht, ter grootte van eene hazelnoot. Alles is vervolgens met mooie bladeren en kunstig nagemaakte bloemen versierd.

En wat voeren de Dajakkers hiermede uit? Ja, dat is nu weder het ergste van de geheele geschiedenis; zij offeren het, zooals wij reeds vroeger, in de beschrijving van een kerkgang op Borneo, hebben gezien, aan den watergod Djata. De Dajakkers houden er namelijk water-, lucht- en bosch- of landgoden op na. De eersten, die de rivieren onder elkaar verdeelen, zoodat ieder zijn eigen gebied heeft, zijn de levenwekkende geesten; wanneer dus iemand een kind verwacht, brengt hij aan Djata twee zulke „balai” ten offer. Het eene zet de Dajakker in het water en het andere op een boom, dicht bij de rivier. Het hoenderboutje, de rijst, de tabak en de sigaren zijn voor Djata; komt hij soms uit het water en brengt hij het land een bezoek, dan kan hij dat lekkers krijgen.

Nu moet ik u nog zeggen, op welke wijze het offer wordt gebracht. Wanneer eene vrouw gaarne een kindje wil hebben,

maakt haar man, zooals gezegd is, twee zulke kleine huisjes. Als deze gereed zijn, komt eene „Blian” of priesteres, en vult zeven kleine schoteltjes met rijst, neemt dan nog zeven korrels daarenboven en maakt nog zes pakjes pruimtabak. Zij strooit nu wat rijst op de vrouw en van het overige maakt zij een schoteltje gereed voor de ziel van het verwachte kindje. Vervolgens worden drie tot zeven kippen geslacht en gekookt; de priesteres legt deze nu met de rijst en pruimtabak vóór zich op eene mat en trommelt en huilt den ganschen nacht door, totdat de dag aanbreekt. Nu gaat het geheele gezelschap met de twee afgodshuisjes, de rijst, de kippen en de priesteres in eene versierde boot en vaart naar de plek, waar het offer aan Djata moet gebracht worden. Wanneer zij daar zijn gekomen, draaien zij de boot zevenmaal in de rondte, laten dan een der huisjes met eenige hoenderboutjes en wat rijst in het water en zetten het andere in een boom; daarbij wordt luidkeels gejubeld en op eene koperen trommel muziek gemaakt. Nu gaat men naar huis en eet en drinkt, zoolang de voorraad strekt.

Niet waar, lieve kinderen, die Dajackers zijn toch ongelukkige schepsels; wij moeten daarom maar vurig voor hen bidden, dat zij den Heer Jezus leeren kennen.

Nu zal ik u vertellen wat

EEN MANDAU

is, dien ik ook al heb medegebracht. Zoo'n ding wordt insgelijks bij het offeren gebruikt; het is echter geen boot of

huisje, maar een zwaard van bijzondere soort en voor bijzonder gebruik. Aan den greep hangt een bos menschenhaar; eigenlijk wordt het alleen gebruikt als sieraad, of om er menschen het hoofd mede af te slaan. In het jaar 1859 hebben de booze Dajakkers vier zendelingen, drie hunner vrouwen en twee kinderen met zulk een mandau onthoofd.

Wanneer de mandau goed is, kan men in één slag daarmede zonder hinder een geweerloop doorhakken. Eens vond ik vóór mijn huis een man op den grond liggen, wien door de "olo kajau," of koppensnellers, in den nacht het hoofd en halve schouderblad met één slag was afgehouden. Eigenlijk was het op mijn hoofd gemunt, maar de lieve Heiland had mij genadig bewaard en rustig doen slapen. Ik zal u dat eens vertellen.

Het was in Maart 1856 in Palingkau, dat wij 'snachts dikwijls door menschenstemmen werden verontrust; ik had er geen erg in, maar mijn volk zeide: "Misschien zijn het wel koppensnellers, die hoofden komen halen." Ik dacht er niet verder over na, want zoolang ik in Palingkau was, had ik er nog geen koppensneller gezien; ik hield het er meer voor, dat men mijne kippen wilde stelen en sloot daarom het hok af. Maar in den nacht van den 14^{den} op den 15^{den} Maart kwamen de koppensnellers toch werkelijk bij mijn huis en wilden mij naar buiten lokken, door de kippen op te jagen. Mijne lieve vrouw hoorde deze kakelen en rondvliegen; zij wekte mij en zeide: "Luister eens, het is met de kippen niet in orde; zeker zijn er weer slangen, die er ons al zoovelen hebben ontroofd!" Ik antwoordde: "Wel

mogelijk, maar ik heb nu geen lust naar buiten te gaan; ik ben zoo moe van het werk en de hitte, ik blijf liggen; het spijt mij wel voor uwe kippen, maar ik kan er nu niets aan doen!" Ik keerde mij om en sliep weder in. Den volgenden nacht, nog vóór twaalf uur, was het weder dezelfde geschiedenis, maar nu met de kippen, die dicht achter het huis sliepen. Op nieuw dacht mijne vrouw aan de slangen, maar ik zeide: "Neen, dat zijn wilde katten, die krijg ik toch niet; ik ga er dus niet uit!" De slangen namelijk kan men vangen, wanneer zij twee of drie kippen hebben verslonden; zij liggen dan rustig op den grond, en zoo hadden wij er reeds velen met lausen afgemaakt en de kippen natuurlijk dood, weder uit het lijf gehaald. De wilde katten echter zijn niet zoo gemakkelijk te vangen en daarom ging ik dien tweeden nacht ook niet naar buiten.

Maar, lieve kinders, het waren noch slangen noch wilde katten, maar "olo kajau" of koppensnellers. Toen zij te vergeefs beproefd hadden mij naar buiten te lokken, gingen zij naar de woning van mijn trouwen huisjongen Gottlieb, om daar in te breken. Eerst staken zij van alle kanten met lanssen door de wanden heen, doch Gottlieb wist hen te ontwijken; eindelijk wilden zij de deur openbreken, maar hij verdedigde zich dapper met zijne lans. In duivelsche woede ontstoken, gingen de booswichten toen met hun scherpen mandau op het wachthuis los, dat honderd passen van mijn huis ligt. Hier bevonden zich drie wachters; den een staken zij dood, de ander werd gewond en de derde vluchtte met zijn kind op het dak. Nu sloegen de boos-

wichten den vermoorde in één slag het hoofd af en verwijderden zich snel. Toen zij reeds ver weg waren, waagde de man die op het dak zat, om hulp te roepen. Gottlieb maakte mij wakker, ik ging met hem er heen, maar er was niets meer aan te veranderen. Wij konden slechts den gekwetste in Gottlieb's huis brengen en zijne wonden wassen en verbinden; met den onthoofde was niets te beginnen en de koppensnellers met hun scherpen mandau waren lang verdwenen. Bij het aanbreken van den dag zetten wij hen na, maar te vergeefs; den daarop volgende nacht kwamen zij echter terug en legden een stuk versch menschevleesch voor mijne deur neder. Ik vond dit 's morgens bij het opstaan, nam het op en bekeek het; maar het zag er zoo vreemd uit, dat ik maar niet kon begrijpen, waar het vandaan kwam, totdat de Dajakkers mij het raadsel oplosten. Zij zeiden: „Toean, dat is menschevleesch en door de koppensnellers voor uwe deur nedergeworpen!” Het is namelijk hunne gewoonte, dat zij bij hem, met wien de vermoorde in betrekking stond, een stuk vleesch voor de deur leggen om hem te beledigen en hunne heldendaad te toonen, als wilden zij daarmee zeggen: „Pas op, wij kunnen wel eens terugkomen!” Er was dus geen twijfel meer aan, op wiens hoofd het gemunt was; maar de lieve Heiland had gewaakt en mij door schijnbare kleinigheden gered. Daarvoor zij Hij tot in eeuwigheid geprezen!

Nu zult ge misschien vragen, lieve kinders: „Maar waarom snijden toch die booswichten geheel onschuldige menschen het hoofd af?” Ja, dat staat weder met hun godsdienst in

verband; hadden zij den Heiland leeren kennen, dan deden zij het zeker niet. Ziet, Salomo zeide reeds: „De gedachte aan eene eeuwigheid is ieder mensch ingeschapen.” Ook de Dajakkers, evenals in het algemeen alle heidenen, weten en kunnen het niet ontkennen, dat met het sterven niet alles voorbij is. Zij weten, dat de mensch een zeker iets in zich omdraagt, dat niet sterft maar eeuwig leeft. Nu hecht zich als vanzelf daaraan de gedachte vast: maar wat gebeurt er na den dood? En de inwendige Godsstem of het geweten antwoordt: daar zult gij voor Gods gericht niet kunnen bestaan! Daarom zochten zij naar offeranden en wel van dieren. Hoe lang alleen deze in gebruik waren, weet ik niet, want de Dajakkers hebben geene tijdrekening; maar hoe het menschenoffer is ingevoerd, daarvan vertellen zij het volgende:

„Er leefde eens in overoude tijden een aanzienlijk hoofdman, en toen zijn einde naderde, kon hij maar niet sterven. Men begreep de oorzaak hiervan niet, maar toen gaven de goden een teeken daarvan aan zijn hoofddoek; deze viel namelijk steeds van zijn hoofd, hoe dikwijls men hem dien ook weder omdeed. En toen men de oorzaak daarvan onderzocht, ontving men ten antwoord: dierenoffers zijn niet voldoende; men moet menschen offeren. Nu werd een slaaf ten offer gebracht en de hoofdman ontsliep zacht.”

Dit sprookje is misschien reeds vele eeuwen oud en wordt ook zeer verschillend verteld; maar zooveel is zeker, dat sedert menschen werden geofferd, hetzij een slaaf, hetzij dat men uitging om koppen te snellen. In Kabajan woont een hoofdman, die meer dan vijftig menschedels

in en op zijn huis heeft, en bovendien onder iederen deurpost nog een, zoodat het geheele huis als op menschen-schedels rust. Nu men eens met menschenoffers was begonnen, meenende zich daarmede bij de goden aangenaam te maken, gingen de opperhoofden in Kahajan en Kapoeas nog eene schrede verder en bouwden zelfs hunne huizen op menschen-schedels.

Nu weet ge, lieve kinders, waartoe de mandau dient, dien ik heb medegebracht; ge moest eens zien, hoe schrikwekkend hij er uitziet met die menschenharen er aan. Ik heb ook nog een ander zwaard medegebracht, namelijk

DE PISAU.

Deze gebruiken de Dajakkers, zooals wij de sikkal of zeis: ja, zij dient ook wel voor schoffel of spade. Het is dus een werktuig des vredes en wordt gebruikt bij het planten en wieden, bij den akkerbouw en bij allen huislijken arbeid. De Dajakkers doen met één werktuig, waar wij er wel tien voor noodig hebben. Dat het werk daarbij zoo gauw niet gaat als bij ons, is natuurlijk; maar zij hebben ook meer tijd dan wij, hoewel de dag toch maar altijd twaalf uren heeft.

Men kent er ook geen fabrieken; ieder zorgt maar voor zich zelf. Wanneer bijv. iemand laken voor eene jas koopt, laat hij niet eerst den kleermaker komen om de maat te nemen, die dan te huis met eene groote schaar het laken in kleinere stukken knipt en met eene naaimachine aan elkaar naait; neen, hij legt eenvoudig het goed op den grond, legt zijne oude jas er overheen en past, meet en

knipt zoo, dat hij niet veel te naaien heeft. Want zijne vrouw bemoeit er zich niet mede; het gaat haar niets aan, evenmin als de man er zich om bekommert, dat zijne vrouw geen hout heeft als zij rijst wil koken; zij heeft immers ook eene pisau en kan zich daarmede zelve het noodige hout verschaffen.

Lieve kinders! ik eindig. Hoewel de pisau een zwaard des vredes is, berust zij toch altijd nog in de hand van een heiden; laten wij dus onze roeping niet vergeten en zooveel in ons vermogen is, de zedingszaak blijven bevorderen!